

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
MUHASEBE DENETİMİ BİLİM DALI

**BASEL-II KRİTERLERİ VE DENETİM ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Muaz SAKIZCI

İstanbul, 2010

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
MUHASEBE DENETİMİ BİLİM DALI

**BASEL-II KRİTERLERİ VE DENETİM ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

MUAZ SAKIZCI

Danışman: PROF.DR. DOĞAN ARGUN

İstanbul, 2010

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İŞLETME Anabilim Dalı MUHASEBE DENETİMİ Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi MUAZ SAKIZCI'nın BASEL II KRİTERLERİ VE DENETİM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 19.07.2010 tarih ve 2010-14/19 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 31.08.2010

1) Tez Danışmanı : PROF. DR. DOĞAN ARGUN

2) Jüri Üyesi : PROF. DR. GÜRBÜZ GÖKÇEN

3) Jüri Üyesi : PROF. DR. HANİFİ AYBOĞA

ÖNSÖZ

Ülkemizde finansal sektörün temelini bankacılık sistemi oluşturmaktadır. Bunun sebebi; finansal kaynakların çok büyük bir bölümünün bankalar tarafından toplanması ve bankalar tarafından kullanılmasıdır. Finansal sektör, mali kaynakların elde edilmesi ve kişilere yöneltmesinde piyasa yapısının beyni durumundadır. Ülkemiz finansal sektörünün etkin ve sağlıklı olarak çalışmasında yapılacak doğru analizlerin ve dünyadaki ekonomik durumun takip edilerek, sonuçlara varılmasının büyük bir önemi bulunmaktadır.

Türk Bankacılık sektörü 2001 ekonomik krizinden sonra yeniden yapılanarak güçlü finansal yapısı ve mali bünyesi ile son küresel mali krizde güçlü yapısını korumuştur. Sermaye yeterliliği bakımından sağlam yapıya sahip olan 2001 krizini etkili yeniden yapılandırmalarla atlatmış, dünyadaki benzeri işleyen bir mortgage piyasasına sahip olmayan ülkemiz bankacılık sektörü, küresel mali krizden farklı şekilde etkilenmiştir. Türk bankaları için bu noktada tek sorun özellikle 2009 yılından itibaren ekonomik büyümedeki yavaşlama ve bankaların dışarıdan aldıkları fonların maliyetlerindeki artış olarak hissedileceği öngörülmektedir.

Ülkemiz Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel-II), bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine ilişkin olarak Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından yayımlanan ve yakın tarihte birçok ülkede yürürlüğe girmesi beklenen standartlar bütününe kabul etmiştir. Bu kapsamda önem arz eden faktörlerden birisi de II. Yapısal blok olan Sermaye Yeterliliğinin Denetimi prensibidir.

Sermaye Yeterliliğinin Denetimi prensibi, bankaların sermaye durumunun genel risk profilleri ve stratejileri ile uyumlu olmasını sağlayacak biçimde denetlenmesini ve gerekli tedbirlerin alınabilmesini amaçlamaktadır. Böylece denetim otoritesi, bir bankanın sermayesinin riskini karşılamakta yetersiz kalması durumunda erken müdahale edebilecek, gerekli gördüğünde bankalardan asgari sermaye yeterliliği oranından daha fazla bir sermaye bulundurmalarını talep edebilecektir. Denetim otoriteleri, bankaların riskleri oranında sermaye tutmalarından sorumlu olacaklardır. Böylece denetim kavramının varlığı ön planda olacak ve etkileri önem arz edecektir.

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Muaz Sakızcı
Anabilim Dalı : İşletme
Programı : Muhasebe Denetimi
Tez Danışmanı : Prof.Dr. Doğan Argun
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Ağustos 2010
Anahtar Kelimeler : Türk Bankacılık Sektörü, Basel Komite, Basel - II, Denetim, Etki

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Muaz Sakızcı
Main Field : Business Administration
Program : Accounting Audit
Supervisor : Professor Doğan Argun
Degree Awarded and Date : Master - August 2010
Keywords : Turkish Banking Sector, Basel Committee, Basel - II, Audit,
Effect

ÖZET

Uluslararası finansal sistemde uygulanan düzenleyici kriterlerin başında gelen Basel II standartları tüm ekonomileri, özellikle gelişmekte olan ülkeleri, etkileyeceği düşünülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin kendi aralarında ve gelişmiş ülkelerle olan etkileşimi sonucunda herhangi bir mali piyasadaki kriz çok kısa bir süre içerisinde diğerlerini de etkiler. Bu nedenle uluslararası tarafsız bir düzenleyici kurulun gözetiminde dünya çapında kabul gören bazı standart yaklaşımların geliştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Türk finansal sisteminin yeniden düzenlenmesi, başta bankacılık ve KOBİ'ler olmak üzere pek çok sektörü etkileyecektir.

Basel Komitesi ayrıca yeni düzenlemeyle gözetim prosedürlerinin kapsamını daha geniş olarak yeniden tanımlamıştır. Basel Komitesi'nin gözetim prosedürlerine yönelik yenilikler getirmesinin temel amacı; bankaların yüklendikleri riskleri karşılayacak düzeyde sermaye taşımalarını sağlamak ve kendi risklerini izleme ve yönetme konusunda daha gelişmiş teknikleri geliştirip kullanmaları yönünde teşvik edilmelerini temin etmektir.

Düzenleme, sermayenin, uygun olmayan risk kontrol mekanizmaları için bir ikame olmadığını, dahili limitlerin uygulamaya sokulması, karşılık seviyelerinin yükseltilmesi ve iç kontrollerin arttırılması gibi yöntemlerle risk yönetiminin güçlendirilmesinin şart olduğunu özellikle vurgulamaktadır.

Basel II kriterleri ve karşısında, Türk Bankacılık Sistemi'nin Basel II Kriterleri'ne uyum süreci, Basel II Kriterleri'nin bankaların denetimi üzerindeki etkileri bu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışmada Türkiye'de bankacılık sektörünün özellikle risk odaklı denetim ile finansal şeffaflığı ve kurumsallaşmayı sağlayarak uluslararası rekabet ortamında başarılı olabilecekleri ve bu amaçla denetim kavramına gereken önemin gösterilmesi sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Basel II, Kriter, Denetim, Türk Bankacılık Sektörü, Basel Komite, Etki*

ABSTRACT

It can be argued that all economies, especially the developing ones, will be affected by the Basel II standards which are the main regulatory criteria in the international financial system. As the developing economies integrate both with each other and developed economies, a crisis which occurs in a financial market affects others in a short time period, too. Therefore, a need to develop some standard approaches monitored by an impartial body and accepted on the global level has been occurred. In this context, reorganizing Turkish financial system will have an impact on many sectors mainly on banks and on small and medium sized enterprises.

Additionally, Basel committee recognized the comprehension of the supervision procedures broadly. The basic aim of Basel Committee with producing newnesses towards supervision procedures is to make banks getting capitals which meet the risks and to encourage banks in improving comprehensive techniques about observing and managing their own risks and in using these techniques.

The regulation especially stresses that the capital is not a substitution for inappropriate risk control mechanisms and it is necessity to strengthen the risk management by methods such as applying internal limits, rising the meeting levels and increasing internal control.

The main subjects of this study are adaptation process of Turkish Banking System to Basel II Criteria and the affects of Basel II Criteria on auditing of banks. It was concluded that Turkish banks and small and medium sized enterprises can be successful in international competition only with strengthening their financial situation, increasing their financial transparency and institutionalization; and in this sense they should be more sensitive about concept of auditing.

Keywords: *Basel II, Criteria, Auditing, Turkish Banking Sector, Basel Committee, Effect*

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	i
KISALTMALAR LİSTESİ	ii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM:BASEL I ve BASEL II KRİTERLERİ	3
1.1.BASEL DÜZENLEMELERİ	3
1.1.1.Uluslararası Ödemeler Bankası ve Basel Komitesi Çalışmaları	3
1.1.2.Basel I Kriterlerinin Ortaya Çıkışı	4
1.2. BASEL II KRİTERLERİ	10
1.2.1. Basel II'nin Ortaya Çıkış Süreci ve Amaçları	10
1.2.2.Basel II Kriterlerinin Ortaya Çıkışı	11
1.2.3.Basel II Kriterlerinin Temel Esasları	12
1.2.4.Basel II Kriterlerinin Açıklanması	13
1.3. BASEL II VE RİSK YÖNETİMİ	29
1.4.BASEL II'NİN EKONOMİK ETKİLERİ.....	35
1.4.1. Basel II'nin Türk Bankacılık Sistemine Etkisi	36
1.4.2.Basel II'nin Bankalara Yönelik Sonuçları	39
1.4.3.Basel II'nin İşletmelere Yönelik Sonuçları.....	40
1.4.4. Basel I ve Basel II Arasındaki Farklar	42
İKİNCİ BÖLÜM:TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN BASEL II'YE GEÇİŞ SÜRECİ ...	44
2.1. TÜRK BANKALARININ BASEL II' YE YÖNELİK HAZIRLIK ÇALIŞMALARI.....	44
2.2.BASEL II'NİN UYGULANMASI İLE İLGİLİ HUSUSLAR.....	46
2.3. RİSK YÖNETİMİ VE BASEL II AÇISINDAN TÜRKİYE'DE YAPILANLAR	47
2.4. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE BASEL II' NİN AB SÜRECİNDEKİ YERİ	50
2.5. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN BASEL II YAKLAŞIMI	52
2.5.1. Basel II' ye Sektördeki Bankalar Açısından Bakış.....	53

2.5.2. Basel II' ye BDDK Açısından Bakış	53
2.5.3. BDDK' nın Basel II Konusundaki Çalışmaları.....	55
2.6 BASEL II' NİN UYGULANMASI İLE ÖNE ÇIKAN KONULAR.....	57
2.7.TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN BASEL II STRATEJİSİNDE DİKKATE ALMASI GEREKEN HUSUSLAR	58
2.8.BASEL II'NİN BANKALAR ÜZERİNE OLASI ETKİLERİ	62
2.8.1. Sayısal Etki Çalışmaları.....	62
2.8.2. Sayısal Etki Çalışmalarında Elde Edilen Bulgular	63
2.8.3. QIS -TR ile İlgili Hususlar	64
2.9.BASEL II'NİN TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ İÇİN ÖNEMİ	65
2.10. BASEL II'NİN TÜRK BANKACILIĞI ÜZERİNE OLASI ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	66
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: BASEL-II KRİTERLERİNİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE DENETİM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....	68
3.1. BANKALARDA DENETİM.....	68
3.1.1. Bankalarda Denetim ve Gözetimin Amacı ve Önemi	68
3.1.2. Bankalarda Yapılan Denetim Türleri	69
3.2. BASEL II KRİTERLERİ VE DENETİM KAVRAMI	85
3.2.1. Asgari Sermaye Gerekleri, Denetim ve Bilgilendirme Yükümlülükleri.....	85
3.2.2.Denetimsel Çerçeve	86
3.2.3.Kamuyu Bilgilendirme Sistemi	87
3.2.4.Yasal ve Düzenleyici Alt yapı ve İyi Yönetişim	88
3.2.5.İnsan Kaynakları.....	89
3.3. BASEL-II KRİTERLERİNİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE DENETİM SÜREÇLERİNE ETKİLERİ	89
3.3.1.Yasal Düzenlemeler	89
3.3.2. Türk Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri	94
3.4. BASEL II KRİTERLERİNİN DENETİM OTORİTESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	97

3.4.1. Denetim Otoritesinin İncelemesinin Önemi	98
3.4.2. Denetim Otoritesinin İncelemesinin Dört Temel Prensipleri	99
3.4.3. Denetim Otoritesinin İncelemesi Sürecinin Diğer Unsurları	111
3.5. BASEL II KRİTERLERİNİN BANKA DENETİM BİRİMLERİNE ETKİLERİ	113
3.5.1. Bankacılık Sektöründe Basel II Kriterleri	115
3.6. BASEL-II'NİN UYGULAMA KAPSAMININ BELİRLENMESİ	122
3.6.1. Basel-II'ye İlişkin Seçenekler	123
3.6.2. Yasal ve Düzenleyici Çerçevenin Gözden Geçirilmesi ve Uyumlaştırılması	125
3.6.3. Denetimsel Yapı	125
3.6.4. Basel II Kararlarının Uygulama Süreci	127
SONUÇ	131
KAYNAKÇA	134

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. : Basel I'e göre SYR Formülasyonu.....	7
Tablo 1.2. : Basel I'e Göre Kredi Riski Ağırlıkları.....	8
Tablo 1.3. : Kredi ve Operasyonel Risk Ölçüm Yaklaşımları.....	14
Tablo 1.4. : Derecelendirme Kuruluşu Notu Puan Tablosu.....	15
Tablo 2.1. : Basel II Yol Haritası.....	45
Tablo 3.1. : Banka Risk Değerlendirme Matrisi.....	84

KISALTMALAR LİSTESİ

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

BIS :Bank for International Settlements (Uluslar arası Ödemeler Bankası)

BCBS: Basel Committee on Banking Supervision

OECD: Organisation For Economic Co-Operation And Development

TCMB :Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

ABD: Amerika Birlesik Devletleri

BM: Birlesmis Milletler

AICPA: American Institute of Certified Public Accountants

IAA: İç Denetçiler Enstitüsü

BCSD: Basel Committee On Banking Supervision

IFAC: International Federation of Accountants

IMF: International Monetary Fund

İMKB: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

MD: Madde

SEC: Securities and Exchange Commission

SPK: Sermaye Piyasası Kurulu

SYO: Sermaye Yeterlilik Oranı

SYR: Sermaye Yeterlilik Rasyosu

TBB: Türkiye Bankalar Birliği

TİDE: Türkiye İç Denetim Estitüsü

TMSF: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

TKBB Türkiye Katılım Bankaları Birliği

OPEC: Organization of the Petroleum Exporting Countries

AB: Avrupa Birliği

IIA: Institute of Internal Auditors

UFRS: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları

TMSK: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu

TCMBK: T.C. Merkez Bankası Kanunu

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla

DTH: Döviz Tevdiat Hesabı

SYR :Sermaye Yeterliliği Rasyosu

SAS: Statement of Accounting Standard

VaR: Value at Risk

RMD: Riske Maruz Değer

İDD: İçsel Derecelendirmeye Dayalı

IRB: İçsel Derecelendirme Bazlı yaklaşım

AMA: Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımı

TGY: Temel Gösterge Yaklaşımı

GİRİŞ

Bankaların maruz kaldıkları risklere karşı sağlam sermaye yapısına sahip olmalarını sağlamak ve ülkeler arasındaki farklılıkları önlemek amacıyla Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) bünyesinde 1975 yılında Basel Komitesi oluşturulmuştur. Komitenin amacı, üye ülkelerin denetleme teknikleri ve çalışmalarını ayrıntılı şekilde belirlemek değil, ortak standart ve yaklaşımlar saptayarak aynı vizyonu tüm dünyaya yayabilmeyi hedeflemektedir. Bu amaçla komite, 1988 yılında “Basel I” uzlaşısı olarak da bilinen bir sermaye ölçüm sistemini oluşturmuştur. Dünya bankacılık sistemini tek bir standart ölçüt ile denetleme anlayışının ilk adımı olarak kabul edilen bu uzlaşısı ile, uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların varlıkları ile tuttukları sermaye arasında risk esasına dayalı bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Bu düzenleme ile ülkelerde farklı standartlarda uygulanan veya hiç uygulanmayan sermaye yeterliliği hesaplama sistemlerini tek bir yapıya kavuşturmuştur. Bu standartlar ile bankaların uymaları gereken kriterler belirlenmiş ve bankaların krizlere karşı dayanıklılığını arttırmak üzere, sermayelerinin, riskli aktiflere oranının yüzde 8’den az olmasını engelleyen sermaye yeterlilik rasyosu getirilmiştir. Bu çalışmada öncelikle Basel Komitesi çalışmalarına değinildikten sonra Basel II kriterleri ve Türk bankacılık sektörünün Basel II’ye uyum sürecine değinilecektir.

Basel-II’nin temel amacı, birbirini destekleyen üç yapısal bloğun kullanılması yoluyla gelişmiş risk yönetimini teşvik etmektir. Bankaların birincil sorumluluğu, önemli riskleri gerçeğe yakın bir şekilde ölçmek ve bunları telafi edecek sermaye düzeyini korumak olmasına rağmen Basel-II Çerçevesi, Birinci Yapısal Blok asgari sermaye yükümlülüklerinin, bankalarda yeterli sermaye ve risk yönetimine sahip olunması veya bankacılık sisteminin güven ve sağlamlığının temin edilmesi açısından tek başına yeterli olamayacağını öngörmektedir. Sırasıyla, İkinci Yapısal Blok ve Üçüncü Yapısal Blok kapsamında erken müdahale ve piyasa disiplini haiz güçlü bir risk odaklı denetim, asgari sermaye yükümlülüklerinin tamamlayıcısı olmaktadır.

Uygun bir sermaye yeterliliği çerçevesi, bankacılık sisteminin güvenilirliğini ve sağlamlığını temin etmeli ve risk değerlendirmesine ilişkin süregelen gelişmeleri teşvik etmelidir. Basel-II’nin etkin şekilde uygulanması, denetim otoritelerinin uygulamayı kendi ulusal şartlarına uygun bir şekilde gerçekleştirmelerini gerektirmektedir.

Denetim otoriteleri, mevcut sermaye yeterliliği sistemini sürdürmeyi veya uluslar arası düzeyde faaliyet göstermeyen bankalar için daha basit bir sistem uygulamayı arzu edebilirler. Bu husus, gelişmiş yaklaşımların, tüm ülkeler ve tüm bankalar için ulaşılmak istenen nihai nokta olmadığını ortaya koymaktadır.

İyi bir denetim sisteminin asgari düzeyde sağlanıp sağlanmadığının tespiti, ülkelerin Basel-II'ye yönelmeden önce göz önünde bulundurmaları gereken temel unsurdur. Denetim otoriteleri, öncelikle kendi denetim alanlarında Basel Komitesi tarafından belirlenen Etkin Denetim İlkelerini (ön koşulları da dahil) ne derece başarıyla uyguladıklarını değerlendirebileceklerdir. Bu, Basel-II'nin üzerine inşa edileceği alt yapı için iyi bir taban oluşturabilecektir. Finansal Sektör Değerlendirme Programı (FSAP) ve hatta tek başına Etkin Denetim İlkeleri değerlendirmeleri, projenin bu temel aşaması için yararlı veriler sağlayabilecektir. Denetim otoriteleri yürürlükte olan yasal düzenleyici alt yapıyı, insan kaynaklarının yeterliliğini, mevcut kamuyu bilgilendirme yükümlülüklerini, kurumsal yönetişimin durumunu, raporlama ve karşılık uygulamalarını da değerlendirmek durumunda olacaklardır. Birçok denetim otoritesi için ulusal önceliklerin belirlenmesi, yakın gelecekte bankalardan uygulamaları beklenilebilecek Basel-II seçeneklerinin kapsamı üzerinde etkili olacaktır. Diğer bazı ülkelerde, denetim otoriteleri Basel-II'ye geçişi ertelemeyi ve yukarıda da önerildiği gibi yakın dönemde çabalarını alt yapı unsurlarının tesisi ve güçlendirilmesi hususlarında yoğunlaştırmayı arzu edebilirler. Zamanla, denetim otoriteleri ülkelerindeki bankalara Basel-II'de öngörülen riske daha duyarlı sermaye düzenlemeleri önermeyi düşünmelidirler.

Çalışmamızın son aşamasında Türk bankacılık sektörünün ve BDDK'nın Basel II'ye uyum süreci ve denetim kavramının bu süreçteki önemine değinilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BASEL I ve BASEL II KRİTERLERİ

Bu başlık altında Basel I ve Basel II Kriterleri ile Basel II kriterlerinin ekonomik etkileri incelenecektir.

1.1.BASEL DÜZENLEMELERİ

1.1.1.Uluslararası Ödemeler Bankası ve Basel Komitesi Çalışmaları

1970'li yılların ilk yarısında sabit kur sisteminin terk edilmesi (Bretton Woods sözleşmesinin sona erdirilmesi) ve 1974 yılında yaşanan petrol krizi sonucunda, uluslararası döviz ve bankacılık piyasalarında büyük dalgalanmalar yaratan sorunlara ortak bir çözüm bulmak amacıyla, 1974 yılı sonunda Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements-BIS) nezdinde "Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulaması Komitesi" adında bir komite oluşturulmuştur. Basel Komitesi, resmi olarak kanun ve kurallar koyma yetkisine sahip olmamakla birlikte, bankacılık sektörü düzenlemeleri ile ilgili tasarı ve teklifler üreterek bunları tartışmaya açmaktadır. Bu komite, 1975 yılında bankaların yurt dışı birimlerinin faaliyetleri ile sermaye ve likidite koşulları konusunda üye ülkeler arasında uyulması gereken ortak koşulları belirlemiş ve bu konuların gözetimine karar vermiştir. Zaman içinde ortaya çıkan diğer banka krizleri nedeniyle komite, farklı zamanlarda (1983, 1988, 1992, 2004 gibi) bankaların asgari sermaye şartları ve gözetimleri konusunda yeni kriterler belirlemiş ve söz konusu kriterlerin uygulamalarının izlenmesini karara bağlamıştır. Komite işlevini yerine getirirken, üye ülkeler arasında bilgi alış verişinde bulunmakta, ulusal düzenleyici otoriteler arasında işbirliğini geliştirmekte ve bankalarla ilgili olarak belirlenen minimum standartları üye ülkelerin düzenleyici otoritelerine tavsiye ederek uluslararası faaliyet gösteren bankaların ve genel olarak bankacılık sisteminin doğurabileceği riskleri minimize etmeyi hedeflemektedir.

Uluslararası bankacılık sistemindeki bankalar bir takım düzenlemelere tabi tutulmuştur. Bugün dünyada bankaların uymaları gereken uluslararası kriterleri ortaya koyan pek çok kuruluş mevcuttur. Ancak bu kuruluşlardan bazıları uluslararası platformda kabul görmüştür. Bu tür kuruluşlar içerisinde en geniş katılımlı olanı Uluslar

arası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlement BIS)'dir. BIS dünyanın en eski uluslararası finans kuruluşlarından birisidir ve uluslararası bankacılık sisteminin ana merkezidir.¹ BIS 1930 yılında Versailles Anlaşması ile Almanya'ya yüklenen borçların yeniden yapılandırılması konusunu içeren Genç Plan (Young Plan) çerçevesinde kurulmuştur. Ancak kurumun bu rolü kısa sürmüş, sonraları merkez bankaları arasında işbirliğinin ve özellikle finansal istikrarın sağlanması üzerine yoğunlaşmıştır.²

BIS, kendi bünyesinde çeşitli komitelerden oluşmaktadır. Bu komitelerin başında Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi (Basel Committee on Banking Supervision) gelmektedir. Basel komitesi, İsviçre'nin Basel şehrinde 1974 yılının sonlarında G-10 ülkelerinin merkez bankaları ve denetim otoritelerinin temsilcileri tarafından kurulmuştur. Komitenin üyeleri; ABD, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Hollanda, Belçika, Kanada, İsveç, İsviçre ve Lüksemburg'dur.³ Komitenin üyeleri arasında Merkez bankası dış temsilcilikleri de olduğundan komitenin kararları, Merkez bankaları dışında da pek çok ulusal otoritenin desteğini almaktadır.⁴

1.1.2. Basel I Kriterlerinin Ortaya Çıkışı

Bankacılık denetimiyle ilgili önemli hususların anlaşılmasının kolaylaştırılması ve dünya genelinde bankacılık denetiminin kalitesinin iyileştirilmesi amacıyla Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS)⁵ bünyesinde faaliyet gösteren ve 1974 yılında oluşturulan Basel Bankacılık Denetim Komitesinin⁶ üyeleri; Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere ve ABD'nin dahil olduğu 13 ülkenin merkez bankaları ve bankacılık denetim otoritelerinin yetkililerinden müteşekkildir. Komite, ulusal sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerini birbirleriyle uyumlu hale getirmek ve bu konuda asgari bir standart oluşturmak amacıyla Basel I

¹ BIS "History of the Basel Committee and Its Membership" s.1
(www.bis.org/about/history.htm(Erişim:5 Nisan 2007))

² Holton G., **Value at Risk**, Academic Press, 2003 s.14

³ Ateş A., **Bankalarda Üstlenilen Riskler ve Türk Bankacılık Sisteminin Basel Kriterlerine Uyumu**, Marmara Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi , İstanbul, 2003 s.65

⁴ BIS a.g.e.s.1(Erişim:5 Nisan 2007)

⁵ BIS (Bank for International Settlements – Uluslararası Ödemeler Bankası), 17 Mayıs 1930'da, uluslararası ödemeler sistemini düzenlemek amacıyla kurulmuştur. BIS Yönetim Kurulu'nun 17 üyesi bulunmaktadır. 6 temel üye (Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere Merkez Bankaları Başkanları ve ABD Merkez Bankaları Kurulu Başkanı) ve bu üyelerin kendi ülkelerinden seçecekleri 6 ek üyenin yanı sıra, 5 tane de seçimle iş başına gelen üyesi (Kanada, Japonya, Hollanda, İsveç ve İsviçre) bulunmaktadır.

⁶ Basel Komitesi, 1974 yılında G -10 ülkelerinin Merkez Bankası Başkanları tarafından oluşturulmuş bir kuruluştur. Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) bünyesinde faaliyet göstermektedir.

olarak adlandırılan Sermaye Yeterliliği Uzlaşısını 1988 yılında yayımlamıştır.⁷

Basel Komitesi tarafından uluslararası platforma duyurulan sermaye yeterliliği düzenlemesi, pek çok ülkede farklı normlarla uygulanan sistemleri tekdüze hale getirmiş ve söz konusu düzenlemeye 1996 yılında piyasa riski hesaplaması dahil edilmiştir. Basel I düzenlemesi olarak adlandırılan bu düzenleme, başta G-10 ülkeleri olmak üzere birçok ülkenin denetim otoritesince kabul görmüş olup, şu an itibariyle 100'den fazla ülkede uygulamada bulunmaktadır.

Basel I (Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı), Uluslararası bankacılık sisteminin sağlamlığının ve istikrarının güçlendirilmesine ve uluslararası aktif bankaların arasındaki rekabetin geliştirilmesine yardımcı olmuştur. Ancak, finansal piyasalar zaman içinde önemli ölçüde gelişmiş ve dünya finansal sistemi dikkate alınabilecek ölçüde ekonomik türbülansa maruz kalmıştır. Ayrıca Basel I; bankaların risk düzeylerini tam olarak yansıtmaması, düzenlemenin yarattığı farklılıklar nedeniyle oluşabilecek arbitrajı engelleyememesi, operasyonel risk gibi bazı riskleri içermemesi ve OECD ülkesi kriterinin yol açtığı rekabet eşitsizliği nedeniyle bankalarda yeterli sermaye ve risk yönetimine sahip olunması veya bankacılık sisteminin güven ve sağlamlığının temin edilmesi hususlarında yetersiz kalmış ve yeni bir düzenleme ihtiyacı hasıl olmuştur.

Basel I kriterleri ile bankaların krizlere ve finansal kırılganlığa karşı dayanıklılığını arttırmak üzere ve finansal istikrarı sağlamak amacıyla uymaları gereken temel kriterler belirlenmiştir. Basel I kriterleri, bankaların kredi verirken belirli esasları uygulamasını ve risk üstlenme katsayılarının belirli bir değerin üstünde olmamasını önermektedir. Aynı zamanda, bunları temin etmek için bankaların sermaye yeterliliğinde uluslararası standartlar belirlenmiştir. Buna göre, sermayenin risk ağırlıklı aktiflere oranına % 8 alt sınırı getirildi.

Banka bir kaynağını belli bir kullanıma tahsisi ederken nakdi ve ya da gayri nakdi riski tahsisi ederken yarattığı 100 birim için 8 birim sermaye bulundurma zorunluluğu vardır. Yani kredi verecek olan banka veya kredi kuruluşu sermayesinin en fazla 12,5 katı kadar risk alabilecektir. Bu durumda, yeni kredi tahsis etmek durumunda olan banka veya kredi kuruluşları şayet risk katsayısını tamamlamışlarsa sermaye artırımına gitmek

⁷ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Çalışma Tebliği Sayı: 1 / Ocak 2008, **CRD/Basel - 2 Ülke Uygulamaları**, s. 10.

zorunda kalacaklardır. Bu zorunluluk doğal olarak yeni kredi maliyeti olarak müşteriye yansiyacaktır.

Basel I kriterleri bu anlamda risk ölçümlemesini tek ölçüye bağlamış bulunmaktadır. Bu durum kısa süre içerisinde yetersiz kalmış ve değiştirilmesi kaçınılmaz olmuştur.

Basel Komitesi uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalara risk ağırlıklı sermaye oranını tavsiye etmektedir. Bu oran uluslararası bir standart haline gelmiş ve bu standartla değişik ülkelerde uygulanan sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerinin birbiriyle uyumlu hale gelmesi planlanmıştır.⁸

Basel Komitesi Basel I kriterlerini yayımlayarak bankaların uymaları gereken asgari noktaları tavsiye etmiştir. Bu uzlaş, birçok ülke denetim otoritesince kabul görmüş olup, şu an itibarıyla 100'den fazla ülke sermaye yeterliliği hesaplama yöntemi olarak Basel I'i temel almıştır.

Komite 1997 yılında etkin bir denetimsel sistemin kapsamlı bir ana planını oluşturan "Bankacılıkta etkin gözetim ve denetime ilişkin temel prensipler" (Core principles for effective banking supervision) yayımlamıştır. G-10 ülkeleri ve diğer ülkelerden oluşan bir danışma grubu ülkeleri bu prensiplere uymayı teşvik etmiştir. Uygulamayı kolaylaştırmak için Ekim 1999'da temel prensipler metodolojisini geliştirmiştir.⁹ Ülkemizde 1989'da yayımlanan ve 3 yıllık bir geçiş sürecini de içeren düzenleme uygulanmaya başlamıştır. Buna göre bankaların "özkaynak/risk ağırlıklı varlıklar oranının" % 8' in üzerinde olması kabul edilmiştir.¹⁰

Basel I'e göre SYR formülü Tablo 1.1.'de verilmiştir:

⁸ BCBS, **International Convergence of Capital Measurement and Capital Standats**, July 1988 s.2 (www.bis.org/bcbs Erişim:20 Mayıs 2007)

⁹ Özgün Z., **Bankacılıkta Risk Kavramı ve Denetim**, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001 s.52

¹⁰ BCBS, **a.g.e.** 1988 s.13

Tablo 1.1. : Basel I'e göre SYR Formülasyonu

$$(SYR) = \frac{\text{Toplam Sermaye (Sermaye Tabanı)}}{(\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski} *)} \geq \%8$$

(Kredi Riski + Piyasa Riski *)

*1996'da eklenmiştir.

Kaynak: Basel Committee on Banking Supervision, International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, 1988,s.2.

Basel I düzenlemelerinde bankaların toplam sermayesinin en az %50'si ana sermayeden oluşmalıdır. Basel Komitesi, bankacılık sisteminin güvenli çalışmasını sağlamak için bankalarda, en az % 4'ü ana sermayeden oluşmak üzere %8 risk ağırlıklı SYR bulundurmalarını önermektedir.¹¹

Basel I, sermayenin bileşenlerini ana ve katkı sermaye olarak inceledikten sonra, riske dayalı yaklaşımın bir gereği olarak sermayeden düşülmesi gereken kalemleri de belirlemiştir.

Ülkelerin denetim otoriteleri, katkı sermaye bileşenlerinden hangilerinin banka sermayesine dahil edileceği konusunda ülkelerinin ve uluslararası düzenlemelerin ışığında istedikleri kararları verebilmektedirler.¹²

Aşağıda kredi riski ağırlıkları özet olarak Tablo 1.2.'de verilmiştir.

¹¹ Ong. M. The Basel Handbook :A Guide For Financial Practitioners, Haymarket House , London 2005 s.33

¹² BCBS , Sermaye Ölçümünün ve Sermaye Standartlarının Uluslar arası Düzeyde Birbiriyle Uyumlaştırılması, Pillar 2, Haziran 2004 Çeviren BDDK Araştırma Dairesi s.7

Tablo 1.2. : Basel I'e Göre Kredi Riski Ağırlıkları

Risk Ağırlığı	
0%	OECD üyesi lke Hazine, Merkez Bankası ve İhracat Kredi Kurulu (Export Credit Agency- ECA)'larına açılan krediler
10%	OECD üyesi ülke kamu kuruluşlarına açılan krediler
20%	Çok taraflı Kalkınma Bankaları ve OECD üyesi ülkelerin bankalarına açılan krediler
50%	İkamet amaçlı gayrimenkul ipoteği karşılığı açılan krediler
100%	OECD üyesi olmayan ülkelere ve bankalarına açılan krediler ile özel sektör kuruluşlarına açılan krediler

Kaynak: Kavuncu, a.g.e., s.12.

Basel komitesi ülke farklılaştırmasını belirlerken OECD'nin üyesi olan ve IMF ile yaptığı kredi sözleşmesinin gereklerini yerine getirmiş ülkeler ile OECD üyesi olmayan ülkeler şeklinde bir ayrıma gitmiştir. Basel Komitesi kredi risk ağırlıklarını % 0, 10, 20, 50 ve 100 olarak sınıflandırmıştır.

Basel komitesi, uluslararası finans sistemindeki yaşanan hızlı değişikliklere ayak uydurabilmek için Basel standartlarını sürekli geliştirmektedir. Yapılan en önemli değişikliklerden birisi 1996'da piyasa riskinin sermaye yeterliliği hesaplamalarına dâhil edilmesidir. Buna göre 1997 yılının sonunda bankalar SYR hesaplamalarında kredi riskinin yanında piyasa risklerini de dikkate almaları gerekmektedir. 1996 yılından itibaren Amerika'da piyasa riski içinde ayrılması gereken sermaye miktarı SYR'na eklenmiştir.¹³ Piyasa riski, bankaların bilânço içi ya da bilânço dışı pozisyonlarında piyasa fiyatlarında görülen değişiklikler nedeniyle karşılaştıkları kayıplar olarak

¹³ Davies, H., **A Review Of The Review**, London School Of Economics And Former Chairman Of The Financial Services Authority, 2005, s. 248.

tanımlanmaktadır.¹⁴ Faiz oranı ve döviz kurundaki değişikliklerden etkilenecek her türlü bilanço içi ya da dışı kalem bankalar için piyasa riski taşımaktadır.¹⁵ Basel I kriterleri, yalnızca uluslararası ve büyük ulusal bankalar için belirlenmiş olmasına rağmen tüm ülkeler ve bankacılık sektörleri tarafından kabul edilmiş ve uygulamaya konmuştur. Ancak bu kriterler uygulamaya konduğu ilk andan itibaren ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştirilerden bazıları şunlardır.¹⁶

Basel I kriterlerine göre; bankaların maruz kaldıkları kredi riski, banka aktiflerinin ve bilanço dışı kalemlerin farklı risk sınıflarına ayrılması ve her sınıf için belirlenmiş olan katsayılarla çarpılması sonucu hesaplanmaktadır. Sadece beş farklı risk ağırlığı kullanılmasından dolayı Basel I'in riske duyarlılığı çok düşük kalmıştır. Ayrıca, farklı faaliyet alanlarındaki bankalar aynı kategoriye dahil edildiğinden dolayı, "herkese tek beden elbise" gibi bir eleştiriye de maruz kalmıştır.

Basel I'de "OECD Klüp Kuralı" şeklinde tanımlanmış olan uygulamaya göre; OECD'ye üye ülkelerin hükümetlerine %0, aynı ülkelerin bankalarına ise %20 risk ağırlığı verilmektedir. Buna karşın OECD üyesi olmayan ülkeler için %100 risk ağırlığı belirlenmiştir.¹⁷

Basel I ile tanımlanan bankaların maruz kaldığı kredi riski ve piyasa riskini ölçmede kullanılan mevcut yöntemlerin bankacılık risklerini gerçekçi bir şekilde ölçmede yetersiz kalması, finansal piyasalardaki fiyat dalgalanmalarını yeterince dikkate alamaması ve bankaların portföy oluşturma davranışlarındaki farklılıkları gözetememesi gibi nedenlerle, söz konusu standardın yeniden ele alınarak kapsamının genişletilmesi ve daha hassas risk ölçüm ve yönetim metotlarına yer verebilecek şekilde yapılandırılması, Basel II ile ilgili çalışmaların başlamasına neden olmuştur.¹⁸

¹⁴ Koch, T., S. Mac Donald, "**Bank Management**", Thomson-South Western, 2002, s.467

¹⁵ Kınık T., **Basel II'nin Sermaye Piyasalarına Etkisinin Değerlendirilmesi** Ankara Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s. 26

¹⁶ Kaufman G., "Basel II vs. Prompt Corrective Action: **Which is The Best For Public Policy?**" Financial Markets Institutions, Volume:14, No:5, 2005, s. 350.

¹⁷ Banking Regulation and Supervision Board, **Regulation on Measurement and Assessment of Capital Adequacy of Banks**, s.12 www.tbb.org.tr (Erişim:19 Haziran 2007)

¹⁸ Boobyer, C., **Leasing and Asset Finance**, Euromoney Books, 2003, s. 43.

Başlangıç olması sebebiyle olsa gerek, Basel I kriterleri özetle yukarıda belirtilenlerden ibarettir. Sözkonusu temel esasların, risk yönetiminde tek bir ölçüye bağlı kalınması, ağırlıklı olarak sermaye odaklı olması, işletmelerin sınıflandırılmasında ve kredilendirilmesinde çeşitlilik sağlanmaması sebebiyle uzun süre uygulanması mümkün olmamıştır. Nitekim, 1988 yılında kabul edilen Basel I kriterleri 2004 yılında yerini Basel II kriterlerine bırakmıştır.

1.2. BASEL II KRİTERLERİ

Finansal piyasaların hızlı gelişimi, Basel Komitesi'ni yeni düzenlemeler yapmak zorunda bırakmıştır. Bu bölümde Basel II ve Basel II'nin Türk bankacılık sektörüne etkileri hakkında ayrıntılı olarak bilgi verilmektedir.

1.2.1. Basel II'nin Ortaya Çıkış Süreci ve Amaçları

Basel I kriterlerine göre; uluslararası bankalar %8 sermaye yeterliliği oranına sahip olmalıdırlar. Risk ağırlıkları hesaplanırken beş farklı risk ağırlığı dikkate alınmaktadır.

Risk oranları belirli kategorideki bütün kredilere aynı risk ağırlığı verildiğinden, bu durumda bankalar her bir kategori içinde daha yüksek riskli ve getirili aktiflere yönelebilmektedirler. Yine bankalar mevcut risk sınıflandırması kapsamında menkul kıymetleştirme yoluyla bilanço aktiflerini düşük risk ağırlıklı kategorilere giren bilanço dışı aktiflere dönüştürerek sermaye arbitrajı da yapabilmektedirler. Bu nedenlerden ötürü Basel I Uzlaşısı'nın yeniden gözden geçirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır.¹⁹

Basel Komitesi, finansal piyasalarda meydana gelen gelişmeler ve Basel I'in sermaye yeterliliği ölçümüne ilişkin eksiklikleri dikkate alarak Haziran 1999'da yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)'na ilişkin ilk taslak metni yayımlamıştır. Ardından Ocak 2001'de ikinci taslak metin, Nisan 2003'te ise üçüncü taslak metin

¹⁹ Zicchino L., "A Model of Bank Capital Lending And The Macroeconomy: Basel I Versus Basel II", The Manchester School Supplement, 2006, s.51.

yayımlanmıştır. Taslak metinler, gerek ülke denetim otoritelerinden gerekse bankalar ve diğer ilgili taraflar tarafından yapılan yorum ve eleştiriler doğrultusunda revize edilerek yenilenmiş ve Basel II'ye ilişkin nihai metin de 2004'te yayımlanmıştır.²⁰ Basel II'nin başlıca amacı, sermaye gereklerini banka aktiflerinin gerçek risklerine karşı daha duyarlı hale getirmektir. Ayrıca piyasa disiplini geliştirme, bankalar arasında mevcut olan rekabet eşitsizliklerini ortadan kaldırma ve finansal istikrara katkıda bulunma amaçları arasındadır.

Basel I bankanın sahip olduğu sermaye miktarı üzerine odaklanırken, Basel II, bankacılık risklerinin ölçümüne ve yönetimine vurgu yapmaktadır. Prensipte, yeni uzlaşa bankalar tarafından tutulan sermayeyi artırma ya da düşürmeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda yasal sermayeyi ekonomik sermaye ile bağlantılı hale getirmeyi tasarlamaktadır.²¹

1.2.2.Basel II Kriterlerinin Ortaya Çıkışı

Basel II Uzlaşısı, riskleri, yasal özkaynak ihtiyaçları ile daha iyi eşleştirmiş, risk ölçümü ve yönetimindeki gelişmeleri dikkate alarak daha kapsamlı bir yaklaşım inşa etmiş, finansal sistemdeki güvenliği ve sağlamlığı desteklemeyi ve rekabet eşitliğini kolaylaştırmayı sürdürmüş ve karmaşıklık düzeyi çeşitlilik arz eden özellikle uluslararası bankalara odaklanmıştır. Basel II metni, beş yıl süren istişare süreçleri sonucunda 2004 yılında yayımlanmış, alım satım faaliyetleri ve çifte temerrüt etkilerine ilişkin konular ile 2005 yılında güncellenmiş ve kapsamlı versiyonu ise Haziran 2006'da yayımlanmıştır. Basel II, herkese tek beden elbise yaklaşımı yerine, ülkelerin inisiyatiflerine bırakılan ulusal uygulama tercihleri öngörmektedir. Bu itibarla, Basel II uygulamalarının etkinliği, ülkelerin kendi ulusal şartlarına uygun tercihlerini belirleyebilmesiyle sağlanabilecektir.

Basel Komitesi, resmi olarak yasal bir statüye veya otoriteye sahip olmamakla birlikte ilgili ülkelerin kamu kurumlarının üye olduğu bir organizasyondur.

²⁰ BDDK, **10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)**, Ankara, Ocak 2005, s. 2.

²¹ Weder, B., M. Wedow, **"Will Basel II Affect International Capital Flows to Emerging Markets?"**, OECD Development Centre Technical Papers, No:199, 31 October 2002, s. 9.

Komite tarafından ihdas edilen standart ve ilkeler, büyük ölçüde etkili yönlendirici tavsiyeler (soft-law) niteliğinde olup, dünya genelinde kabul görmektedir. Basel Komitesi tavsiyelerinin çoğu Avrupa Parlamentosu ve Konseyi tarafından yapılan düzenleme çalışmalarında dikkate alınmıştır.

Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi tarafından 14 Haziran 2006 tarihinde onaylanan ve 30 Haziran 2006 tarihinde AB Resmi Gazetesinde yayınlanan 2006/48/EC ve 2006/49/EC sayılı direktifler, yeni Basel Uzlaşısı'nın üye ülkelerde uygulanma şeklini belirleyen paralel düzenlemelerdir ve Özkaynak Gereksinimi Direktifleri (CRD) olarak isimlendirilmektedir. Özkaynak Gereksinimi Direktifleri, Basel II metninde olduğu gibi üye ülkelerin yetkili otoritelerinin ulusal inisiyatiflerine bırakılan tercihler ihtiva etmektedir.²²

1.2.3.Basel II Kriterlerinin Temel Esasları

Basel II'nin en önemli esaslarından biri, risk yönetiminin tek odaklı değil çok odaklı bir şekilde düzenlenmiş olmasıdır. Öyle ki, banka veya kredi kuruluşları bir müşteriye ticari kredi vermek durumunda kaldığında müşterisini KOBİ, Perakende KOBİ veya Kurumsal KOBİ kategorilerinden birine dahil edecektir. Bunu yaparken de derecelendirme kuruluşlarının vereceği notlar dikkate alınacaktır. Derecelendirme kuruluşlarının notlarına göre müşterinin kredi alıp alamayacağı veya hangi maliyetle alabileceği tespit edilecektir. Dolayısıyla, Basel II'nin temel esası, müşterinin kendi özel durumuna göre kredilendirmenin de farkı şekilde uygulanabileceğidir.

Basel II bankalarda etkin risk yönetimini ve piyasa disiplini geliştirmek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırmak ve bu sayede sağlam ve etkin bir bankacılık sistemi oluşturmak ve finansal istikrara katkıda bulunmak için sunulmuş önemli bir fırsattır. Basel II içerisinde sermaye yükümlülüğünün nasıl hesaplanacağı, maruz kalınan risklerin nasıl yönetileceği, sermaye yeterliliğinin nasıl değerlendirileceği ve nasıl kamuya açıklanacağına ilişkin hükümler mevcuttur.

Basel II içerisinde risk ölçümüne ilişkin olarak basit aritmetiğe dayalı

²² Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Çalışma Tebliği Sayı: 1 / Ocak 2008, **CRD/Basel - 2 Ülke Uygulamaları**, s. 10-11.

standart yöntemlerin yanı sıra kredi, piyasa ve operasyonel riske ilişkin istatistiki / matematiksel risk ölçüm metotlarını içeren yöntemler bulunmaktadır.

Basel II süreci aslında risk yönetimine ilişkin son yıllarda gözlemlenen gelişmelerin bir devamı niteliğindedir ve gelişmiş ülkelerde sektör standardı olarak yürütülen uygulamalar Basel II ile birlikte mevzuat şekline dönüşmüştür. Ülkemizde ise henüz bu konu mevzuat niteliği taşımamakla beraber gerek bankalar gerekse Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, ilkelerin benimsenmesi yolunda tavsiye niteliğinde uygulama ve yaklaşımlar sergilemektedir. Ancak unutulmamalıdır ki, bu ilkelerin uygulanması bankalardan ziyade, kredi kullanmak isteyen işletmeleri etkileyecektir.

1.2.4.Basel II Kriterlerinin Açıklanması

Basel II kriterleri üç yapısal bloktan oluşmaktadır. Bunlar;

- Asgari sermaye yeterliliği,
- Sermaye yeterliliğinin denetimi,
- Piyasa disiplindir.

1.2.4.1.Birinci Yapısal Blok (Pillar-I), bankanın risklere karşı elinde bulundurması gereken asgari sermaye tutarına ilişkin olan bölümdür. Basel II'de % 8'lik asgari sermaye oranı korunmakta, kredi riskinin ölçümüne ilişkin yeni yöntemler önerilmekte ve "operasyonel risk" bölümü eklenmektedir.²³

Piyasa riskinin hesaplanmasında Basel I'e göre önemli bir değişiklik yapılmazken, kredi riskinin hesaplanmasında çok önemli değişiklikler yapılmıştır. Kredi riskinin hesaplanması için basit, orta ve gelişmiş düzeyde olmak üzere farklı yaklaşımlar seçenek olarak sunulmaktadır.

Aşağıda bu yaklaşımlar gösterilmiştir.

²³ Heid F., "The Cyclical Effects of The Basel II Capital Requirements" Journal of Banking & Finance, 2008

Tablo 1.3. : Kredi ve Operasyonel Risk Ölçüm Yaklaşımları

Kredi Riski	Operasyonel Risk
Standart Yaklaşım	Temel Gösterge Yaklaşımı
Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	Standart Yaklaşım
İleri Düzey içsel Derecelendirme Yaklaşımı	Alternatif Standart Yaklaşım
	İleri Ölçüm Yaklaşımları

Kredi Riski : Kredi riski, bir bankanın kredi müşterisinin anlaşma koşullarına uygun biçimde yükümlülüklerini karşılayamama olasılığıdır. I. yapısal blok kapsamında piyasa riski hesaplamaları değişmemiş, fakat kredi riski hesaplamalarında ciddi değişiklikler getirilmiştir. Aşağıda kredi riski hesaplama yöntemlerine ayrıntılı olarak yer verilmektedir.

1.2.4.1.1. Standart Yaklaşım

Standart yaklaşımda bankalar, piyasa ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkan bir kredi için ayrılması gereken sermayeyi belirlerken ulusal denetim otoritelerinin uygun gördüğü bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından verilen kredi notunu kullanarak risk ağırlıklı aktif miktarını belirleyecektir. Diğer yaklaşım metotlarına göre daha basit ve ayrıntısız olmasından dolayı bu yaklaşımın daha çok küçük ve orta ölçekli finans kuruluşları tarafından kullanılması beklenmektedir. Standart Yaklaşımda Basel I'den farklı olarak OECD üyesi ülkelere verilen kredilerin risk ağırlığının hesaplanması, kredi derecelendirme kuruluşlarının değerlendirmelerine bağlanmıştır.

Basel II Uzlaşısı ile birlikte Türkiye gibi birçok gelişmekte olan ülke, risk oranlarının artmasından dolayı OECD üyesi olma avantajını yitirecektir. Basel II'deki standart yaklaşımın Basel I'e göre getirdiği en önemli yenilik, ilgili risk ağırlıklarının belirlenmesinde bağımsız derecelendirme kuruluşları (Standart&Poors, Moody's, Fitch) tarafından ülke banka ve şirketlere verilen derecelendirme notlarının kullanılmasıdır.²⁴

	Tablo 1.4. : Derecelendirme Kuruluşu Notu Puan Tablosu			
Grup	Fitch IBCA	S&P's	Moody's	Puan
	(Long-term Issuer Default Rating)	(Long-term Credit)	(Long-term Foreign Currency Deposit Rating)	
Grup 1	(AAA) – (BB-)	(AAA) – (BB-)	(Aaa) – (Ba3)	5
Grup 2	(B+) – (B-)	(B+) – (B-)	(B1) – (B3)	3
Grup 3	(CCC+) – (CCC- C)	(CCC+) – (CCC-C)	(Caa1) – (Ca-C)	0
	Fitch IBCA, S&P's ve Moody's tarafından verilen derece notu bulunmayanlar			

Finansal ve niteliksel faktörlerinin değerlendirilmesi sonucu atanan derecelendirme notu, verilecek kredinin taşıyacağı riski gösterir ve bankanın tutması gereken sermayenin belirlenmesinde kullanılır. Kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe banka daha çok risk almakta ve karlılık olarak daha çok sermaye tutmak zorunda kalmaktadır. Dolayısıyla daha çok kaynağını getiriden mahrum bırakacaktır.

²⁴ Roszbach, J., “Credit Risk Versus Capital Requirements Under Basel II: Are SME Loans and retail credit really different?”, Central Bank of Sweden, Working Paper Series, Vol. :162, 2005, s.11.

Bağımsız kredi derecelendirme kuruluşları (BKDK) tarafından verilen kredi notlarının standart yaklaşımdaki risk ağırlığı kategorilerinden hangileri ile eşleştığının belirlenmesi ile ilgili ulusal denetim otoriteleri sorumlu tutulmuştur. Çünkü bu kuruluşlar arasındaki derecelendirme sistemleri farklılık gösterebilmektedir. Bankalar alacak türlerine göre tercih ettikleri bağımsız kredi derecelendirme kuruluşlarının dereceleri doğrultusunda kullandıkları risk ağırlıklarını ve toplulaştırılmış risk ağırlıklı aktiflerini denetim otoriteleri ve kamuya açıklamakla yükümlüdür. Genel kural olarak, bankalar, sadece resmi olarak denetim kurumlarınca yetkili kılınmış derecelendirme kurumlarının talep üzerine verdiği dereceleri kullanmalıdır. Fakat denetim otoriteleri, re'sen belirlenen derecelerinde talep üzerine belirlenen derecelerle aynı şekilde kullanılmasını öngörebilir. Kredi derecelerinin ağırlıklandırılması ile ilgili uygulamalar ise şu şekilde olacaktır.²⁵

Bağımsız kredi derecelendirmesi her şirket için münferit olarak yapılır. Bir şirket için belirlenen kredi derecelendirmesi, grubun diğer şirketlerinin risk ağırlığının tespitinde kullanılamaz. Farklı risk ağırlığına denk gelen iki ayrı derecenin mevcut olması durumunda, daha yüksek olan risk ağırlığı baz alınır.

1.2.4.1.2. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Temel ve İleri Düzey Yaklaşımı

Basel II ile birlikte bankalar maruz kalacakları riskleri hesaplarken, kendi bünyelerinde oluşturdukları derecelendirme sistemlerini kullanma imkanına sahip olabilmektedirler.²⁶

Bu sistemlerin ana hatları, ilgili ülkelerin denetim otoriteleri tarafından belirlenmekte ve kontrol edilmektedir. Bankalar bu çerçevede kendi kullanacakları metodu geliştirme hakkına sahip olmaktadır.²⁷

Basel Komitesi, içsel derecelendirme (İDD) yaklaşımında temel ve gelişmiş olmak üzere iki ayrı yöntem ortaya koymuştur. İDD yaklaşım kapsamında ele alınan

²⁵ BCBS, **International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards**, A Revised Framework, June 2004, s. 25-26, <http://www.bis.org/pub/bcbs/128.pdf>, (Erişim: 25 Mart 2007).

²⁶ Rime, B., **"Will Basel II Lead to a Specialization of Unsophisticated Banks on High-Risk Borrowers?"**, Blackwell Publishing Ltd., 2005, s.30.

²⁷ Herring, R., **"The Subordinated Debt Alternative to Basel II"**, Journal Of Financial Stability, USA, s. 140.

her risk kategorisi için üç anahtar öge vardır. Bu ögeler:²⁸

Risk unsurları: Bankalar ya da bazı durumlarda gözetim otoriteleri tarafından belirlenen risk bileşenlerinin tahminleridir.

Risk ağırlıkları fonksiyonları: Risk unsurlarının risk ağırlıklı varlıklara, risk ağırlıklı varlıkların da sermaye gereksinimine dönüştürülmesini sağlayan hesaplamalardır.

Asgari gereklilikler: Bir bankanın herhangi bir aktif kalemine yönelik İDD yaklaşımı kurulabilmesi için karşılaması gereken asgari şartlardır. Düzenlemeye göre İDD yaklaşımını hesaplamaya yönelik olarak aşağıdaki risk bileşenleri oluşturulmuştur.²⁹

- Temerrüt olasılığı (Probability of Default- PD)
- Temerrüd halinde kayıp (Loss Given Default LGD)
- Temerrüt anındaki riskli tutar (Exposure at Default EAD)
- Efektif vade (Maturity M)
- Beklenen zarar (Expected Loss- EL)
- Beklenmeyen zarar (Unexpected Loss- UL)

Yukarıdaki risk bileşenlerinden temerrüt olasılığı, borçlunun durumuna göre alacağını geri ödememe olasılığının hesaplanmasını göstermektedir. Kredi kullanan firmanın borcunu zamanında ödememe ihtimalinin seviyesi de denebilir. Temerrüd halinde kayıp, temerrüde düşülmesi durumunda uğranılacak zarardır. Oransal bir ifade olarak gösterilir. Temerrüd anındaki riskli tutar, temerrüde düşen bir kredinin temerrüd anındaki riske maruz tutarıdır. Oransal bir ifade değildir, tutar olarak bulunur. Vade, kredinin kalan ömrünü gösterir. Beklenen zarar, bir dönem içerisinde bankaların kredi portföylerinde oluşabilecek kayıp tutarıdır. Beklenmeyen zarar ise gerçekleşen zarar ile beklenen zarar arasındaki farktır. Eğer gerçekleşen zarar beklenenden daha fazla çıkarsa bankalar aradaki fark kadar sermaye ayırmak zorunda kalmaktadırlar.

²⁸ Babuşcu, **Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi**, Akademi Yayınevi, Eylül 2005, s. 278.

²⁹ Ong , **a.g.e.** , s. 31.

İDD yaklaşım, temel yaklaşım ve ileri düzey yaklaşımlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Temel içsel derecelendirme yönteminde bankalar, kredinin temerrüde düşme olasılığını kendi metodları ile hesaplamaktadırlar. Bunun dışında kalan risk değişkenleri (EAD, LGD, M) ulusal otorite tarafından belirlenir.

Sadece perakende kredilerde farklı bir durum söz konusudur. Perakende kredilerde LGD ve EAD'nin de hesaplanması bankalar tarafından yapılmaktadır. Bankalar bu veriler ile beklenen ve beklenmeyen kayıpları hesaplarlar ve ellerinde tutmaları gereken sermaye miktarını belirlerler. Temel içsel derecelendirme sisteminin uygulanabilmesi için bankaların müşteri skortlama sisteminin olması gerekir. Ayrıca bu sistem bütün müşterilere uygulanabilecek kapasite de olmalıdır. Skortlama sistemi ile firmaya verilecek kredi tutarı ile uygulanacak faiz oranı belirlenir.

İleri düzey yaklaşımlarda ise kredinin temerrüde düşme olasılığının yanında temerrüd halinde riske maruz değer, temerrüd halinde kayıp ve kredinin vadesini de bankalar kendi hesaplamak zorundadırlar. Bir bankanın ileri düzey yaklaşımlara geçebilmesi için ilk önce temel yaklaşımları başarı ile uygulaması gerekmektedir. Ayrıca, geçmiş dönemlere ait veri setlerinin oluşması ve bu veri setlerinin denetim otoritesi tarafından yeterli görülmesi gerekmektedir. Bankalar bir kez gelişmiş yöntemle geçtiği zaman bir daha temel yaklaşımlara geri dönemez. Ama farklı varlık sınıfları için farklı yöntemler kullanabilir.³⁰

Basel II'de bankaların içsel derecelendirme metodlarını kullanabilmesi bazı şartlara bağlanmıştır. Kullanılan modelin bankanın tüm riskli aktiflerine uygulanabilir olması, yeterli veri setinin bulunması ya da oluşturulması (Örneğin beş yıllık temerrüt olasılığına karşı zaman serilerinin bulunması), modelin uygunluğunun test edilmesi ve en az üç yıllık uygun kredi riski derecelendirme sisteminin oluşturulması gerekmektedir.

Derecelendirme sistemi, İDD yaklaşımının temelini oluşturduğundan Basel II dokümanı içinde ayrıntılı olarak yer almıştır. Bu çerçevede derecelendirmeye ilişkin belirlenmiş özellikler ve gerekli unsurları aşağıdaki başlıklarla özetlemek mümkündür.³¹

³⁰ BCBS (2004), **a.g.e.** , s. 55

³¹ Babuşcu , **a.g.e.** , s. 281.

1. Derecelendirme sistemi konuya ilişkin her türlü yöntemleri, süreçleri, kontrolleri, veri toplamayı içermelidir.
2. Borçlunun temerrüt riski ve işlemin özel faktörlerine konsantre olmalıdır.
3. Borçlu derecesi, kesin derecelendirme kriterlerine göre borçlunun riskini değerlendiren ve PD hesaplamasına temel teşkil eden bir özellik arz etmelidir.
4. Derece açıklamaları ve kriterler aynı tür riskleri aynı derecelere tutarlı şekilde koymaya izin verecek şekilde detaylandırılmalıdır. Bu tutarlılık, işlem kollarını, birimleri ve coğrafi bölgeleri kapsamalıdır.
5. PD'ye esas teşkil eden periyot bir yıl olmasına rağmen; bankalardan derecelendirme tahsislerinde daha uzun bir değerlendirme süresini kullanmaları beklenmektedir. Borçlu derecesi, beklenmedik koşullarda ve kötü ekonomik durumlarda borçlunun yükümlülüğünü yerine getirme kabiliyetini göstermelidir.
6. Her borçlu ve garantör, işlem derecesi ile ilişkilendirilmiş bir borçlu rating derecesine dâhil edilmelidir.
7. Borçlu ve işlem dereceleri en azından yıllık olarak yenilenmelidir. Problemlili krediler daha sık derecelendirilmelidir.
8. Derecelendirme tahsisleri ve periyodik gözden geçirme, kredi vermekten doğrudan fayda sağlamayan bağımsız bir birim tarafından yapılmalı veya onaylanmalıdır. Bankanın, içsel derecelendirme sisteminin performansından, uygulanmasından ve dizaynından sorumlu bağımsız bir kontrol birimi bulunmalıdır.
9. İDD Yaklaşımını kullanan bankalar, üç yıldır uygulanan bir derecelendirme sistemi ve risk unsuru tahmin sürecine sahip olmalıdır.

Operasyonel Risk: Kredi riskinin dışında bankaların karşılaştıkları diğer bir önemli risk türü de operasyonel risktir. Operasyonel risk yetersiz ve başarısız içsel süreçlerden, personel ve sistemlerden veya dışsal olaylardan kaynaklanan doğrudan veya dolaylı zarar riskidir.³² Başlıca operasyonel risk nedenleri aşağıda sıralanmıştır³³

1. Kurum içi ve dışı hile-dolandırıcılık olayları,
2. İstihdam uygulamaları ve işyeri güvenliğiyle ilgili kayıplar,

³² Acar Boyacıoğlu, M., **Bankalarda Derecelendirme (Rating) ve Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Ampirik Bir Çalışma**, İktisadi Araştırmalar Vakfı Ünal Aysal Tez Değerlendirme Yarışma Dizisi, İstanbul, 2005, s. 25.

³³ Mazıbaş , M., **Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Risk Verilerine İlişkin Bir Değerlendirme**, BDDK, Araştırma Raporları, Ankara, Temmuz 2005, s.5.

3. Müşteri, ürün ve işlem uygulamalarına ilişkin kayıplar,
4. Fiziki varlıklara verilen zararlar,
5. Faaliyetlerin durması ve sistem hatalarına ilişkin kayıplar,
6. İşleme, teslimat ve süreç yönetimine ilişkin kayıplar.

Bunların dışında personelden, bilgisayar sistemlerinden ya da doğal afetlerden dolayı da operasyonel risk ortaya çıkabilir.³⁴

Bu bölümde bankaların operasyonel riskleri sonucu katlanacağı sermaye yükümlülükleri üç farklı yaklaşım çerçevesinde incelenmektedir. Bunlar:

1. Temel Gösterge Yaklaşımı,
2. Standart veya Alternatif Standart Yaklaşım,
3. İçsel veya İleri Ölçüm Yaklaşımları

1.2.4.1.3. Temel Gösterge Yaklaşımı

Operasyonel riskler için bulundurulacak sermayenin belirlenmesinde kullanılan en basit yaklaşım Temel Gösterge Yaklaşımıdır (TGY). Yaklaşım, maruz kalınan operasyonel riskin büyüklüğünü gösteren bir değişkenin komite tarafından belirlenen alfa (α) katsayısı ile çarpılmasına dayanmaktadır. Burada, finansal değişken olarak brüt gelir kullanılmakta ve alfa katsayısı ise %15 uygulanmaktadır. Operasyon olarak TGY’de, bankalar operasyonel riskler için son üç yılın brüt gelirlerinin %15’nin ortalaması alınarak ulaşılan tutarda sermaye bulundurmak zorundadırlar. TGY’de sermaye tutarı aşağıdaki formül ile hesaplanmaktadır.³⁵

$$\text{SermayeTGY} = [\sum(BG1...n \times \alpha)]/n$$

SermayeTGY: TGY ile hesaplanan sermaye tutarı

BG1...n : Yıllık brüt gelir,

α : Komite tarafından % 15 olarak belirlenen katsayı,

n: Süre

³⁴ Matten, C., **Managing Bank Capital**, Second Edition, July 2003, s. 210

³⁵ BCBS (2004), **a.g.e.** s.137

Operasyonel riskin bir göstergesi olarak brüt gelirin kullanılması birçok eleştiriyi de beraberinde getirmiştir. Operasyonel riskin niteliği ve özellikleri göz önüne alındığında bulundurulduğunda brüt gelirin riskin düzeyi hakkında bir bilgi vermesi teorik olarak imkansız görünmektedir.

Dolayısıyla, bu göstergeye dayalı bir ölçümün bankanın operasyonel riskleri hakkında bilgi vermeye yeterli olmadığı ifade edilmektedir. Bunun dışında brüt gelirin negatif olması halinde nasıl bir uygulamaya gidileceği de belirsizdir. Zira, “ α ” katsayısının yüksek olarak belirlenmesi ile ortaya çıkan sermaye yükünün azaltılabilmesi için riske daha duyarlı yöntemlerin kullanımı teşvik edilmektedir. Yine, brüt gelirin negatif olması halinde sermaye tutarının hesaplanmasında ise brüt gelirin işaretine bakılmaksızın mutlak değeri kullanılabilir. ³⁶

1.2.4.1.4. Standart veya Alternatif Standart Yaklaşım

Standart yaklaşımda, banka faaliyetleri sekiz ana iş koluna ayrılarak her bir iş kolu için sermaye yükümlülüğü hesaplanmaktadır. ³⁷ Bu yaklaşım, bankanın her bir iş kolunun birbirinden farklı derecede riske maruz bulunacağı varsayımına dayanan bir sermaye hesaplama yöntemidir. Burada her iş kolundan elde edilen brüt gelir, o iş kolu için belirlenen katsayıyla çarpılarak iş kolunun sermaye yükümlülüğü bulunmaktadır. Daha sonra tüm iş kolları için hesaplanan sermaye tutarları toplanarak bankanın toplam sermaye yükümlülüğüne ulaşılmaktadır.

Bu yaklaşıma göre toplam yasal sermaye, her bir iş kolu için hesaplanan son üç yıllık brüt gelirlerin basit ortalamalarının ilgili katsayılarla çarpımı ile elde edilen tutarların toplamından oluşmaktadır. Herhangi bir yıl için negatif brüt gelir nedeniyle ortaya çıkabilecek negatif sermaye tutarları, diğer iş kollarındaki pozitif sermaye tutarları ile netleştirilmektedir.

Komite, standart yaklaşımda kullanılmak üzere kurumsal finansman, alım-satım, perakende bankacılık, ticari bankacılık, ödeme ve takas, acentelik hizmetleri ve saklama, varlık yönetimi ve perakende aracılık faaliyetlerinden oluşan sekiz iş kolu

³⁶ BDDK, **Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı**, Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Araştırma Raporları 2005/1 s.6

³⁷ Mathieson, SA., “**Basel II Might Boost Infosecurity**”, Computer Fraud&Security, March 2006, s. 3.

belirlemiştir. İlk istişare metinlerinde her bir iş kolu için farklı bir risk göstergesi belirleyen komite, daha sonra birliğin ve sermaye hedeflerine ulaşabilmesi için Sayısal Etki Çalışmaları sonrası bu uygulamadan vazgeçerek tüm iş kolları için aynı göstergenin kullanılması esasını benimsemiştir.

İstişare sürecinde, standart yaklaşıma bir seçenek olarak “alternatif standart yaklaşım” ortaya atılmıştır. Alternatif standart yaklaşımın standart yaklaşımdan tek farklı tarafı, perakende bankacılık ve ticari bankacılık iş kolları için risk göstergesi olarak brüt gelir yerine sabit bir “m” faktörüyle çarpılan krediler ve avansların kullanılmasıdır.

İlk yaklaşım olan TGY’ye yöneltilen eleştiriler, standart yaklaşımlara da yöneltilmektedir. Bu eleştirilere ilave olarak, standart yaklaşımlarda hesaplamanın bankanın tamamı için değil belirlenen standart iş kolları için gerçekleştiriliyor olmasının, riske duyarlılık açısından farklı bir boyut getirmemesi eleştiri konusu olmaktadır.³⁸

1.2.4.1.5. İçsel veya İleri Ölçüm Yaklaşımları

Operasyonel risklerin gerçek anlamda sayısallaştırılarak ölçümünün gerçekleştirildiği bu ölçüm sonuçlarına göre sermaye tahsisinin yapıldığı yöntemler ileri ölçüm yaklaşımları altında toplanmaktadır. Basel Komitesi operasyonel riskin ölçülmesinde kullanılan riske maruz değer (RMD) modelleri gibi genel kabul gören herhangi bir ölçüm yöntemi mevcut olmaması nedeniyle bu bölümde tek bir modele değil geliştirilecek yöntemlere ilişkin ölçüm yaklaşımlarına yer vermektedir.

İleri ölçüm yaklaşımları diğer yaklaşımlara göre daha karmaşık ve riske daha duyarlı yaklaşımlardır. Basel Komitesi, bankaları, iç verilerini de kullanarak kendi ileri ölçüm sistemlerini geliştirmeleri ve bu doğrultuda gerekli sermaye tahsisini yapmaları yönünde teşvik etmektedir.³⁹

Basel Komitesinin operasyonel riskler için sermaye yükümlülüğü hesaplanmasında benimsediği teşvik mekanizmasına göre; ileri ölçüm yöntemlerini

³⁸ BDDK (2005) , a.g.e., s. 7.

³⁹ Operasyonel Çalışma Grubu “**Operasyonel Risk**” Bankacılar Dergisi Sayı 58, 2006 s.97

kullanmasına denetim otoritesi tarafından izin verilen bankaların daha düşük sermaye yüküne maruz kalmaları amaçlanmaktadır.

İleri ölçüm yaklaşımları için benimsenen önemli bir yaklaşım da, bankalara kendilerine en uygun sayısallaştırma ve ölçüm yöntemlerini geliştirebilecekleri bir altyapı imkanı sunmaktadır.

İleri ölçüm yöntemlerinin kullanılabilmesi için bankaların karşı karşıya bulundukları en önemli sorun, yeterli niteliklere sahip uygun verinin bulunmasındaki zorluklardır.

Bankalar bu verileri iç ve dış kaynaklardan sağlayabilirler. Komite, ileri ölçüm yöntemleri ile birlikte ortaya çıkan veri sorunu ile ilgili olarak yol gösterici çalışmalarda bulunmuştur. Komite bu amaçla standart yöntemde de kullanılan sekiz iş koluna ilave olarak bunların alt iş kolları konusunda da bir sınıflandırma geliştirmiştir. Ayrıca, operasyonel risk olayları ve risk olaylarının gerçekleşmesi neticesinde ortaya çıkan kayıplara ilişkin sınıflandırmalar geliştirmiştir.⁴⁰

Bankalar yasal sermaye yükümlülüğünü hesaplarken en az beş yıllık iç veri kullanmalıdır. Fakat bankalar içsel ölçüm yaklaşımlarına ilk geçişte üç yıllık bir veri ile ölçüm yapmaya başlayabileceklerdir. İleri ölçüm yaklaşımlarının işleyişi aşağıdaki gibi olmaktadır.⁴¹ İleri ölçüm yöntemlerini kullanacak bankalar, tarihi verilerinin devamlılığını sağlamak zorundadır.

Banka aktiviteleri faaliyet kollarına ayrılır ve her bir faaliyet kolunda kullanılmak üzere operasyonel risk türleri tanımlanır. Basel Komitesi, standartlaştırılmış yaklaşımda kullanılan faaliyet kollarını önermektedir.

Her bir faaliyet kolu/zarar türü kombinasyonu için denetçi, her faaliyet kolunun maruz kaldığı operasyonel riskin büyüklüğünü (veya miktarını) temsil eden bir gösterge (Exposure Indicator-EI) tayin eder. Basel Komitesi, yaklaşımlar arasında paralelliği sağlamak amacıyla, standartlaştırılmış yaklaşımda kullanılan göstergelerin aynısını tavsiye etmektedir.

⁴⁰ BDDK (2005) , a.g.e., s. 9.

⁴¹ Acar Boyacıoğlu M. “Operasyonel Risk ve Yönetimi” Bankacılar Dergisi, Sayı 43, 2002, s.59

El göstergesine ek olarak, bankalar her bir faaliyet kolu/zarar türü kombinasyonu için, kendi içsel zarar verilerine dayalı olarak zararın gerçekleşme olasılığını (Probability of Loss Event-PE) temsil eden bir parametreyi ve olayın gerçekleşmesi durumunda maruz kalınabilecek zararı (Loss Given Event-LGE) temsil eden ikinci bir parametreyi ölçerler. Daha sonra bu üç faktör çarpılarak, her bir faaliyet kolu/zarar türü kombinasyonu için beklenen zarar (Expected Loss-EL) hesaplanır.

$$EL=EI \times PE \times LGE$$

Denetçi, beklenen zararı (EL) sermaye tahsisine dönüştürmek üzere her bir faaliyet kolu/zarar türü kombinasyonu için “Gama Faktörü-γ” tayin eder. Belirli bir banka için toplam sermaye tahsisi; her bir faaliyet kolu/zarar türü kombinasyonu için hesaplanan sermaye tahsislerinin basit toplamı şeklinde belirlenir. Bu hesaplamanın formülasyonu aşağıda sunulmaktadır;

$$K=\sum_i \sum_j [\gamma(i,j) \times EI(i,j) \times PE(i,j) \times LGE(i,j)]$$

(i = Faaliyet kolu, j = Risk türü)

1.2.4.2. II. Yapısal Blok (Sermaye Yeterliliğinin Denetimi)

Basel II kriterlerinin II. yapısal bloğu olan sermaye yeterliliğinin denetimi başlıca dört prensipten oluşmaktadır. Bu prensiplere aşağıda değinilmektedir. Ayrıca I. yapısal blokta ayrıntılı olarak açıklanmayan kredi yoğunlaşması, yapısal faiz oranı riski, likidite riski, iş riski, strateji riski ve itibar riski de bu blokta detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

1.2.4.2.1. Prensip 1

II. yapısal bloğun ilk prensibine göre bankalar, sermaye yeterliliğini kendi risk durumları ile bağlantılı olarak değerlendirmeye yönelik bir süreç ve sermaye düzeyinin karşılanmasına ilişkin bir stratejiye sahip olmalıdır.⁴² Denetim otoriteleri bankaların riskleri oranında sermaye tutmaları konusunda sorumludurlar.⁴³

⁴² BDDK, **Basel II' nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar**, Çeviren: BDDK Araştırma Dairesi, Temmuz 2004, s. 25.

⁴³ TBB, **Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi**, Ekim 2002, Özet Sunum, s. 9.

Sermaye yeterliliği değerlendirme sürecinde, bankalar tarafından mevcut riskleri ayrı ayrı yöneten ve bunlara ilişkin değerlendirmeleri bir bütün halinde yapmaya imkan veren bir süreç geliştirilmelidir. Bu süreç kapsamında banka sermayesini olumsuz etkileyecek faktörlerin belirlenmesi için geleceğe yönelik stres testleri yapılmalıdır.⁴⁴ Banka yönetim kurulu ve yöneticileri tarafından yapılan bir gözden geçirme süreci olmalı, sermaye yeterliliğinin değerlendirilmesi sağlıklı yapılmalı, kapsamlı risk yönetimi gerçekleştirilmeli, iç kontrol gözden geçirilmeli ve raporlanmalıdır.⁴⁵

Yönetim Kurulu bankanın risk alma kapasitesinin belirlenmesinde sorumludur. Risk alma kapasitesinin belirlendikten sonra yönetim kurulu güvenilir ve sağlam sermaye değerlendirmesi yapmalıdır. Ayrıca riskleri kapsamlı olarak değerlendirmeli, kredi, operasyonel, piyasa, faiz oranı, likidite ve diğer riskleri ayrı ayrı ele almalıdır. Banka risk tutarlarının izlenmesi ve raporlanması için değişen risk profilinin bankanın sermaye ihtiyacını nasıl etkilediğinin değerlendirilmesi için yeterli bir sistem tesis etmelidir. Üst yönetime düzenli bir şekilde bankanın risk profili ile sermaye ihtiyaçlarına ilişkin raporlar sunulmalıdır. Bankanın iç kontrol yapısı bağımsız bir şekilde iç ve dış denetçiler tarafından değerlendirilmelidir.⁴⁶

1.2.4.2.3. Prensip 3

Denetim otoriteleri, bankaların asgari sermaye yükümlülüğünün üzerinde sermaye ile faaliyette bulunmalarını isteyebilir. Denetim otoriteleri bu prensibin uygulanması için pek çok seçeneğe sahiptir. Hangi yöntemin uygulanacağını ve bu yöntemi seçme sebebini bankalarla müzakere ederek belirleyebilir. Örneğin, tüm bankalar için %8'in üzerinde tek bir oran isteyebilir veya bankanın risk profiline ve risk yönetim kalitesine bakarak, banka bazlı hedef oranlar verebilir.

1.2.4.2.4. Prensip 4

Denetim otoriteleri, bankaların risk profiline göre belirlenen sermayelerinin asgari seviyenin altına düşmesini engellemek için erken müdahalede bulunabilmelidir.

⁴⁴ Deloitte **Basel II Gereksinimlerinin Neresindeyiz?**, , Seminer Slaytları, 29 Ocak 2004, s. 15, <http://www.deloitte.com> (Erişim: 15 Mayıs 2008)

⁴⁵ Yayla, M., Y. Türker Kaya, **Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci**, BDDK Araştırma Dairesi, Mayıs 2005, s.11.

⁴⁶ BCBS (2004), **a.g.e.** s. 25.

Sermaye korunamadığında veya tekrar yerine konulamadığında, bankadan hızla düzeltici tedbirlerin alınması istenmelidir. Bu prensibin amacı mevduat sahiplerine ve finansal sisteme olan riskin sınırlandırılabilmesi için bankanın sermayesindeki potansiyel aşınmanın mümkün olduğunca erken belirlenmesini sağlamaktır.

Denetim otoritelerinin yapacakları müdahaleler kanunlarla, ulusal politika ve kurallarla belirlenmelidir. Denetim otoriteleri, ayrıca bankalardan sermaye pozisyonlarını güçlendirmeleri için psikolojik baskılar yapmalı, gerekirse bankanın kapatılmasına kadar gidebilecek tedbirler almalıdır. Söz konusu tedbirlerden bazıları aşağıda verilmiştir.⁴⁷

1. Denetim otoriteleri bankaları yakından takibe almalıdır.
2. Bankadan risklerini iyileştirmesi istenmelidir.
3. Bankadan yeni sermaye planı sunması istenmelidir.
4. Bankanın bazı faaliyetlerine sınırlama getirmelidir.
5. Bankadan temettü ödemelerini kısıması istenmelidir.
6. Gerekirse üst yönetim veya yönetim kurulu üyelerinin değiştirilmesi istenmelidir.

1.2.4.3. III. Yapısal Blok (Piyasa Disiplini)

III. yapısal blok, bankaların finansal durumları hakkındaki bilgileri kamuya açıklama hususunu içerir. Basel Komitesi'nin piyasa disiplini ile amaçladığı şeffaflığı artırmaktır.⁴⁸ Piyasa disiplini ile asgari sermaye yükümlülükleri ve denetim otoritelerinin inceleme süreci tamamlanmaktadır.⁴⁹ Piyasa disiplini bağlılığı altında bir bankanın diğer piyasa katılımcıları tarafından durumunun değerlendirilmesi de açıklanmaktadır.⁵⁰

Ayrıca III. yapısal blok kapsamında yapılan açıklamalar, ulusal ve uluslararası standartlarla uyumlu olmalı, farklılıklar ve çelişkiler içermemelidir. Bankaların

⁴⁷ BCBS (2004), a.g.e., s. 28.

⁴⁸ Güner, S. **Basel Tabanlı Kredi Riski, Modellemeleri ve Bir Uygulama, Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul, 2005 s.31

⁴⁹ Başar, M. **Basel II Düzenlemeleri ve KOBİ'ler**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2007, s. 30.

⁵⁰ Burçkin E., M. Acar Boyacıoğlu “ **Basel II Uzlaşısı Çerçevesinde İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımın Bankalar Açısından Önemi** :VII. Ulusal Finans Sempozyumu Bildirileri, İstanbul 22-25 Ekim 2003,s. 171.

yapacakları bu bildirimlerle ilgili çeşitli zamanlama kıstasları belirtilmiştir.⁵¹ Bu çerçevede yatırımcıların yatırım kararlarını etkileyebilecek her türlü bilginin piyasa katılımcılarına tam zamanında, eksiksiz ve belirlenen standart ve niteliklere sahip bir şekilde açıklanması sağlanmalıdır.⁵²

III. yapısal blok, aşağıda ana başlıklar halinde anlatılmaktadır.

Kamuyu bilgilendirme ile asgari sermaye gereksinimi hesaplanırken hangi yöntemin kullanılacağı ve sistemde hangi finansal araç ve işlemlerin uygulanabileceğinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.⁵³ Denetim otoritelerinin bankaları bilgilendirme yükümlülüklerine tabi tutarken çeşitli yöntemler uygulamaktadır.

Denetim otoriteleri aylık ve yıllık mali bilgilerini gösterir raporları bankalardan istemektedir. Bankalar ayrıca görsel basın veya internet yoluyla ilgili bilgileri kamuyla paylaşmak zorundadır. Bankalar, açıklanacak bilgileri belirlemek için kullandıkları yaklaşımı açıklamalı ve bilgilendirme süreci üzerindeki iç kontrol mekanizmasını tanımlayan, yönetim kurullarınca onaylanmış resmi bir bilgilendirme politikasına sahip olmalıdır. Ayrıca bilgileri açıklarken bilgilerin doğruluğunu ve sürekliliğini sağlamak zorundadır. Bunun için gerekli sistem ve personeli bünyelerine katmak zorundadırlar.

1.2.4.3.2. Uygun Bilgilendirmenin Sağlanması

Bankaların kamuya bilgi açıklama yükümlülükleri denetim otoritelerinin inisiyatifindedir. Bilgi açıklama, istikrarlı ve tutarlı biçimde olmalıdır. Denetim otoriteleri bankalar tarafından yasal raporlar verilmesini isteme yetkisine sahiptir. Denetim otoriteleri raporları kısmi olarak veya tamamını kamuoyuna açma yetkisine sahiptir. Raporlar yeteri kadar açık veya tutarlı değilse otorite, bankanın uyarılması veya para cezası verilmesi yetkisine sahiptir. Cezalar yetersizlik ve kusurun derecesine göre verilebilir. Açıklanan bilgiler denetim otoritelerinin öngördüğü koşullarla uyumlu olduğu sürece, kamunun erişimine açık web siteleri veya denetim otoritesi tarafından belirlenen kamusal denetim raporları gibi araçlar vasıtasıyla sunulabilir.⁵⁴

⁵¹ Yayla ve Kaya, a.g.e., s. 12.

⁵² Küçüközmen C., III. Yapısal Blok Piyasa Disiplini Ankara 9 Aralık 2004,s.8

⁵³ İlhan M. D. **Basel II Kriterleri Çerçevesinde Türk Bankacılık Sektöründeki Sermaye Yeterliliği Sorununun İncelenmesi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi İstanbul 2006 s.110

⁵⁴ BCBS, **Etkin Bankacılık Denetimi İçin Temel İlkeler**, Bankacılar Dergisi, Sayı: 59, 2006, s.128

1.2.4.3.3. Muhasebe Açıklamaları ile Etkileşim

Basel II hükümlerinin uluslararası muhasebe standartlarıyla gelişmemesi amaçlanmıştır. Yeni Basel hükümleri muhasebe otoritelerinin bilgilendirme standartları üzerinde çeşitli etkiler yapacaktır. Bu etkilerin en önemlisi, Basel II ile birlikte şeffaflığın artmasıyla mali bilgilerde daha kapsamlı bir bilgilendirme yapısının ortaya çıkmasıdır. Bu yapı ile muhasebe otoriteleri de kendi muhasebe sistemlerini geliştirmek durumunda kalacaklardır.

Finansal raporlarda açıklanan bilgilerin tutarlı, açık ve yayımlanan ek bilgilerle uyumlu olması gerekmektedir. Bir bilgi, bankanın yönetimi tarafından iç denetimden geçirilemezse, üst yönetim bilginin kamuyu bilgilendirme prensiplerine uygun bir biçimde tasdik edilmesini sağlamalıdır.⁵⁵

1.2.4.3.4. Önemlilik

Yatırımcılar ve diğer kişilerin kararlarını değiştirecek bilgi, önemli kabul edilmektedir. Basel II kriterleri ile birlikte bankalar kurumsallaşma ve şeffaflık yolunda önemli bilgileri kamuoyuna ve denetim otoritelerine eksiksiz, tutarlı ve zamanında açıklamak zorundadır.

Basel Komitesi, bankaların finansal bilgilerinin açıklanmasında önemlilik prensibine ilişkin bir kural belirlememiştir. Açıklanan bilgiler tamamen bankanın vereceği kararlara dayanacaktır. Basel komitesi, bankanın vereceği bu kararın yeterli düzeyde olduğunu kabul etmektedir.

1.2.4.3.5. Bildirim Sıklığı

III. yapısal blok kapsamında açıklanacak bilgiler, altı aylık dönemler itibariyle yapılacaktır.⁵⁶ Piyasaların bankalardan daha fazla bilgi alabilmesi ve değerlendirilmesi piyasadaki fiyatları ve fon hareketlerine etki edeceğinden,

⁵⁵Gordy M.B. Howells, "Procyclicality in Basel II: **Can We Treat The Disease Without Killing The Patient?**" Journal of Financial Intermediation, doi: 10.1016/j.jfi.2005.12.002, s.396

⁵⁶TBB, **Basel II Çalışma Raporu**, Bankacılar Dergisi, Özel Sayı , Eylül 2006, Sayı: 58, s. 115.

altı aylık dönemler Komite tarafından yeterli görülmüştür⁵⁷. Komite bu zamanlamaya bazı istisnalar getirmiştir. Örneğin, bankanın risk yönetim hedefleri, politikaları ve sistemleri hakkındaki bilgilendirmeler yıllık olarak yapılabilecektir.

Uluslararası bankalar ile diğer büyük bankalar ve bunlarla ilgili önemli bankacılık iştirakleri; 1.kuşak ana sermayeleri, toplam sermaye gereksiniminin bileşenlerini üçer aylık dönemler halinde açıklamalıdır. Risk duyarlılığın fazlalaştığı, risk miktarları ve diğer konularla ilgili bilgilerin sık değiştiği zamanlarda tüm bu bilgiler üçer aylık dönemlerde açıklanmalıdır.

1.2.4.3.6. Bankaya Ait Gizli ve Özel Bilgiler

III. yapısal blok çerçevesinde açıklanması gereken bazı bilgilerin özel veya gizli olduğu istisnai durumlarda, bu bilgilerin kamuya açıklanması bankanın durumuna önemli ölçüde zarar verecektir. Söz konusu bilgiler müşterilere ait, yeni sistem vb. yatırımları içeren bir bilgi sistemini içerebilir. Bu nedenle bankalar kendi sistemlerine ait gizli bilgileri en üst derecede korumalı ve rakiplerinden saklamalıdır.⁵⁸

1.2.4.3.7. Uygulama Kapsamı ve Bilgilendirme Yükümlülükleri

III. yapısal blok, prensip olarak tüm bankacılık sistemine konsolide olarak uygulanacaktır. Uygulama kapsamında, risk düzeyi ve değerlendirmesi için yöntem ve girdilerle ilgili bölümler; dönemler bazında niteliksel ve niceliksel açıklamalar ile değerlendirmenin güvenilir ve kaliteli olduğuna yönelik açıklamalar bulunmaktadır.

1.3. BASEL II VE RİSK YÖNETİMİ

Çalışma şekli olarak Basel Komitesi en temel konu olarak bankalarda risk yönetimine odaklanmakta ve dolayısıyla da bankacılık sisteminde bilinçli bir risk yönetimi kültürü oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu konuda ortak bir standarda ulaşılabilmesi bankalar açısından çok yararlı olacaktır. Bu sayede bankacılık sistemleri birbirlerine çok daha uyumlu hale gelecektir. Basel II ile ortaya çıkan en önemli farklılık

⁵⁷BDDK (2005/1), a.g.e., s. 16

⁵⁸TBB, **Basel II Çalışma Raporu** a.g.e., s. 116. (2006),

her bankanın kendi çalışma ve faaliyetleri bazında ayrı ayrı değerlendirilecek olmasıdır. Bu sayede bankalar arasındaki haksız rekabetlerinde önüne geçilmesi özellikle sağlanacaktır.

Basel II'ye göre denetim süreci yerel ve uluslararası denetim süreçlerinden önce bankanın kendi içinde başlamalıdır. Bu yaklaşım sayesinde banka çalışma ve faaliyetlerinin denetim ve kontrolü sırasında diğer bankalar karşısında oldukça büyük bir avantaj sağlayacaktır. Basel II bankaların kendi iç kontrol süreçlerini geliştirmeleri hususuna özel bir önem vermektedir. Bankaların kendi bünyelerinde yapacakları denetim ve kontrol çalışmaları ulusal düzenleyici ve denetleyici kurum ile bağımsız denetim şirketlerinin yapacağı denetim ve kontrol faaliyetlerinden çok daha yararlı ve verimli olacaktır. Kural ve düzenlemelere uygun olarak yapıldığında bankanın kendi iç denetim ve kontrol süreci ortaya çıkması muhtemel riskleri çok daha önce ve hızlı bir şekilde tespit edip ortadan kaldırmaya yönelik kararların hızla alınmasını sağlayabilmektedir. Bankaların gerçek anlamda bir risk yönetimi kültürü oluştuktan sonra, bankacılık sistemi çok daha etkin ve verimli bir yapıya kavuşacaktır. Bu sayede tüm finansal ve mali piyasaların etkin olarak korunması sağlanacaktır. Finans piyasalarındaki olumlu gelişmeler başta reel sektör olmak üzere tüm ülke ekonomisini olumlu yönde etkileyecektir. Bankacılık işlemleri sırasında niteliksel ya da sayısal herhangi bir sorun ortaya çıktığında, bu sorun bankanın risk yönetimi birimleri ve süreçleri tarafından hızlı bir şekilde tespit edilebilecek ve bu sorun ya da sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik kararlar hızla alınacak ve uygulamaya konulacaktır. Bu sayede gerek ulusal gerekse de uluslararası finansal piyasalarda bankacılık krizleri ile karşılaşma olasılığı çok daha fazla azalacaktır. Bu durum ülke ekonomilerinin de gelişimine olumlu bir etkide bulunacaktır.

Basel II ile birlikte diğer firmalar gibi bankalar da sermaye durumlarını yeniden gözden geçirmek zorundadırlar. Eğer bankalar, Basel II kararları ile açıklanan gelişmiş metotları, risklerinin ölçümünde kullanmıyorlarsa, bankaların sermaye ihtiyaçları katlanarak artacaktır. Bu durum bankaların finansal yapısında önemli bir ağırlık oluşturacağı gibi sahip oldukları ve firmalara kredi olarak kullandırmış oldukları fonların maliyetlerinin de artmasına yol açacak ve dolayısı ile bankaların kredi piyasalarındaki etkinliği ve pazar paylarının da zamanla azalmasına yol açacaktır.

Günümüzde bankaların sahip oldukları riskleri belirlemeleri ve buna göre aksiyon almaları bankaların varlıklarını sağlıklı ve etkin bir şekilde devam ettirebilmeleri açısından hayati bir öneme sahiptir. Bu noktada risk yönetimine önem vermeyen ve sahip oldukları riskleri doğru bir şekilde belirleyemeyen bankalar piyasalarda yavaş yavaş güçlerini kaybedeceklerdir. Bu nedenle bankalar Basel II kararları ve bu kararların kendi bünyelerinde uygulanması konusunda azami özeni göstermelidirler. Bu durum bankaların başarısı ve verimliliği açısından da çok büyük bir önem taşımaktadır. Basel II kararları, bankaların tüm çalışma ve faaliyetlerini düzenli ve sağlıklı olarak devam ettirebilmeleri açısından bir yol haritası olarak kabul edilebilir.

Basel II ile birlikte bankaların, kredi kullandırım süreçleri sırasında bu kredinin firmaya yansıtılacağı maliyeti hesaplamak için kullanacağı yöntemlerden biri olan Standart Yöntem altında, bankaların bir firmanın kredisi için ayrılması gereken sermayeyi tespit ederken, firmayı "perakende" ya da "kurumsal" olarak ayrı ayrı sınıflandırmaları gerekmektedir. Her iki sınıflandırmaya göre bankanın ayırması gereken sermaye oranları birbirlerinden farklılık gösterecektir.

Bankalar portföylerinde bulunan kurumsal firmalar için bağımsız uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından verilmiş notu ile belirlenen kredi değerliliğini kullanacaklardır. Elbette ki bu durum kredi süreci sırasında bankanın kurumsal portföyünde bulunan firmaların kredi süreci öncesinde uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından derecelendirme sürecine katılıp bu derecelendirme süreci sonrasında nihai bir kredi notu almalarını gerektirmektedir. Ülkemiz açısından Basel II'nin en zorlayıcı tarafı budur.

Basel II de zorunlu hale getirilen uluslararası derecelendirme şirketleri tarafından puanlanmak artık yerli firmalarımız için çok ciddi bir maliyet anlamına gelmektedir. Bu maliyetin çoğu şirketler tarafından karşılanması zordur. Ayrıca firmaların çoğunun bilanço ve finansal yapısı uluslararası puanlama şirketleri tarafından yapılacak bu tür bir puanlama çalışması için uygun değildir. Bankanın perakende firmalar portföyünde yer alan firmalar için ise herhangi bir dış derecelendirme notu söz konusu olmayıp, bu firmalara banka tarafından standart bir % 75 risk ağırlığı uygulanacaktır. Bu noktada kredi sürecinde kurumsal portföyde bulunan firmaların uluslararası derecelendirme kuruluşlarında kredibilite puanı almaları süreci

bu firmalar açısından ekstra bir maliyet anlamına gelmektedir. Gerek yerel gerekse uluslararası rekabet koşulları göz önüne alındığında bu maliyetin firmaları zorlayıcı bir etkisi olacağı muhakkaktır. Kurumsal firmaları zorlayan bu durum bankaların verecekleri kredileri çok daha sağlıklı hale getireceği için bankalar açısından çok yararlı olacaktır. Bu noktada önümüzdeki yıllarda bir takım sıkıntıların olması beklenmektedir. Ülkemizdeki kurumsal portföyde yer alan firmalar ile örneğin Avrupa ülkelerinde faaliyet gösteren kurumsal portföyde yer alan firmalar arasında finansal güç ve büyüklük açısından ciddi farklılıklar bulunmaktadır.

Avrupa ülkelerinde faaliyet gösteren bu tip firmalarda uluslararası derecelendirme kuruluşlarından kredibilite puanı almak için ödenen bedel ciddi bir maliyet kalemi oluşturmazken ülkemizde faaliyet gösteren firmaların yapıları uluslararası derecelendirme kuruluşlarına kredibilite puanı almak için ödenen bedel ciddi bir maliyet kalemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle firmaların Basel II'ye uyum sağlamalarına yönelik çalışma ve hazırlıklara şimdiden başlanmasında çok büyük bir yarar vardır.

Basel II'nin bankacılık sistemimize uyum sürecinde başlangıç aşamasında bir takım zorluklarla karşılaşılrsa da zamanla bu uygulamaların faydaları gerek bankacılık sisteminde gerekse ekonominin genelinde kendisini gösterecektir. Basel II kararlarının bir diğer önemli yararı da kurumsal ölçekteki firmaların bilanço yapılarını çok daha düzgün ve etkin bir yapıya kavuşturacak olmalarıdır.

Basel II ile ortaya konulan bu kredibilite puanı uygulaması bankaların kullandıkları kredilerin çok daha verimli ve düzenli bir yapıya kavuşmasına olanak sağlayacaktır. Bu sayede bankaların hatalı kredi verme oranları düşecek, hatalı kredilerden dolayı gerek finansal sistemin gerekse de ülke ekonomisinin zarar görmesinin önüne büyük ölçüde geçilecektir.⁵⁹

Firmalara yönelik bu puanlama yaklaşımı sayesinde bankaların kullandıkları kredilerin yapıları çok daha sağlam olacaktır. Basel II ile birlikte bankacılık sektöründe çok farklı alanlarda ve uygulama konularında uluslararası anlamda bir uzlaşa sağlama konusunda önemli bir adım daha atılmıştır. AB üyesi ülkelerde Basel kararlarını kendi

⁵⁹ TBB, **Risk Yönetimi ve Basel 2'nin KOBİ'lere Etkileri**, Yayın no:228, Eylül 2004, s.6.

bünyelerinde uygulamaya çalışmaktadırlar. AB finansal sisteminde tek para projesinden sonraki en önemli proje ve uygulama Basel kararlarıdır. Tek para (single currency) uygulaması AB ülkelerinin bugünkü bankacılık ve finans sistemine yön vermiştir.⁶⁰

AB üyesi ülkelerde tek para⁶¹ sistemine geçilmesi AB ekonomileri ve sermaye piyasalarında çok önemli bir finansal entegrasyonun⁶² sağlanmasına olanak tanımıştır. Özellikle AB'ye aday olan ülkelerin, bankacılık ve finans sistemlerinin AB kıstaslarına uygun olduğu noktasında 25 üye ülkeyi ikna etmeleri gerekmektedir.⁶³

Şu an uygulanmakta olan sistemde (Basel I), özel sektör firmalarına verilen krediler risk yapısına bakılmaksızın, teminat yapısı dikkate alınarak büyük oranda % 100 oranda bir risk ağırlığına sahipken, Basel II deki standart yöntem altında kurumsal portföydeki firmaların risk ağırlığı firmaların kredi notuna bağlanmıştır. Bu durum kurumsal firmalar açısından da haksız rekabeti önleyici bir niteliğe sahiptir. Bu sayede finansal yapıları güçlü olan firmaların kredi maliyetleri buna bağlı olarak düşecektir. Bu durum finansal yapısı güçlü olan ve finansal yapısını olduğu gibi yansıtabilen firmalar için önemli bir avantajdır. Dolayısı ile kurumsal firmaların kredi maliyetlerinin gerek bankalar için gerekse bu firmalar için belirlenmesinde uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından verilen kredibilite notları belirleyici bir nitelikte olacaktır. Bu sayede hatalı ya da yanlış kredi verilmesinin önüne mümkün olduğunca geçilecektir. Bu durum gerek bankacılık sistemi için gerekse ülke ekonomileri açısından çok önemli bir gelişmedir.

Basel II başlangıç aşamasında bankalar ve firmalar için bir takım maliyetler getiriyor gibi olsa da sadece kredi süreçlerine sağladığı katkı bile bu maliyetlerin çok ötesindedir. Basel II'de firmalar ve bankalar tamamen kendi finansal yapılarına göre analiz edilmektedir. Basel II'nin bankacılık sistemine getirmiş olduğu en büyük yarar budur.

⁶⁰ P. BLACKIE, "What is Happening European Capital Markets", European Mortgage Bond Conference Organised by EMF, Brussels, 30May 2002, ss.4-19.

⁶¹ F.EARLEY, J.HARDT, **European Integration in The Mortgage Lending Industry:Developments Since The Euro**, EMF, 18.11.2003, s.11

⁶² M.O. WYMAN, **Study On Financial Integration of European Mortgage Markets**, 27.11.2003, ss.1-2.

⁶³ Reinhard PRIEBE, **EU Enlargement: A Historic Opportunity**, 24.05.2005, s.12

Bu durum bir başka açıdan kredilendirme sürecine baktığımızda firmaların finansal yapısının net ve şeffaf olması yönünde bir zorunluluğu da beraberinde getirmektedir. Bu sayede firmaların finansal yapıları gerek kamuya gerekse tüm yatırımcılara daha açık olur. Bu durum yatırımcıların firmaları daha yakından tanımalarını ve özellikle küçük yatırımcıların yatırımlarını gerçekleştirirken hata yapmalarından koruyan bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Basel II, finansal sistemde aynı zamanda tüm bankacılık süreçlerinde şeffaflığı getiren bir bakış açısını da içermektedir. Bu durum gerek bankalar, gerek küçük yatırımcılar gerekse firmalar için büyük bir kazanç anlamına gelmektedir. Bu sayede piyasadaki tüm oyuncuların risklerden azami derecede korunması ve fayda sağlaması amaçlanmaktadır. Basel kararları sadece AB üyesi ülkeler tarafından değil aynı zamanda AB üyesi olmak isteyen ve uyum sürecindeki diğer ülkeler tarafından da benimsenmektedir. Bu süreç, aday ülkeler finans ve bankacılık sistemlerini müktesebata uyumlu hale getirmeye çalışırken baz aldıkları temel referans noktalarından biriside Basel kriterleridir.⁶⁴

Mevcut uygulamadan farklı olarak, Basel II ile birlikte bankaların sermaye yeterlilik oranını hesaplamak amacıyla kendi iç risk derecelendirme sistemlerini kullanabilecekleri kendilerine özel bir içsel derecelendirme metodu geliştirilmiştir. Belirli bir geçiş aşamasından sonra bankalarca bu metodun uygulanması önerilmektedir. Bu sayede her bankanın sermaye yeterlilik oranı kendi finansal yapısına göre ayrı ayrı belirlenecektir. Bu durum özellikle etkin ve iyi yönetilen bankalar ile çok fazla risk alarak yönetilen bankalar arasındaki farkı ortaya koyup haksız rekabeti önleyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

İçsel Derecelendirme Yöntemini (IRB) kullanacak bankalar kendi risk değerlendirmelerine göre sahip oldukları varlıklarına risk ağırlığı saptayabilecekleri için sermaye karşılıkları uygun değer seviyede ayrılacaktır. Bu sayede ayırmaları gereken sermaye oranı tek kesin bir formüle göre değil kendi finansal yapılarına göre belirlenecektir. Bu da iyi yönetilen ve iyi finansal verilere sahip bankalar için çok büyük avantajlar sağlayacaktır. Bu sayede bankalar arasında haksız rekabetin önlenmesi açısından çok büyük bir adım atılmış olmaktadır. Bu nedenle içsel derecelendirme yaklaşımında (IRB) banka kendi içsel derecelendirme kıstaslarına göre firmaları değerlendirdiği için sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında riske karşı duyarlılık

⁶⁴ Jacek GDANSKI, Adopting, **Implementing and Enforcing the Acquis**, May 2005, s.14

standart yaklaşıma göre daha yüksektir.

Dolayısı ile bankalar kredi müşterilerinin yapısına göre sermaye yeterlilik oranlarını belirleyeceklerdir. Dolayısı ile bu bankaları çok daha dikkatli kredi müşterisi seçmeye yönlendirecektir. Doğru krediler veren bankalar için bu durum ciddi bir avantaj sağlarken hatalı kredi veren bankalar açısından ise çok ciddi sorunlara neden olmaktadır. Basel II ile birlikte hem bankalar hem de firmalar kendi mali yapılarına göre analiz edileceklerdir. Bu durum banka iç kontrol birimlerine de büyük yarar sağlayacaktır. Kredi verilen firmaların belirli finansal standartlara sahip olmaları iç kontrol birimlerinin de işlerini oldukça kolaylaştıracaktır.

1.4.BASEL II'NİN EKONOMİK ETKİLERİ

Küreselleşme neticesinde uluslararası ekonomik ve finansal rekabet çok büyük oranda artmıştır. Bankacılık sektörü, gelişen teknoloji, liberalizasyon/entegrasyon ve uluslararası rekabet ile çok çeşitli ürün ve hizmet sunan bir sektör haline gelmiştir. Dolayısıyla sektördeki riskler çok çeşitlenmiş ve karmaşık bir hale gelmiştir. Bu riskler iyi yönetilememesi durumunda finansal sektör kaynaklı krizlerin, oluşumu ve etkileri hızla yayılmakta ve tüm ekonomileri etkileyebilmektedir.⁶⁵ Bu nedenle BIS ve uluslararası etkin finansal kuruluşların liderliğinde önce 1988 yılında Basel I kararları uygulamaya konmuştur. Aradan geçen yıllar itibarıyla Basel I'de görülen yetersizlikler giderilerek 2004 yılında Basel II kararları açıklanmıştır. Basel II kararları başta G-10 ülkeleri ve AB ülkeleri olmak üzere 2007'nin başından itibaren uygulanmaya başlamıştır. ABD kararları 2012 yılında, Türkiye ise 2009 yılı Ocak ayından itibaren uygulayacağını açıklamıştır.⁶⁶

Bunlara ilaveten FSI (Financial Stability Institute) tarafından 2004 yılında yapılan bir araştırmada, araştırmaya katılan 107 ülkeden 100'ü, zaman içerisinde Basel I gibi Basel II'yi kullanmayı planladıklarını belirtmişlerdir.⁶⁷ Basel II uzlaşısının gelişmiş ülkelerde uygulanmasının gelişmekte olan ülkeler açısından çeşitli sonuçları olacağı beklenmektedir.

⁶⁵ Beşinci, Murat (2005) , “**Basel Sermaye Yeterliliği ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel II'ye Uyum Süreci**” , Finans-Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Yıl 42, Sayı 498

⁶⁶ BIS, http://www.bis.org/publ/bcbs_n11.htm: 2007

⁶⁷ Lale Karabıyık, ve Adem Anbar (2006), “ **Basel II'nin Gelişmekte Olan Ülkelere Etkileri**”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 36 s.40

Örnek olarak; gelişmekte olan ülkelere verilen kredilerin maliyetlerinin artması ve verilen kredi miktarının azalması, vadelerinin kısalması, büyük bankaların rekabet avantajlarının artması ve konjonktürel dalgalanmaları arttırması beklenmektedir. Ayrıca bu kararların gelişmekte olan ülkelerde uygulanmasının gelişmekte olan ülkelere olası olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak ise, dış kredi derecelendirme kuruluşlarına aşırı önem verilmesi, ileri ölçüm yöntemleri için istenen verilerin yetersizliği, iki farklı bankacılık sisteminin ortaya çıkması sonucu yabancı veya büyük bankaların rekabet avantajı elde etmesi, uygulama maliyetlerinin yüksekliği ve kalifiye personelin yetersizliği v.b. gibi olumsuz etkiler beklenmektedir.⁶⁸

Basel II'nin Türkiye ekonomisi üzerindeki muhtemel etkilerinden en önemlisi, kamu borçlanmaları üzerinde görülecektir. Mevcut uygulamada kamu borçlanma senetleri (Hazine senetleri), nitelikleri ne olursa olsun bankaların sermaye yeterliliği hesaplamasında % 0 risk ağırlığına tabi tutulması bankalara sermaye yükümlülüğü doğurmamaktadır. Ancak, Basel II yürürlüğe girdiğinde, Türkiye'nin borçlarının risk ağırlığı %0'dan %100'e ve Türk bankalarının borçlarının risk ağırlığı ise %20'den %100'e çıkacağı için, Basel II'yi uygulamaya bile, Türkiye'nin ve Türk Bankalarının alacağı kredilerin faizinde artış, miktarında ise azalış olacaktır.⁶⁹

1.4.1. Basel II'nin Türk Bankacılık Sistemine Etkisi

Son yıllarda dünya finans sisteminde yaşanan istikrarsızlıklar gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin finansal sektörlerinin sağlıklı yapılanması gerektiği görüşünü ön plana çıkarmıştır. Bu çerçevede uluslararası işbirliğini öngören çalışmalar hızlandırılmıştır. Bu kapsamda, gelişmekte olan ülkelerde hem ekonominin hem de geleneksel olarak finansal sistemin en önemli kurumlarını oluşturan bankaların yeniden yapılandırılması önem kazanmıştır.⁷⁰

Bankacılık sektörünün, global piyasalardaki gelişmelerden etkilenmesi ve bu sektörde yaşanan olumsuzlukların ekonomilerin tümünü kolaylıkla etkileyebilecek hale

⁶⁸ Karabıyık ve Anbar, 2006: 43-48

⁶⁹ Beşinci, 2005: 19

⁷⁰ Özince Ersin (2007), "Finansal İstikrar, Basel II ve Bankalar Açısından Etkileri" (<http://www2.tcmb.gov.tr/conference/present/Ozince.doc> (10.08.2005))

gelmesi nedeniyle ayrı bir önem taşımaya başlamıştır. Basel II uygulamalarıyla Türkiye'nin ülke ve banka risk ağırlığı değişeceğinden finansal istikrarı önemli oranda etkileneceği tahmin edilmektedir.

Türk Bankacılık Sektöründe yaşanan sorunlar ve gelişmelerin sonucu olarak, Basel II'ye uyum sürecinde önemli gelişmeler meydana gelmiş ve Türk Bankacılık Sistemi büyük oranda değişmiştir. Bankacılık sektöründe uluslararası gelişmelere ve eğilimlere paralel olarak hem iç baskılar hem de uygulanmakta olan ekonomik istikrar programına taraf olan IMF, Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların dış baskıları sonucu başta sektörün gözetimi ve denetimi olmak üzere çeşitli alanlarda düzenleme yapmak zorunlu hale gelmiştir. Bu düzenlemeler şu şekilde sıralanmaktadır.⁷¹

Öncelikle 18 Haziran 1999 tarihinde yürürlüğe giren 4389 sayılı yeni bankalar kanunu düzenlenmiştir. Bu kanun ile Türk bankacılığına getirilen en önemli düzenleme 9. maddenin 4. fıkrasında yer almıştır. Bu maddede "Bankalar, işlemleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu esasları ve usulleri kurumca çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ve risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla" ve bankaların yeteri kadar müfettiş çalıştırmaları zorunlu tutulmuştur.

Türk bankacılık sisteminin sağlam bir şekilde işleyebilmesi için bankacılık kanununa paralel olarak BDDK kurulmuş, kurum 31 Ağustos 2000 tarihinde faaliyete geçmiştir. BDDK tarafından hazırlanan "Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik" 08.02.2001-24312 tarih ve sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin geçici maddesi ile bankalara, iç denetim ve risk yönetimi sistemlerini yeni duruma uygun hale getirmeleri için 1.1.2002 tarihine kadar süre tanınmıştır.

BDDK, 10 Şubat 2001 tarihinde Sermaye Yeterlilik Tebliği'ni yayınlamıştır. Bu tebliğ, BIS'in 1996 değişikliği adı ile yayınladığı ve gelişmiş piyasalarda 1 Ocak 1998 yılında uygulamaya başlanan tebliğin muadilidir. Artık bankalar Sermaye Yeterlilik Oranını eski yöntemle değil, piyasa riskini de içerecek şekilde her gün ölçeceklerdir.

⁷¹ Beşinci, 2005: 24

01.11.2005 tarihli Mükerrer Resmi Gazetede 5411 sayılı yeni bankacılık kanunu yayımlanmıştır. 5411 sayılı kanun, 4389 sayılı kanunda yer alan maddelerin çoğunu aynen benimsemekle birlikte, 4389 sayılı kanunda eksik bırakılan veya yer almayan çok yeni tanım ve kuruluşlara ilişkin hükümler getirmiş bulunmaktadır (finansal holding şirketi, destek hizmeti kuruluşu, denetim komitesi, değerlendirme ve derecelendirme kuruluşları gibi). Yeni Kanun “sistemik riske karşı alınacak önlemler” başlıklı 72. maddesinde finansal sistemin bütününe sirayet edebilecek ölçüde olumsuz bir gelişmenin ortaya çıkması ve bu durumun koordinasyonundan Bakanlar Kurulu sorumlu tutulmuştur. Ayrıca, bu kanun bankaların mali bünyelerinde zayıflamalar olması durumunda BDDK’ya yasal önlemler alma yetkisi vermektedir.

Türkiye’de Basel II’nin 2009 yılının başında uygulamaya başlaması planlanmaktadır. Kredi riski ve operasyonel risk için sermaye gereksiniminin hesaplanmasında kullanılan gelişmiş ölçüm yaklaşımlarının da, 2009 yılından itibaren kullanılmasına izin verilmesi planlanmaktadır.⁷²

Basel II Türkiye açısından daha sağlam ve daha etkin bir bankacılık sistemi için sunulmuş bir olanak olarak değerlendirilmektedir. Basel II’nin yüzden fazla ülke tarafından uygulanmaya hazırlandığı bir dönemde uygulamadan uzak kalmak Basel II’nin muhtemel olumsuz etkilerini ortadan kaldırmayacağı gibi ilave maliyetleri olabileceği düşünülmektedir. Buna ilaveten, Basel II ile beklenen muhtemel faydaları şu şekilde ifade edebiliriz.

Bankalarda risk yönetiminin etkinliğinin artması, bankaların aracılık hizmetlerini daha etkin biçimde yerine getirmesi, bankalar aracılığıyla kamuya açıklanacak bilgiler aracılığıyla piyasa disiplininin artması, bankaların sermaye seviyelerinin maruz kaldıkları risklere paralel olması, bankaların müşterileri konumundaki şirketlerin kurumsal yönetim yapılarında iyileşme beklenmektedir. Ayrıca, Basel II kararlarının uygulanma süreciyle birlikte finansal yapının büyük oranda değişime tabi olacağı ve etkileneceği açıktır. Bu etkileşimin olumlu sonuçlanabilmesi için, Türkiye’de, uygulamaya geçilmezden önce yapılması gerekenleri TBB şu şekilde ifade

⁷² Beşinci, 2005: 26

etmektedir.⁷³

Öncelikle Türkiye’de denetim otoritesinin (BDDK) öncülüğünde, risk yönetim ve derecelendirme kültürünün geliştirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla Türk bankalarının kendi iç risk değerlendirme modellerini geliştirip uygulayarak, uluslararası standartlara yaklaşma yönünde gayret etmesi gerekmektedir.

Türk bankaları, kredi ve operasyonel riskleri için veri setleri oluşturmaya ve perakende bankacılık faaliyetlerine ağırlık vermeleri gerekmektedir. Ayrıca, her bankanın risk değerlendirme modelini seçme özgürlüğü olmalıdır. Ancak kullanılan modelin BIS çerçevesi içinde sağlaması gereken koşulların da BDDK tarafından belirlenmesi uygun olacaktır.

Bununla birlikte, BDDK’nın seçtiği modelleri bu amaçla sınama yetkisini kullanması etkinlik açısından uygun olacaktır. Gerek risk değerlendirme modelinin geliştirilmesi, gerek veri tabanının oluşturulması, gerekse uygulamanın başarılı olabilmesi yönündeki çalışmalar, bankalar için önemli bir maliyet oluşturacaktır. Bu amaçla, bankaların kendi aralarında yapabilecekleri işbirliğinin yanında, ortak bir eğitim programı ile bu alanda çalışacak nitelikli eleman yetiştirilmesi yararlı olacaktır. Ancak hepsinden önemlisi, BDDK’nın en kısa sürede ülke şartlarına uygun yasal düzenlemeler getirmesi gerekmektedir.

1.4.2.Basel II’nin Bankalara Yönelik Sonuçları

Uygulamanın başlaması ile firmaların ve kullanılacak kredinin risk seviyesi doğrudan kredi maliyetini etkileyecektir. Bu noktada firmalara bağımsız denetim kuruluşları ve bankalar tarafından verilen derecelendirme notu önem kazanmaktadır. Kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe banka daha çok risk alacak, karşılık olarak daha çok sermaye tutacak dolayısıyla daha çok kaynağını getiriden mahrum bırakacaktır. Bunun sonucu olarak kredi notu düşük firmalara kullanılacak kredinin maliyeti artacaktır. Bu konu kadar önemli diğer bir faktör de henüz üzerinde tam bir mutabakat sağlanmasa ve tartışmalar devam etse de kredi teminatı olarak bugüne kadar kabul edilen müşteri çek-senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletlerinin

⁷³ TBB, <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/BIS.doc>: 8 2007

Basel II’de teminat olarak kabul edilmemesidir. Müşteri çek-senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletleri Basel I kapsamında da kabul edilmemektedir.

Basel II standart yöntemi kullanan bir banka için bu bakımdan herhangi bir değişiklik olmayacaktır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu ve Türkiye Bankalar Birliği, Türk Bankacılık sisteminde faaliyet gösteren yerli ve yabancı bankaların bir an önce alt yapılarını ve kredi tahsis süreçlerini Basel II kriterlerine göre oluşturmalarını talep etmektedir. Çünkü ülkemizin uluslararası finans zincirinin dışında kalmaması için öncelikle finans sektöründe faaliyet gösteren kuruluşların bütün bu gelişmelere hazırlanması gerekmektedir.

2005-2007 yıllarında yabancı yatırımcıların bankacılık sektöründe sürdürdüğü banka alımları ile sektördeki paylarını hızla artırmaları ve önümüzdeki dönemde kamu bankalarının özelleştirilmesi süreci ile hızlanarak devam etmesi, finans sektörünün Basel II kriterlerine ve diğer uluslararası normlara uyum süresinin kısılmasını sağlayabilecektir.

Ancak, finans sektöründe faaliyet gösteren kuruluşların kendilerini hazırlamaları tek başına yeterli bulunmamaktadır. Önemli olan, bu kriterlerin uygulanacağı, kredi kullanan reel sektörün kendisini nasıl hazırlayacağı hususu ön plana çıkmaktadır.

Basel II uygulamaları, Türkiye açısından daha sağlam ve daha etkin bir bankacılık sistemi için sunulmuş bir fırsat olarak görülmelidir. Bu hükümleri uygulamamanın ortaya çıkması muhtemel olumsuz etkileri ortadan kaldırmayacağı, aksine Basel II ’ye makul bir sürede geçilmemesinin ilave birtakım maliyetlere neden olabileceği değerlendirilmeye alınmalıdır.

1.4.3.Basel II’nin İşletmelere Yönelik Sonuçları

Basel II ile birlikte kredi kullanan KOBİ’lerin risk değerlemesi belli kurallar ve standartlar çerçevesinde yapılacağından firmalar ticari faaliyetleri ile ilgili kayıtlarını gerek teminat koşulları gerekse kullanacakları kredinin maliyeti açısından gerçekçi tutmak durumunda kalacaklardır. Söz konusu değişim bir alt yapı maliyetini de beraberinde getirdiğinden krediye ihtiyaç duyulduğunda yüksek maliyetler ve zaman kaybı yaratacak simultane bir değişim yerine planlı bir yaklaşımla zaman içinde ticari

faaliyetlerinin şeffaflık anlayışı içinde kayıt altına alınması konusunda çaba harcanması gerekmektedir.

1.4.3.1.Derecelendirme'nin Önemi KOBİ'ler Tarafından Kabul Edilmelidir

Türkiye'deki bankaların çoğu kendi iç derecelendirme sistemlerini oluşturmuş olsalar da Basel II ile özellikle Kurumsal Portföyde yer alan firmalar için Uluslararası Derecelendirme Kuruluşlarının verdiği notlar oldukça önem kazanacaktır. Riskin analitik anlamda belirlenmesi iyi firmanın düşük maliyetle, görece olarak kötü firmanın daha yüksek maliyetle fon bulmasına neden olacaktır.

1.4.3.2.KOBİ'ler Risklerini Yönetmek İçin Gerekli Önlemleri Almalıdır

Bir firmanın risk seviyesi ölçülürken sadece firmanın taşıdığı riskler değil firmanın bu riskleri yönetmek için aldığı önlemler de önem kazanmaktadır. Gelir ve giderleri farklı para birimlerinden oluşan bir firmanın forward işlemlerle kendini kur riskine karşı koruması riskin yönetilmesine bir örnek olarak gösterilebilir.

1.4.3.3.İşletmelerin Yerine Getirmesi Gereken Hususlar

Ülkemizde Basel II kriterlerinin yürürlüğe gireceği 2009 yılından itibaren, sağlıklı bir işletme politikası sürdürmek ve kredi sağlayabilecek durumda olmak isteyen işletmelerin aşağıdaki konular üzerinde titizlikle durmaları gerekmektedir.

- Firmalar esas faaliyet konularında çalışmalıdır.
- Kayıt dışı faaliyetlerin kayıt içine alınması gerekmektedir. Bu sayede, kayıt dışılık önlenerek, artan şeffaflıkla birlikte adil rekabet ortamının sağlanması mümkün olacaktır.
- Kurumsal yönetim kültürü en üst yöneticiden tüm çalışanlara kadar kabul görmelidir.
- Faaliyetlerinden doğacak riskleri yönetmek için gerekli ve en uygun finansal

estrümanlar kullanılmalıdır.

- Düşük maliyetli kredi kullanabilmek için Basel II'nin öngördüğü teminat yapısına uyum sağlanmalıdır.
- Uluslararası standartlarda güvenilir mali tablolar üretilmelidir. Böylece iyi derecelendirmeye sahip firmalara diğer firmalara göre düşük maliyetli finansman avantajı sağlanmış olacaktır. Uluslararası kabul görmüş mali tabloların üretilmesi ve uluslararası rekabet imkânının oluşmasına hizmet edebilmek için düzgün bir bilgi akışını sağlamak amacıyla raporlama ve veri tabanı yönetimi konusunda teknolojik alt yapı kurulmalıdır. Aynı zamanda, nitelikli insan kaynağı için yatırım yapılmalıdır.
- Firmalarda risk kültürünün oluşması, risklerin tanınması ve yönetilebilir hale gelmesi mümkün kılınmalıdır. Bu anlamda en önemli sonuçlardan biri olarak firmaların sermaye yapılarını güçlendirmesinin yolları aranmalı ve bu husus gerçekleştirilmelidir.
- Basel II altyapısı hazırlanmadan uygulamaya başlanırsa KOBİ'ler için kabus olabilme durumu vardır.

1.4.4. Basel I ve Basel II Arasındaki Farklar

Basel I Uzlaşısı yayınlandıktan sonra birçok ülke tarafından uygulanmaya konulmuş ve uluslararası arenada finansal bütünlüğü sağlayan bir standart olmuştur. Ancak zamanla yeniliklere adapte olamaması ve belirli katı kurallara bağlı olması standardın yeniden düzenlenmesini gerektirmiştir. Bu bağlamda Basel I'deki eksiklikleri giderecek yeni bir standart oluşturulmuştur. Basel II olarak adlandırılan bu düzenleme, eskisine oranla riske çok daha fazla duyarlıdır. Bu iki standart arasındaki farklılıkların ana başlıkları şöyledir.⁷⁴

⁷⁴ BDDK, a.g.e., Ocak 2005, s. 3

1) Basel I'in kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün OECD ülkesi olup olmama kriterine göre belirlenmesi prensibine dayanan "klüp kuralı" (club rule) Basel II ile birlikte kaldırılmaktadır.

2) Basel II'de kredi riski, krediyi alan tarafların derecelendirme notlarına göre belirlenmektedir. Basel II'de yer alan standart yaklaşımda bağımsız derecelendirme şirketleri tarafından verilen derecelendirme notlarını kullanırken, bazı ileri düzey yöntemlerde bankacılık denetim otoritesi iznine tabi olmak üzere bankaların kendi değerlendirmelerine dayanarak verdikleri derecelendirme notları dikkate alınmaktadır.

3) Basel I'de sadece kredi ve piyasa riskleri için sermaye zorunluluğu bulunmaktadır. Basel II'de ise bu risklere ilave olarak operasyonel riskle ilgili sermaye yükümlülüğü de yer almaktadır.

4) Basel II, bankaların sermaye yeterliliklerini kendilerinin değerlendirmesini istemekte, ayrıca hem sermaye yeterliliği hem de bankanın kendisini değerlendirme sürecinin bankacılık denetim otoritesi tarafından denetlenmesi ve değerlendirilmesini talep etmektedir.

5) Basel II kapsamında, sermaye yeterliliğine ilişkin olarak detaylı bilgilerin kamuya açıklanması zorunluluğu getirilmektedir. Bu husus Basel I'de yer almamaktadır. Ayrıca Basel I'de sadece minimum sermaye yeterliliğine vurgu yapılmaktadır. Basel II'de minimum sermaye yeterliliği yanında, gözetim ve denetimin önemine ve piyasa disiplininin gerekliliğine de vurgu yapılmaktadır.

6) Basel I'de tek bir risk ölçüm yöntemi kullanılmaktadır. Basel II'de ise her bir risk kategorisi için alternatif yöntemler önerilmekte ve ayrıca bankaların içsel risk ölçüm yöntemlerini kullanmaları özendirilmektedir.

Ayrıca bunların dışında Basel I'de bir standardın herkese uyacağı görüşü hakimdir. Ülkeler arası ve bankalar arası ufak farklılıklar göz ardı edilmektedir. Basel II'de ise esneklik ve daha iyi risk yönetimi söz konusudur.⁷⁵

⁷⁵ Caruana, J., "Implementation Of Basel II", Blackwell Publishing Inc.,USA, 2005, s. 259

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN BASEL II'YE GEÇİŞ SÜRECİ

Bu başlık altında Türk Bankacılık Sektöründe Basel II'nin yeri ve uyum sürecinde BDDK'nın yaptığı çalışmalar ile Basel II'nin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri incelenecektir.

2.1. TÜRK BANKALARININ BASEL II' YE YÖNELİK HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Türk bankacılık sektörü şu an itibarıyla tam olarak Basel-II' ye hazır olmamakla birlikte Basel-II'nin uygulanabilmesi yolunda önemli mesafe kaydedilmiştir ve mevcut eksikliklerin giderilmesi ve olası sorunların aşılması yönündeki çalışmalar devam etmektedir. BDDK bu konuda bankalar ve diğer ilgili taraflar ile yakın işbirliği içerisinde çalışmalarını devam ettirmektedir.

Basel-II'ye geçişe ilişkin yol haritası, bankaların da görüşü alınmak suretiyle 30.05.2005'de BDDK tarafından kamuoyuna açıklanmıştır.⁷⁶ BDDK, Basel-II'yi uyulması gerekli şekli bir düzenleme ve bir hesaplama aracı olarak değil, bankaların risklerini daha iyi yönetmelerini sağlamaya yönelik bir stratejinin temel yapıtaşı olarak görmektedir.⁷⁷

⁷⁶ BDDK Araştırma Dairesi, “**Basel II'ye İlişkin Yol Haritası**”, 30.05.2005.

⁷⁷ BDDK Araştırma Dairesi, **10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı : Basel II**, s. 2

Tablo 2.1.Basel II Yol Haritası

Ekim	2005	Bankalardan Basel II'ye ilişkin banka içi yol haritalarının talep edilmesi
Kasım	2005	Standart Yaklaşımlar için ulusal uygulama tercihlerinin belirlenmesi
Ocak	2007	G-10 ülkelerinde Basel II standart yöntemin ve/ veya basit içsel derecelendirme yönteminin uygulanması
Mart	2007	Basel II'nin sermaye yeterliliği düzenlemesi olarak yayımlanması
Ağustos	2007	Basel I yanında Basel II hesaplarının da yapılmaya başlanması
Ocak	2008	G-10 ülkelerinde Basel II ileri içsel derecelendirme yöntemlerinin uygulanması
Ocak	2008	Türkiye' de Basel II standart yöntemin yürürlüğe girmesi piyasa riski modeli kullanımının zorunlu hale getirilmesi
Ocak	2009	Basel II içsel derecelendirme yöntemlerine izin verilme sürecinin başlatılması

Kaynak: Hasan Candan ve diğerleri, **a.g.e.**, s. 359.

BDDK tarafından kamuoyuna açıklanan yol haritasıyla bankalardan Basel II'ye ilişkin yol haritalarının belirlenmesi istenmektedir. 2007 yılında G-10 ülkelerinde Basel II'nin uygulamaya geçmesine paralel olarak Türkiye'de 2008 yılında Basel II uygulamalarına yönelik piyasa riski modelinin zorunlu hale getirilmesi amaçlanmaktadır.

2.2.BASEL II'NİN UYGULANMASI İLE İLGİLİ HUSUSLAR

BIS bünyesinde faaliyet gösteren Finansal İstikrar Enstitüsü (FSI) ve Basel Komitesinin 2 Ağustos 2004 tarihli anket çalışmasında 100'den fazla ülkenin Basel II' yi uygulama niyetinde olduğu belirtilmektedir.

Basel II yol haritasının genel hükümleri:⁷⁸

Yol haritası dinamik bir değerlendirme sürecine tabi olup ileride ortaya çıkabilecek gelişmeler ışığında güncellenebilecektir. Basel II kadar AB direktifleri de göz önüne alındı ve alınacak. Basel II ve AB direktifleri farklılaşma halinde olduğunda AB direktifleri esas alınacaktır.

Bankacılık Kanunu Tasarısı'nın yasallaşmasını takiben BDDK denetim alanına girecek diğer finansman kuruluşlarına (factoring, leasing gibi) ilişkin hususlar daha sonra kamuoyuna açıklanacaktır. BDDK'nın genel yol haritasına ilave olarak, BDDK'nın ilgili dairelerinin, bankaların her birinin ve yapacağı faaliyetler hakkında Türkiye Bankalar Birliği'nin de (TBB) kendilerine ait bir yol haritaları dizayn edilecektir.

BDDK, Basel II'ye geçiş sürecindeki gelişmelere ilişkin olarak yılda en az bir defa ilerleme raporu yayımlanacaktır. Yol haritasında yer alan hususların bankalara prensip olarak konsolide bazda uygulanması öngörülmektedir. İleride gelişmiş yöntemleri kullanmayı planlayan bankaların şimdiden veri toplamaya, sistem alt yapılarını hazırlamaya başlamaları uygun olacaktır.

Hangi risk için hangi modelin kullanılacağına bankaların yönetim kurulları karar verecek. Ama bunun denetimi BDDK'nın yetkisinde olacaktır. Bankalar ve BDDK arasındaki iletişimi sağlamak amacıyla her banka için bir koordinatör tayin edilecektir. Basel II Yönlendirme Komitesi her ay toplanacaktır.

Yürütülmekte olan Risk Odaklı Denetim Sistemi Projesi'ne, Bankalar Kanunu Tasarısı yasallaştıktan sonra nihai hali verilecek ve uygulamaya konulacak. Risk odaklı denetim, Basel II'nin ayrılmaz bir parçasıdır. Gerekli görülmesi halinde BDDK tarafından danışmanlık hizmeti alınabilecektir. BDDK tarafından uygun görülecek

⁷⁸ Tefvik Bilgin, "Yeni Yol Haritası: Basel II", (Çevrimiçi) [http://www.infomag.com.tr/print-content.asp?](http://www.infomag.com.tr/print-content.asp?06.10.2005) 06.10.2005.

muhtelif bankalar, Basel II geçiş sürecinde görev yapmak üzere BDDK nezdinde birer temsilci atayacaktır. BDDK nezdinde Basel II'ye ilişkin bir teknik proje sorumlusu belirlenecektir.

Basın ile ilişkiler için BDDK nezdinde bir irtibat yetkilisi belirlenecektir. Türkiye Bankalar Birliği bünyesinde oluşturulan Basel II Yönlendirme Komitesi tarafından kabul edilen Basel II'ye Geçiş İlişkin Yol Haritasına göre;⁷⁹

Bankaların maruz kaldıkları risklerin daha sağlıklı olarak ölçülebilmesi amacıyla iş kollarının Basel II'ye göre tanımlanması ve tesisi çalışmaları kapsamında bankaların hesap ve kayıt düzenlerinde (muhasabe altyapısı) değişikliklerin yapılması,

Basel II kapsamında kredi riski ölçümünde dış derecelendirme kuruluşlarının tayin edeceği dereceler esas alınacağından, ülkemizde kredi derecelendirme kuruluşları (yurtdışı ana ortağın iştiraki ya da yerel) kurulması,

Kredi, piyasa ve operasyonel risklerin istatistiki olarak ölçülmesinin kolaylaştırılması amacıyla merkezi bir veri tabanının oluşturulması,

Basel II'ye geçiş çalışmaları hakkında reel sektör, kamu sektörü ve ilgili diğer tarafların bilgilendirilmesine yönelik çalışmalar yapılması olmak üzere Basel II'ye geçiş için bazı planlamalar yapılmıştır. Ayrıca Basel II'ye geçiş stratejisi üzerinde Hazine Müsteşarlığı ve Meslek Kuruluşları ile de mutabakat sağlanması gerekmektedir.

2.3. RİSK YÖNETİMİ VE BASEL II AÇISINDAN TÜRKİYE'DE YAPILANLAR

Risk yönetimi, bankanın varlıklarını ve kazançlarını tehdit eden, tehlikeye sokan risklerin tanımlanması, ayrıma tabi tutulması, ölçülmesi ve ekonomik anlamda kontrol edilmesidir.⁸⁰

Risk yönetim sistemi, yönetim kurulu ve üst düzey yönetiminin gözetiminde, bankanın tek ve konsolide bazda risklerinin tanımlanması, ölçülmesi, risk politikalarının

⁷⁹ Volkan Evcil, “**Basel II**”, (Çevrimiçi) <http://www.merakmerkezi/Basel/baselII.htm>, 15.11.2005.

⁸⁰ Faik Çelik, Mehmet Behzat Ekinci, “**Türkiye’de Bankacılık Krizlerinin Önlenmesinde Risk Yönetiminin Yetersizliği; Stratejik bir Yaklaşım**,” Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı:23, Mart-Nisan 2002, s. 16.

oluşturulması ve uygulanması, risklerin izlenmesi ve denetimi adımlarından oluşmaktadır.⁸¹

Basel Komitesi temel konu olarak bankalarda risk yönetimine odaklanmakta ve dolayısıyla da bankacılık sisteminde bilinçli bir risk yönetimi kültürü oluşturmaya çalışmaktadır. Risk yönetimi kültürü oluştuktan sonra, bankacılık sistemi çok daha verimli hale gelecek, piyasanın korunması yolunda daha doğru bir yapıya bürünecek, niteliksel ya da sayısal herhangi bir sorun ortaya çıktığında, bu sorun risk yönetimi tarafından hızlı bir şekilde teşhis edilebilecektir.

Basel Komitesi'nin çalışmaları temel olarak bankalarda risk yönetimine odaklanmakta ve bankacılık sisteminde bilinçli bir risk yönetimi kültürü oluşturulmasına çalışmaktadır. Risk yönetimi kültürünün bankacılık sistemini çok daha verimli hale getireceği, piyasanın korunması yolunda daha doğru bir yapının oluşturulacağı, niteliksel ya da sayısal herhangi bir sorun ortaya çıktığında, bu sorunun risk yönetimi tarafından hızlı bir şekilde teşhis edilebileceği öngörülmektedir. Basel II düzenlemesi ile temel olarak risk duyarlılığı daha fazla olan ve daha esnek bir yapının oluşturulması, sermaye gereği hesaplamasında risk duyarlılığının artırılması, düzenleyici yükümlülüklerde teşviklerin ve uyumluluğun artırılması amaçlanmaktadır.

Uluslararası gelişmelere paralel olarak, Basel II sermaye yeterliliği düzenlemesinin öngördüğü altyapı unsurlarının tamamlanmasından sonra, Türkiye'de uygulamanın başlamasının finansal sektörün faaliyetlerini ve rekabet edebilirliğini olumlu yönde etkileyecektir. Bu yönde önemli adımlar da atılmaktadır. Bankalar Kanunu'nda risk yönetimi konusunda uluslararası gelişmeler ve uygulamalara uyumlu düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler çerçevesinde bankalar modern risk yönetimi sistemleri kurma yolunda çaba harcamaktadırlar. Türk bankalarının risk yönetimi uygulamalarının yönetim boyutu ve teknik yeterlilikleri konusunda önemli çalışmalar yapılmaktadır. Bankalarımız konuya çok ciddi kaynaklar ayırmış; önemli uluslararası uzmanlıktan da yararlanmışlardır. Risk yönetimi artık Türk bankalarının bankacılık kültüründe oturmuş bir kavramdır.⁸² Risk yönetim uygulamalarında sektör genelinde, bankaların farklı sorunlarla karşılaşması mümkündür. Özellikle piyasaların

⁸¹ Selda Aytekin, Arzu Pişkinioğlu, "**Bankalarda Risk Yönetimi, Teftiş Kurulu ve İç Kontrol Birimlerinin Organizasyonu**," Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı:32, Ekim 2003, s. 38.

⁸² Ersin Özince, **Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri**, İstanbul, TCMB, 16-18 Mayıs 2005, s. 124.

yeterince derin olmaması ve risk yönetimi kavram ve anlayışının henüz yerleşmemiş olması nedeniyle sorunlar ortaya çıkmaktadır.⁸³

Gelişen finansal enstrümanlar ve piyasalar sayesinde bankalar risk pozisyonlarını çok hızlı bir şekilde değiştirebilmektedir. Bundan dolayı, bankaların işlem testlerine dayanan periyodik değerlendirilmeleri, sürekli değişen finansal risk profillerini kavramakta tek başına yeterli olmamaktadır. Bu kapsamda, birçok ülke tarafından, bankaların değişen risk profillerine duyarlılıklarının belirlenmesi ve denetimin şeklinin, yoğunluğunun ve araçlarının bu duyarlılığının derecesine göre belirlenmesi gereğine izafen, risk odaklı denetim sürecini karşımıza getirmektedir.⁸⁴

Bankalarda risk yönetimi sistemlerinin uygulanmasıyla birlikte; bankacılık sektöründe etkinlik ve verimlilik artacaktır.

Risk yönetimi icradan bağımsız, Yönetim Kurulu'na bağlı bir fonksiyon olarak yapılanmıştır. Bankaların bünyesinde teftiş kurulundan bağımsız bir iç kontrol fonksiyonu oluşturulmuştur. Bankalarda risk yönetimi fonksiyonunu icra etmekte olan birimlerin temel görevleri risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, yönetilmesi ve raporlanması şeklinde özetlenebilir. Risk yönetimi ve iç kontrol fonksiyonunun yürütülmesine ilişkin gerekli politika ve prosedürlerin oluşturulması yönünde bankalar çalışmalarını tamamlama sürecindedir. Bankalarda risk yönetimi ve iç denetim sistemleri için gerekli ve uygun insan kaynağı istihdam edilmiştir. Türkiye Bankalar Birliği (TBB) nezdinde de risk yönetimi sistemlerine yönelik uygulamaların geliştirilmesi ve paylaşılması yönünde faaliyetler sürmektedir. TBB bünyesindeki Çalışma Grubu tarafından yapılan çalışmalar çerçevesinde bankaların kendi risk yönetimi sistemlerindeki gelişmeler yakından izlenmekte ve ortak çalışmalar koordine edilmektedir.

Basel Komite'nin sermaye yeterliliğine ilişkin yeni düzenlemesi hakkında bankacılık sisteminin bilgilendirilmesi, söz konusu düzenlemeler konusunda bankacılık sisteminin görüşlerinin dile getirilmesi ve ortak bir strateji belirlenmesi amacıyla

⁸³ K.Evren Bolgün; “**Ticari Bankalarda Riske Maruz Değer Yönetimi ile Ölçülen Piyasa Riskinin Banka Stratejilerine Etkisi**”, (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2002) den Bolgün, Akçay, a.g.e., s. 521

⁸⁴ Mehmet Tahir Özsoy , “**Risk Odaklı Denetim ABD Uygulaması ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi**”, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı:35, Mart-Nisan 2004, s. 32.

bankaların temsilcileri ile BDDK yetkililerinin katılımıyla Basel II Yönlendirme Komitesi oluşturulmuştur.

Basel Komite Basel II'nin Türk bankacılık sistemine olası etkilerinin saptanması amacıyla bankaların büyük çoğunluğunun katılımıyla yapılan Sayısal Etki Çalışmasının (QIS-TR) sonuçları ışığında sektörün Basel II'ye geçiş sürecindeki altyapı hazırlık faaliyetlerini planlamaktadır.

Basel II Yönlendirme Komitesi'nin en önemli çalışmasından biri de Basel-II'ye geçiş sürecinin etkin bir şekilde planlanmasına yönelik olarak banka görüşleri alınmak suretiyle "Basel-II'ye Geçiş İlişkin Yol Haritası"nın hazırlanması olmuştur.⁸⁵

Risk yönetiminin Türk Bankacılık Sisteminde geldiği nokta, risklerin belirlendiği, tanımlandığı, ölçüldüğü ve kısmen de izlendiği aşamalardır.⁸⁶

Bankaların risk yönetimine ağırlık vermeleri, müşteri şeffaflığı ve firma kredibilitesi gibi kavramların ön plana çıkması sonucunu doğuracaktır. Dolayısıyla, banka müşterisi olacak firmaların kendi mali yapılarına dikkat etmeleri gerekecektir.⁸⁷

2.4. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE BASEL II' NİN AB SÜRECİNDEKİ YERİ

Türk Bankacılığı, ülke ekonomisinin uzun yıllar yaşadığı istikrarsız yapı ve banka ölçeklerinin küçüklüğü gibi içsel faktörler ile uluslararası rekabetten kaynaklanan gelişmelerle birlikte, Avrupa Birliği'ne tam üyelik yolunda iki binli yıllara adım atmıştır.⁸⁸

Avrupa Birliği, Basel II standartlarını 2007 yılında tüm bankaları ve menkul kıymetler şirketleri için uygulamayı planlamaktadır.⁸⁹

⁸⁵ Özince, **a.g.e.**, s. 124 – 125.

⁸⁶ TBB, "Bankaların Risk Yönetimi Çalışmaları Hakkında Değerlendirme," TBB Bankacılar Dergisi, Sayı:48, Nisan 2004, s. 27

⁸⁷ İktisadi Araştırmalar Vakfı, **Düşük Enflasyona geçiş sürecinde Türk Bankacılık Sektörü**, İstanbul, 2000, s. 69.

⁸⁸ N.Oğuzhan Altay, "Avrupa Birliği Katılım Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü," Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı :2, 2004

⁸⁹ BDDK Araştırma Dairesi, **10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı : Basel II**, s. 2

G-10 ülkelerinin (toplam 13 adet) 9'unu AB üyesi ülkeler oluşturmaktadır. Dolayısıyla, Basel-II ile AB uygulamaları arasında doğrudan bir ilişki mevcuttur. Yine de Avrupa Birliğine özgü bazı farklılıklar eklenmiştir.⁹⁰

Finansal hizmetlerde ortak pazarı hedeflemek suretiyle rekabeti artırmak ve firmaların sermaye maliyetini düşürmek isteyen Avrupa Birliği Komisyonu, 1999 yılından itibaren yayımladığı istişare dokümanlarıyla Avrupa Birliği ekonomisinin özelliklerini de dikkate alarak risk yönetim çerçevesini Basel-II kıstaslarına paralel hale getirmektedir. Bu çerçevede, kredi kuruluşlarının çalışması hakkındaki 2000/12/EC sayılı Direktif ile yatırım firmaları ve kredi kuruluşlarının sermaye yeterliliğine ilişkin 93/6/EEC sayılı Direktifte değişiklik yapılmasını öngören teklif Komisyon tarafından 14.7.2004 tarihinde yapılmıştır.

Kredi kuruluşlarının çalışması ve sermaye yeterliliğine ilişkin direktiflerin değiştirilmesi yönünde hazırlanan söz konusu değişiklik önerisi, Basel-II ile tamamen uyumlu olmakla birlikte, "konsolidasyon yapan denetim otoritesinin" rolünü daha etkin hale getirmektedir. AB sınırları içerisinde çapraz faaliyeti olan bir grubun ana kuruluşunun denetiminden sorumlu ulusal otoritenin "konsolidasyon yapan denetim otoritesi" olması öngörülmektedir.

AB Komisyonu yeni direktifle birlikte, üye ülkeler arasındaki ilişkilere özel bir önem atfetmektedir. Üye ülkelerin denetim kuruluşlarının, ortak hareket ederek verimli bir düzenleme ortamı yaratmaları beklenmektedir. Uygulama esaslarının resmi otoriteler tarafından kamuoyuna açıklanması gerekmektedir. Sınır ötesi faaliyeti bulunan grupların tüm birimleri için derecelendirme sistemleri ve/veya içsel modellerin kullanımının onayı amacıyla tek başvuru yapmaları yeterlidir. Söz konusu başvurunun, grubun ana kuruluşunun denetiminden sorumlu otorite olan "konsolidasyon yapan denetim otoritesi" aracılığıyla yapılması gerekmektedir.

Başvuruya ilişkin kararın grubun faaliyetinin bulunduğu ülkelerdeki ilgili otoritelerle ortak verilmesi gerekmele birlikte, karar çıkmaması halinde "konsolidasyon yapan gözetim otoritesi" nihai kararı almakla yetkilendirilmiştir. Ayrıca, AB Komisyonu

⁹⁰ Münir Yayla, Yasemin Türker Kaya, **Basel II Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci**, BDDK, ARD Çalışma Raporları, Mayıs 2005, s. 38.

kararıyla AB'ye üye ülkeler tarafından yeni kurulmuş bulunan ve Türkiye gibi AB'ye üyelik perspektifi bulunan ülkelerin katılımına da açık bulunan Avrupa Bankacılık Otoriteleri Komitesi (Committee of European Banking Supervisors-CEBS) yeni direktifin tutarlı bir şekilde uygulanması amacıyla faaliyetlerine başlamıştır. Söz konusu komitenin faaliyetlerinin BDDK tarafından da izlenmesinin orta ve uzun vadede faydalı olacağı düşünülmektedir.

Birlik bazında yapılan bu çalışmalara paralel olarak, üye ülkelerde de bir dizi faaliyet gerçekleştirilmektedir. Örneğin, Almanya, gözetim otoriteleri BaFin ve Bundesbank aracılığıyla Basel-II'ye geçiş konusunda bir dizi çalışma yapmıştır. Bankalara soru seti yollanması, denetçilerle uzmanların eğitimi ve bankalarda “denetim stajı” yapılması gerçekleştirilmiştir. Banka personeli ve denetim otoritesi çalışanlarından oluşan çalışma grupları oluşturulmuştur. Almanya'nın AB üyeleri arasında en fazla aşama kaydeden ülke olduğu düşünülmektedir. Fransa, Lüksemburg, Belçika, İsveç, Hollanda ve İngiltere’de benzer çalışmalar yürütülmektedir. İngiltere’de FSA, içsel derecelendirme yaklaşımının uygulanmasına ilişkin CP-189 belgesini yayımlamıştır. Kredi ve operasyonel riske ilişkin danışma grupları oluşturulmuştur.

Basel II'ye hazırlık süreci Avrupa Birliği normlarına uyum çerçevesinde de ele alınmalıdır. Basel II'ye uyum dolaylı olarak Avrupa Birliği standartlarına da uyumu sağlayacaktır.⁹¹

2.5. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN BASEL II YAKLAŞIMI

Yeni Uzlaş, her bankanın kendi bünyesine uygun risk yönetim tekniklerini uygulamasını öngörmektedir. Bankaların karmaşıklık düzeylerine, ölçeklerine ve rekabet halinde oldukları diğer bankaların davranışlarına göre risk alma ve bu riskleri yönetme stratejilerini belirlemeleri beklenmektedir.

⁹¹ BDDK Araştırma Dairesi, **10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı : Basel II**, s. 4.

2.5.1. Basel II' ye Sektördeki Bankalar Açısından Bakış

Türkiye'deki kayıt dışı sektörün varlığı ve standart olmayan muhasebe kayıtlarına dayanan, eksik verilerin oluşturduğu ve bankaların 2-3 yıldır kullandıkları mevcut "skoring" sistemleri Basel-II'ye uyum konusunda dikkatli planlama yapılması gerektiğini düşündürmektedir.⁹² Sektördeki ulusal bankaların önemli bir kısmının standart yaklaşımları en kısa zamanda uygulayabilecekleri düşünülmektedir. Ancak, ileri düzey yaklaşımlarında veri kısıtlarının bulunduğu bilinmektedir. Ayrıca, ileri düzey yaklaşımlarında insan kaynaklarına ve bilgi sistemlerine büyük çaplı yatırımların yapılması gerekmektedir.

Bankaların, ileri düzey yaklaşımlara geçme konusunda zamana ihtiyaçları olduğu düşünülmeyle beraber, BDDK'nın açıkladığı yol haritasına göre hareket etmeleri beklenmektedir. Dolayısıyla, bankalar tarafından uygulanabilir olmak koşuluyla geçiş zamanlamasının sektörün alt yapısına uygun olması gerekmektedir.

Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren uluslararası nitelikteki yabancı bankaların Basel-II'ye geçişi kendi maliyetlerini düşürmek için fırsat olarak görmeleri mümkündür. Özellikle, daha önceden merkezleri ileri düzey yaklaşımları kullanan yabancı bankaların bu alanlara yapmış oldukları yatırımlar ve tecrübeleri sayesinde ulusal bankalara göre avantaj kazanmaları ihtimali mevcuttur.⁹³

2.5.2. Basel II' ye BDDK Açısından Bakış

BDDK bankalar ve ekonomideki diğer kesimler açısından oldukça önemli etkileri içeren Basel-II'yi doğru yönde atılmış bir adım ve bankalarımız için bir fırsat olarak değerlendirmektedir. Bankacılık sektörünün uluslararası rekabet edebilirliğini artırma amacı ve AB perspektifi dikkate alındığında Basel-II'nin uygulanmasının gerekliliği açıktır.

⁹² Hasan Candan, "Risk Based Capital in TURKEY", Risk Management Workshop Turkey, İstanbul, 9-11 Şubat 2005. den Yayla, Kaya, a.g.e., s. 43.

⁹³ Yayla,Kaya, a.g.e., s. 3

Basel-II'nin uygulanabilmesi için gerekli olan altyapı oluşturulmalıdır. Basel Komitesi tarafından yayımlanmış olan Etkin Bankacılık Denetimine İlişkin Temel Prensipler başlıklı doküman temel altyapı unsurlarını belirlemektedir. BDDK bu doküman çerçevesinde kapsamlı bir öz değerlendirme çalışması yapmış ve geliştirilmesi gereken hususlarda iyileştirme çalışmalarını sürdürmektedir.

BDDK ülkemiz açısından Basel-II'yi ele alırken göz önüne aldığı bir takım önemli hususlar bulunmaktadır.⁹⁴

Ülke olarak yükselen bir ekonomiye sahip olmamız sebebiyle, gelişmiş ekonomilere göre kendimize özgü farklı özelliklerimiz mevcuttur.

Risk düzenlemeleri konusunda köklü bir tarihe sahip değiliz. Risk yönetimine ilişkin olarak 2000 yılında başlayan çalışmalar düzenleme olarak 2001 yılında yayımlanmıştır. Dolayısıyla, risk düzenlemeleri için kapatmamız gereken bir hayli uzun mesafe bulunmaktadır.

BDDK olarak, Basel-II'nin uygulanmasına yönelik ilgili tüm kesimlerle birlikte çalışmalar yürütülmektedir. Halen BDDK gerek Basel Komitesi, gerekse de AB kapsamında, uluslararası gelişmeleri yakından takip ederek, ilgili tüm taraflarla yakın ilişkiler içinde bulunmaktadır.

BDDK bankalarımızın Basel-II'nin özünü kavramalarını ve Basel II ye uyum amacına yönelik olarak, etkin bir şekilde kullanacakları risk yönetim sistem ve araçlarına yatırım yapmalarını beklemektedir. Basel-II ile birlikte getirilen düzenlemelerin sadece şekli birer mevzuat hükmü olarak algılanması doğru bir yaklaşım olmayıp bir bankanın sadece sermaye yeterliliğinin yüksek olması o bankanın risklerini iyi yönettiği anlamına gelmemektedir. Basel-II'de, bankalara risklerin ölçülmesi ve yasal sermayenin hesaplanması için tek bir yaklaşım dayatılmamış olup, menü halinde sunulan yaklaşımlar arasından seçim yapılması yaklaşımı benimsenmiştir. BDDK bu konuda, bankaların belirli yaklaşımları kullanmaları için ısrarcı olunmasını doğru bulmamaktadır.

⁹⁴ Ahmet Şirin, "Denetim Otoritesi Perspektifinden Basel II ve Finansal İstikrar", İstanbul, BDDK Yayınları, 2005, s. 5-6.

BDDK bu nedenle bankalardan maruz kaldıkları risklerin niteliği ve düzeyi ile en uyumlu yaklaşımları benimsemelerini, bankaların risk yönetim sistemlerinin gelişmişlik düzeyinin de risk profilleri ile uyumlu olmasını, risklerini doğru bir şekilde ölçen ve başarılı bir şekilde yöneten bankaların sermaye avantajından yararlanması gerektiğini düşünen BDDK bankaların kredi ve diğer risklerini gelişmiş yöntemlerle ölçmelerini beklemektedir.

Basel-II, denetim otoritelerine önemli bir hareket alanı ve sorumluluk yüklemektedir. Sermaye yeterliliği ve risk yönetimine ilişkin düzenlemelerin denetim ve uygulama süreçlerindeki kullanımı Basel-II'nin etkinliğini önemli ölçüde etkileyecektir.

BDDK Basel-II'ye geçişin ülkemiz açısından daha sağlam ve etkin bir bankacılık sisteminin oluşturulması için gerekli olduğunu düşünmektedir.

BDDK'nın amacı Basel-II ile sağlam ve sürdürülebilir istikrara sahip bir bankacılık sektörünün oluşmasına da tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını temin etmek ve bu sayede ekonomik istikrara katkıda bulunmaktır. Bu amacın sağlanması, yani finansal istikrarın azamileştirilmesi, ancak bazı kısıtlar altında mümkündür. Bu kısıtlar, bankacılık sektörünün büyüklüğü ve karmaşıklığı, uluslararası finans sistemiyle olan ilişkileri, mevcut sermaye yeterliliği, bankaların risk yönetme ile yeni yaklaşımları uygulayabilme kapasiteleri ve BDDK'nın söz konusu yaklaşımları değerlendirme olanakları olarak sıralanabilir.

2.5.3. BDDK' nın Basel II Konusundaki Çalışmaları

BDDK, risk yönetimine verdiği önemi, yürüttüğü proje nitelikli çalışmalar ve yaptığı düzenlemeler yoluyla ortaya koymuş bulunmaktadır. Basel-II ise BDDK' dan bu alanda yapacağı çalışmaları daha kapsamlı ve daha sistemli biçimde ele almasına olanak sağlayacaktır.

BDDK, Basel-II'ye ilişkin 3. istişare metin (Consultative Paper-3) hakkındaki görüşlerini Basel Komitesi'ne bildirmiş ve Basel Komitesi'nin internet sayfasında da yayımlanan bu görüşlerin büyük kısmı dikkate alınmıştır.

Ülkemiz G-10 ülkesi dışındaki ülkelerinin de katıldığı ilk etki çalışması niteliğindeki 3. sayısal etki çalışmasına (Quantitative Impact Study-3, QIS-3) 2002 yılında sektörde önemli paya sahip 6 banka ile katılım sağlamıştır.⁹⁵

QIS-3 çalışmasına ilişkin nihai değerlendirme toplantısı, Basel Komitesi ve birçok ülke yetkilisinin katılımıyla 10-11 Mart 2003 tarihleri arasında İstanbul'da BDDK ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıyla, BDDK ile Basel Komitesi ve yabancı ülkelerin denetim otoriteleri arasında sürdürülen işbirliği geliştirilmiş ve toplantı ülkemiz açısından önemli bir prestij sağlamıştır.

BDDK Basel-II'ye verdiği büyük önemin bir göstergesi olarak Mart 2003 tarihinde BDDK yetkilileri ile çeşitli bankaların risk yönetiminden sorumlu üst düzey yöneticilerinin katılımıyla TBB bünyesinde Basel-II Yönlendirme Komitesi kurulmuştur. Komite ayda bir kez toplanmakta ve Basel-II'ye geçişe yönelik çeşitli çalışmalar yapmaktadır.

QIS-3'te edinilen deneyimlerden de faydalanarak Temmuz 2003'te aktif büyüklüğü açısından sektörün %95'ini temsil eden 23 bankanın katılımıyla yerel bir sayısal etki çalışması (QIS-TR) yapılmıştır.

Basel-II'ye ilişkin hususlarda eşgüdüm sağlamak ve istişare nitelikte kararlar almak üzere Hazine Müsteşarlığı, TCMB ve SPK'nın katılımıyla BDDK koordinasyonunda faaliyet gösteren Basel-II Koordinasyon Komitesi kurulmuştur.

BDDK bünyesinde ise çeşitli alt komitelerden oluşmak ve teknik konularda çalışmalar yapmak üzere oluşturulmuş biri Basel-II Proje Komitesi diğeri Risk Odaklı Denetim Komitesi olmak üzere iki adet çalışma komitesi oluşturulmuş bulunmaktadır. Daha önce hazırlanmış olan yol haritası yukarda bahsedilen tüm çalışmaların çıktılarından da faydalanılmak üzere revize edilmektedir. BDDK'nın amacı mümkün olan en kısa süre içinde Basel-II'ye geçişte uygulanacak temel stratejilerin belirlenerek ilgili kesimlere aktarılması ve bu sayede bankacılık sektörünün önünü görmesi ve gerekli tedbirlerin almasını sağlamaktır. BDDK çalışmalarını şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da başta Basel Komitesi olmak üzere uluslararası kurum ve kuruluşlarla,

⁹⁵ BDDK Araştırma Dairesi, **10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı : Basel II**, s. 3.

ve bankalar ile koordinasyon içerisinde yürütmektedir.⁹⁶

2.6 BASEL II' NİN UYGULANMASI İLE ÖNE ÇIKAN KONULAR

Bankalar ve denetim otoriteleri açısından ele alındığında Basel II uygulama maliyetlerinin iki ana başlık altında toplandığı görülmektedir. Bunlar fiziki maliyetler ve fiziki olmayan maliyetlerdir.

Fiziki maliyetler; Bilgi işlem sistemi, veri tabanı, yazılım ve donanım yatırımlarından oluşmaktadır.

Fiziki olmayan maliyetler; Gerekli insan kaynağının teminine ve yetiştirilmesine yönelik olarak yapılan işe alma, eğitim, danışmanlık gibi maliyetlerden oluşmaktadır.

BDDK, Basel-II'nin büyük bir proje olduğunu ve buna giden yolda yapılması gereken çok fazla şeyin olduğunu düşünmektedir. Gerek denetim otoritesi, gerekse de sektör olarak Basel-II'nin uygulanması esnasında yerine getirilmesi gereken birçok önemli konu ile karşı karşıya bulunmaktadır. Bunlardan başlıcalarını şu şekilde sıralayabiliriz.⁹⁷

Sağlam ve güvenilir bir bankacılık ve risk yönetimi altyapısının oluşturulması, hem bankalarda hem de denetim otoritesinde risk bilincinin artırılmasının ve risk kültürünün yerleşmesinin sağlanması,

- Bankacılık sektörünün ve reel sektörün Basel-II'ye hazırlanması,
- Basel-II ile gündeme gelen alanlarda uzmanlık, bilgi kaynağı ve insan kaynağı açığının kapatılması,
- Piyasanın işleyişinin artan rolü için gerekli ortamın oluşturulması,
- Veri gereksiniminin karşılanması,
- Risk ölçümü ve yasal sermaye hesaplama yaklaşımlarına uyumun sağlanması,

⁹⁶ BDDK Araştırma Dairesi, **10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı : Basel II**, s. 4.

⁹⁷ Şirin, **“Denetim Otoritesi Perspektifinden Basel II ve Finansal İstikrar”**, s.14-15.

- Basel-II ile ilgili hususlarda gerekli tüm düzenlemelerin hazırlanması ve kararlı bir şekilde uygulanması,
- Etkin operasyonel risk ve kredi riski ölçümünün ve yönetiminin teşvik edilmesi,
- Bankaların içsel sermaye değerlendirme süreçlerinin oluşturulması ve etkin bir şekilde uygulanmasının sağlanması,
- Bankaların yaptıkları risk değerlendirmelerinin daha güvenilir hale getirilmesi,
- BDDK'nın ve sektörün ikinci yapısal blok gereksinimlerine (ekonomik sermaye tahsisi ve risk odaklı denetim vb.) uyumunun sağlanması,
- Risk ölçüm modellerinin izin ve denetimine ilişkin gerekli yeteneklerin kazanılması,

Bankaların ve finansal piyasaların 3. yapısal blok uygulamasına hazırlanması ve Basel-II'nin uygulanmasına ilişkin olarak geç kalınmadan yürütülmesi gereken çok önemli projeler mevcuttur. Ülkemiz açısından önemli avantajlardan birinin de, denetim otoritesi olarak BDDK'nın bu zorlu projeler için çalışmalara oldukça erken sayılabilecek bir aşamada başlamış olması ve bu çalışmalarını sürdürme konusunda kararlı olmasıdır.

Ülkemizde Basel-II'nin uygulanmasına ilişkin bazı hususları özetlemek gerekirse Basel-II'nin uygulanması sürecinde, Basel-II'nin getirilerinin ve maliyetlerinin dikkatli bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Basel-II'nin kısa vadedeki maliyetlerinin getirilerinden yüksek olacağı, ancak orta ve uzun vadede getirilerinin maliyetlerinin oldukça üzerine çıkacağıdır.

2.7.TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN BASEL II STRATEJİSİNDE DİKKATE ALMASI GEREKEN HUSUSLAR

Basel Komitesi tarafından Temmuz 2004'te yayımlanan “ Basel-II'nin Yürürlüğe Konulmasında Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar” isimli rapor ile Basel II'yi uygulamak isteyen ve G-10 üyesi olmayan ülkelere yol gösterici tavsiyelerde bulunulmakta, ülkelere ulusal bankacılık sektörlerinin karakteristiklerine uygun planlama yapmaları önerilmekte ve mutlaka göz önünde tutulması gereken “anahtar hususlar” hatırlatılmaktadır. Söz konusu dokümandan ve bu alanda yapılmış diğer çalışmalardan derlenmiş olan ve önemli görülen unsurlar kısaca şu şekilde önerilmekte

ve özetlenmektedir.⁹⁸

Temel İlkeler (BCPs) uyum konusunda gelişmekte olan ülkeler, G-10 ülkelerinin oldukça gerisindedir. Özellikle yeterli denetim ve düzenleme alt yapısının oluşturulması, denetim otoritesinin bağımsızlığının tesis edilmesi, uluslararası muhasebe ve bilgi standartlarına uyum, mali tabloların düzenli olarak kamuoyuna sunulması, hızlı önlem alma imkanı bulunması Basel II'ye geçilmeden önce sağlanması gereken ön şartlar olarak değerlendirilmekte olup, Basel-II'nin başarısı için Basel-II'ye geçilmeden önce temel ilkelere uyum sağlanmalıdır.

Bankacılıkta ulusal önceliklerin belirlenmesi gerekmektedir. Önemli olan sektörde sağlam altyapı, etkin risk yönetimi, yeterli sermaye, piyasa disiplini ve finansal istikrarın sağlanmasıdır. Bu nedenle, Basel-II'ye geçiş için iyi bir denetim ve gözetim sistemi gereklidir. Mevcut sistemin yeterliliği için Finansal Sektör Değerlendirme Programları (FSAP) ve Basel Temel İlkeleri (BCPs)'nin girdi olarak kullanılması önerilmektedir. Birinci yapısal blok tek başına yeterli değildir. Basel II'nin ikinci ve üçüncü yapısal bölümlerine de aynı önem verilmelidir.

1988 uzlaşısında kalınsa bile, risk odaklı denetime geçiş önerilmektedir. Bankaların kamuoyuna zamanında ve tutarlı bilgi açıklamaları ve açıklamaların finansal performans, finansal pozisyon, risk yönetim stratejileri ve pratikleri, maruz kalınan riskler, muhasebe standartları, iş alanları ve kurumsal yönetim alanlarını kapsamalıdır.

Basel-II'nin uygulama kapsamının ne şekilde olacağı belirlenmelidir. Basel-II'nin ABD'de olduğu gibi yalnızca büyük ve uluslararası piyasalarda aktif bankalar için mi yoksa AB örneğinde olduğu gibi genel olarak sistemdeki tüm bankaları mı kapsayacağı ülke koşullarına göre belirlenmek durumundadır. Bu noktada denetçi otorite ülkedeki bankaların risk yönetimi kapasitelerini de dikkate almak durumundadır. Basel-II içindeki blokların ne şekilde uygulanacağı ve ülke otoritelerine bırakılan hususlarda alınacak kararlarda bankacılık sektörünün görüşlerinin alınması gerekmektedir.

⁹⁸ Yayla, Kaya, **a.g.e.**, s. 33-36.

Basel-II'nin uygulanmasına ilişkin yapılan ve yapılmakta olan nicel analizlerin ortaya koyduğu sermaye yeterlilik rasyolarındaki değişimler geçiş sürecinde dikkate alınmalıdır.

Düşük bir sermaye düzeyi altında Basel-II'nin uygulanması ciddi bir sermaye gereği yaratıyorsa bu sermaye ihtiyacının ne şekilde tesis edileceğinin tespit edilmesi gerekmektedir.

Basel II sektördeki her banka için uygun olmayabilir. Yeni Uzlaşının aynı anda sektördeki tüm bankalara uygulanması da gerekemeyebilir. Mevcut uzlaş veya basit yaklaşımlar uluslararası olmayan bankalar için bir süre daha uygulanabilir. Ancak, karmaşık düzeyde faaliyetleri olan bankaların zamanla gelişmiş yaklaşımlara geçmesi için denetim otoritesi cesaret vermelidir. Basel-II bankalarını belirlerken dikkate alınacak ölçütler;

Bankanın büyüklüğü, operasyonlarının yapısı ve karmaşıklığı, faaliyetleri ve iş alanları, uluslararası alandaki önemi (yabancı ülkelerdeki varlıkların oranı veya elde edilen gelirin büyüklüğü), uluslararası piyasalarla etkileşimi, risk profili ve yönetim kapasitesi, diğer gözetim unsurları şeklinde ifade edilmektedir.

Bankalar ve resmi otoriteler geçiş stratejisi üzerinde beraber düşünmeli, zamanında ve yumuşak geçiş sağlamalıdır. Resmi otorite ulusal tercihlerini belirlemeli ve kararlarını bankalarla tartışmalı, Basel-II'nin gerektirdiği mevzuat değişiklikleri yapılmalıdır.

Resmi denetim otoritesi kaynaklarını artırmalı ve eğitim olanaklarını Basel-II'ye yönelik geliştirmelidir. Mevcut personel eğitilmeli ve periyodik raporlama ve IT sistemlerinin nitelikleri yükseltilmelidir. Yetişmiş personelin istihdam edilmesi, mevcutların seviyesinin yükseltilmesi ve kurumda tutulması sağlanmalıdır. Bağımsız denetçilerle, iç kontrol elemanlarıyla ve danışmanlarla Yeni Uzlaşının uygulanması konusunda işbirliği yapılması önerilmektedir

Basel-II'ye geçmeden önce uluslararası teknik destek kanallarının oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca, ülkelerin Basel-II'ye geçişi konusunda Basel Komitesinin yetkili

ve yönlendirici olması başarı şansını artıracaktır.

Sınır ötesi hususlara ilişkin çalışmaların yapılması, ana ülke ve ev sahibi ülke resmi denetim organlarıyla anlaşma imzalanması yoluyla bankacılık alanında işbirliği yapılması önerilmektedir. Basel-II'ye geçiş sürecinin (hem denetim otoritesi hem de bankalar itibarıyla) ayrıntılı bir yol haritasına dönüştürülmesi ilgili tarafların uygulamanın adım adım ne şekilde sağlanacağına ve bu kapsamda üzerlerine düşen sorumluluklara ilişkin bilgi sahibi olmalarını sağlayacaktır.

Basel-II'ye geçiş açısından bir önkoşul olmamasına rağmen, Basel Temel İlkelerine (BCPs) özel önem verilmektedir. Temel ilkelere olan uyum derecesinin yüksekliğiyle Basel II'nin daha karmaşık yaklaşımlarına geçiş arasında güçlü bir ilişki olduğu genel kabul görmektedir. Ancak, söz konusu ilkelere uyum Standart (SA) ve Basitleştirilmiş Standart Yaklaşımlara (SSA) geçiş açısından aynı ölçüde aranmamaktadır.

Basel-I düzenleme esasına göre sermaye yeterliliği rasyosu yasal oranın bir hayli üzerinde ise (fazla sermaye mevcut ise) SA ve SSA yaklaşımlarına erken geçişin çok fazla sorun yaratmayacağı düşünülmektedir. Diğer önemli faktör, derecelendirme kuruluşlarının piyasadaki varlığının derinliğidir. Çok sayıda derecelendirme kuruluşunun varlığı, derecelendirmenin nesnel ve doğru yapılması ile derecelendirmeye olan güvenin yüksek olması, standart yaklaşımlara geçişi kolaylaştırabilecektir. Ayrıca, Basel-II'nin belli ölçüde derinliği olan sermaye piyasaları üzerinde olumlu bir dışsalılık yaratacağı düşünülmektedir.

Risk azaltma tekniklerinin varlığı ve risklerin menkul kıymetleştirilmesi nedeniyle sermaye piyasalarını geliştirmek isteyen ülkelerin Basel-II'yi hedeflemeleri anlamlı olabilecektir. Halihazırda, bankaların ve denetim otoritelerinin takipteki alacakları izlemek için kullandıkları merkezi veri tabanları varsa, bu ülkeler yeni uzlaşya daha kolay uyum sağlayabilecektir.

Basel II ile bankaların ülkeler, bankalar ve kurumlar bazında aldığı risklere karşı yaklaşımı, standart yönetimin risk duyarlılığını arttırmak amacıyla geliştirilmiştir. Böylece ülkelerin ya da regülasyon otoritesinin kurallara mekanik bir biçimde ilişkisi

değerlendirilmeyecek, daha esnek bir yaklaşım ortaya çıkacaktır. Basel II ile bankaların maruz kaldıkları riskler için tahsis edecekleri sermayenin riske daha duyarlı hale gelmesi ve etkin risk yönetimi uygulamaları teşvik edilmektedir.

Denetim otoritesinin yeterli kaynağa (bilgi birikimi, yeterli ve konu üzerinde yetkin insan gücü, teknik yeterlilik, yönetim bağımsızlığı gibi) sahip olması Basel-II'ye geçmeden önce sağlanması gereken “olmazsa olmazlar” arasındadır. Basel-II'nin ikinci yapısal bölümünün uygulanabilmesi için gereken alt yapının oluşturulması gerekmektedir. Örneğin, bankaların risk odaklı bir yapıda denetleniyor olması, yerinden ve uzaktan denetim unsurları arasında azami işbirliğinin sağlanması, bankaların periyodik raporlama yapması denetçi otoritenin Basel-II'ye geçmeden önce sağlanması gereken şartlar arasındadır.⁹⁹

2.8.BASEL II'NİN BANKALAR ÜZERİNE OLASI ETKİLERİ

Basel II düzenlemesinin yürürlüğe girmesi, beraberinde bankalar üzerinde önemli etkiler meydana getirecek olup bu hususta uluslararası ve yerel sayısal etki çalışmaları yapılmıştır.

2.8.1. Sayısal Etki Çalışmaları

Basel-II'nin bankalar üzerine muhtemel etkilerinin analiz edilebilmesi amacıyla Basel Komitesi tarafından uluslararası boyutta “Sayısal Etki Çalışmaları (Quantitative Impact Studies – QIS)” düzenlenmiştir. Bu çalışmalara ülkemiz bankaları da dahil olmak üzere 40'tan fazla ülkeden 350'den fazla banka katılmıştır. Benzer bir çalışma BDDK tarafından 30 Haziran 2003 yılında aktif büyüklüğü açısından sektörün % 95'ini teşkil eden 23 Türk bankası için de yerel bir sayısal etki çalışması (QIS - TR) olarak gerçekleştirilmiştir.¹⁰⁰

⁹⁹ www.bddk.org.tr (Basel II Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci) Yayla Münür, Kaya Yasemin
Türker Mayıs 2005 “BDDK Araştırma Dairesi”

¹⁰⁰ BDDK, “Kobilerin Yeni Kredi ve Finansman Kriterleri” , (Çevrimiçi) <http://www.tbb.org.tr/turkce/konferans/risk/basel/bddk.doc>, 15.07.2006.

2.8.2. Sayısal Etki Çalışmalarında Elde Edilen Bulgular

Sayısal etki çalışmaları sonucuna göre, Basel-II bankaların sermaye yeterliliklerini belirli ölçülerde azaltmakla birlikte, Türk bankacılık sisteminin sermaye yeterliliğinin yüksek olması sebebiyle bu olumsuz etki önemli boyutlara ulaşmamaktadır. Yerel sayısal etki çalışması (QIS-TR) sonuçlarına göre, Haziran 2003 tarihli bilançoları itibarıyla çalışmaya katılan 23 bankanın toplulaştırılmış sermaye yeterliliği rasyosu mevcut durumda %28,8 iken, Basel-II hükümleri uygulandığında bu oran %16,9'a gerilemektedir.¹⁰¹

Basel-II çerçevesinde sermaye yeterliliği oranında ortaya çıkan %11,9'luk azalışın 8,7 puanı yabancı para cinsinden kamu menkul kıymetlerinin yer aldığı portföylerden, 2 puanı ise operasyonel riskten kaynaklanmaktadır. Şirketlere verilen kredilerin tabi olduğu sermaye yükümlülüğünde ise az miktarda artışlar meydana gelmiştir. Sermaye yeterliliği rasyosunda şirketler portföyü dolayısıyla ortaya çıkan azalış %1,2'dir.¹⁰² Sayısal etki çalışması ile elde edilen sonuçlar, Basel II hükümlerinin yürürlüğe girmesi halinde bankaların özellikle kredi kullanırken ne kadar seçici ve dikkatli davranması gerektiğini güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

Sayısal etki çalışmalarında, Basel-II hükümleri, bankaların bugünkü portföylerine uygulanmıştır. Dolayısıyla Basel-II'nin uygulanmasına fiilen geçilmesi durumunda bankaların portföy tercihlerinde, banka müşterilerinin kredi değerliliğinde finans piyasalarında ve makro ekonomik çerçevede meydana gelebilecek olası değişiklikler hesaba katılmamıştır. İleride bu alanlarda değişikliklerin ortaya çıkması durumunda Basel-II'nin bankaların sermaye yükümlülüklerine etkileri aynı olmayacaktır. Örneğin ülkemiz Hazinesine ait derecelendirme notunun “ yatırım yapılabilir ” olarak ifade edilen BBB kademesini aşması durumunda yabancı para cinsinden kamu kağıtlarının tabi olacağı sermaye yükümlülüğü yarı yarıya azalacaktır (%100'den %50'ye düşecektir). Benzer şekilde, banka portföylerinde yer alan kamu menkul kıymetlerinde Türk Lirası cinsinden veya dövizde endeksli kıymetlere doğru

¹⁰¹ Dinçer, a.g.e., s. 126

¹⁰² BDDK Araştırma Dairesi, **10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı : Basel II**, s. 5.

kayma olması durumunda da sermaye yükümlülüğü azalacaktır. Bankaların müşterisi konumunda olan şirketlerin ileride alacakları iyi derecelendirme notları da sermaye yükümlülüğün azalmasına neden olacaktır.¹⁰³

2.8.3. QIS -TR ile İlgili Hususlar

Basel-II'nin etkilerinin değerlendirilebilmesi için yapılan ve sonuçları kamuoyu ile paylaşılan yerel sayısal etki çalışması (QIS-TR) ile ilgili bazı hususlara herhangi bir yanlış anlaşılmaya sebebiyet vermemek için açıklık getirilmiştir.¹⁰⁴

Sayısal etki çalışmaları aracılığıyla ülkemiz bankaları için elde edilen sonuçlar incelendiğinde Basel –II 'nin sermaye yeterliliklerini önemli ölçüde azalttığı ancak bankalarımızın halihazırda yüksek sermaye yeterliliği seviyesine sahip olması dolayısıyla bu oranın Basel-II sonrasında da asgari seviyenin oldukça üzerinde kaldığı görülmektedir. Ülkemiz özelinde sermaye yeterliliği rasyosundaki azalma temel olarak yabancı para cinsinden (dövizde endeksli hariç) Hazine bono ve tahvillerinin Basel-II'de yüksek sermaye yükümlülüğüne tabi olmasından ve Basel-II ile birlikte operasyonel risk sermaye yükümlülüğünün yeni eklenmesinden kaynaklanmaktadır.

QIS-TR ile ilgili bilinmesinde faydalı olacak en önemli konuların başında, çalışmanın bankaların mevcut kredilendirme davranışlarına göre şekillenmiş cari portföyleri üzerinden gerçekleştirildiğidir. Buradaki en önemli nokta, bankaların kredilendirme davranışlarının ve portföy yapılarının Basel-II'nin uygulanması ile büyük oranda değişeceğidir. Her ne kadar, mevcut çalışmada yeterlilik rasyolarındaki düşüşün endişe verici düzeylerde olmadığı görülmekteyse de, banka portföylerinin Basel-II'ye uygun bir şekilde şekillenmesiyle rasyolardaki düşüşün QIS-TR'daki miktardan daha düşük olması beklenmektedir. Özellikle reel sektörün ödeme kapasitesinin geliştirilmesinin önemli bir konu olduğunu ifade etmekte fayda bulunmaktadır. Bu konu, BDDK'nın sorumluluğunun ötesinde makroekonomik etkenlere ve koşullara bağlı bulunmaktadır.

¹⁰³ BDDK Araştırma Dairesi, **10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı : Basel II**, s. 5

¹⁰⁴ Ahmet Şirin, **Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri**, İstanbul, TCMB, 16-18 Mayıs 2005, s. 112.

2.9.BASEL II'NİN TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ İÇİN ÖNEMİ

Basel II bankaların sermaye yeterliliği hesaplamalarında önemli değişiklikler yapmıştır. Yeni uygulama ile risklerin ölçülmesinde ve denetlenmesindeki gerekli bilgi işlem altyapısı ve nitelikli eleman ihtiyacı bankaların çalışma maliyetini ve ilave sermaye gereksinimlerini arttıracaktır.

Bu sürece uyumda bankalarımız zorlanacak Basel II'ye geçiş, Türk bankacılık sektöründe konsolidasyon eğilimini artırarak, uluslararası finans sistemine entegrasyonu ön plana çıkaracaktır.

Basel-II'nin kısa süre içerisinde yaygın uygulama alanı bulması beklenmektedir. Bu husus dikkate alındığında, Basel-II hükümlerini uygulamamanın, Basel-II ile ortaya çıkması olası olumsuz etkileri ortadan kaldırmayacağı, aksine Basel-II'ye makul bir sürede geçmemenin ilave bir takım maliyetleri olabileceği değerlendirilmektedir. Basel-II ile beklenen başlıca faydalar şunlardır:¹⁰⁵

- Bankalarda risk yönetiminin etkinliğinin artması
- Bankaların aracılık fonksiyonlarını daha etkin biçimde yerine getirmesi
- Bankaların sermaye düzeylerinin maruz kaldıkları risklere paralel olması
- Bankalar tarafından kamuya açıklanacak bilgiler aracılığıyla piyasa disiplininin artması
- Bankaların müşterileri konumundaki şirketlerin kurumsal yönetim yapılarında iyileşme

Özellikle etkin risk yönetiminin teşvik edilmesi, yasal sermayenin maruz kalınan riske daha duyarlı hale getirilmesi, piyasa disiplininin artırıcı hükümler içermesi gibi onular Basel II ile beraber ortaya çıkması beklenen olası faydaları oluşturmaktadır.¹⁰⁶

BDDK Basel-II ile birlikte ortaya çıkabilecek olası olumsuzlukların asgariye indirilmesi için çeşitli çalışmalar yapmakta ve kararlar almaktadır. Basel-II içerisinde ülke denetim otoritelerinin tercihinin bırakılan sınırlı sayıdaki alanda ulusal inisiyatiflerin

¹⁰⁵ Beşinci, a.g.e., s. 31.

¹⁰⁶ BDDK, "BASEL II", **Sayısal Etki Çalışması Değerlendirme Raporu**, Aralık 2004, s. 12

ne yönde kullanılacağı hususu bu ilke çerçevesinde değerlendirilmektedir.¹⁰⁷

Basel II'ye geçiş ve uygulama stratejilerinin belirlenmesi, Basel II'nin fayda ve maliyetleri ile ulusal öncelikler arasındaki dengenin kurulmasında ulusal insiyatiflerin ne şekilde kullanılacağı son derece belirleyici olacaktır.¹⁰⁸

Türk bankaları açısından, aşağıdaki noktalarda hazırlıkların yapılmasında yarar görülmektedir.¹⁰⁹ BDDK'nın risk ölçümü için gerekli doğru tanımlanmış veri tabanının sağlanması hususunda gereken asgari koşulları belirlemesi yararlı olacaktır.

Her bankanın risk değerlendirme modelini seçme özgürlüğü olmalıdır. Ancak, kullanılan modelin BIS çerçevesi içinde sağlaması gereken koşulların da BDDK tarafından belirlenmesi uygun olacaktır. Ayrıca söz konusu yetkiye banka modellerini bu amaçla ve bu sınırlar içinde sınama yetkisi de verilmesi uygun olacaktır.

Gerek risk değerlendirme modelinin geliştirilmesi ve gerek uygulamanın başarılı olabilmesi yönündeki çalışmalar bankalar için önemli bir maliyet oluşturacaktır. Bu konuda bankaların kendi aralarında yapabilecekleri işbirliğinin yanında, ortak bir eğitim programı ile bu alanda çalışacak nitelikli eleman yetiştirilebilir.

2.10. BASEL II'NİN TÜRK BANKACILIĞI ÜZERİNE OLASI ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Uluslararası uygulamada 2007 yılında yürürlüğe girmesi planlanan Basel II'nin hem bankalar hem de kredi kullananlar tarafından doğru anlaşılması ve yorumlanmasında büyük yarar bulunmaktadır. Bu çerçevede Basel II'nin bankalara etkileri:

Risk ağırlıkları Basel I'de borçlunun dahil olduğu kategoriye dayanmakta iken, yeni düzenlemedeki standart yaklaşım uygulandığında uluslararası bir derecelendirme kuruluşunun kriterlerine göre belirlenecektir. Ülke notlarının fiili olarak derecelendirme

¹⁰⁷ BDDK Araştırma Dairesi, **10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı**: Basel II, s. 3

¹⁰⁸ Sedat Yetim, Aslı Balcı, **Basel II Uluslararası İnisiyatif Alanlarının Anlaşılmasına Yönelik Açıklayıcı Rehber**, Ankara, BDDK ARD Çalışma Raporları 2005/8, Ekim 2005, s.6.

¹⁰⁹ TBB Araştırma Grubu, **Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirilmesi**, s. 8

tavanı olarak kullanılması ve bankaların kendi ulusal paraları cinsinden kendi devletinden olan alacakları için yerel para derecelendirme notlarının tanınmaması ülke kredi notunun önemini artırmaktadır. Bu çerçevede, Hazine'nin borçlanma maliyetleri açısından ülke notunun yükselmesi büyük önem taşımaktadır. Basel II bankaların sermaye yeterlilik oranını hesaplamak üzere kendi iç risk derecelendirme sistemlerini kullanabilecekleri içsel derecelendirme metodunu geliştirmiştir ve belirli bir geçiş aşamasından sonra bankalarca bu metodun uygulanmasını önermektedir. Yeni düzenleme ile kredi ve faaliyet riskleri için öngördüğü gelişmiş metodların kullanılmaması durumunda bankaların asgari sermaye ihtiyaçları artacaktır.

Türkiye'de bankalar tarafından standart yaklaşım uyguladığında tüm firmalar yüzde 100 risk ağırlıklandırılmasına tabi olacak oysa bunu hak etmeyen firmalar için dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanan yabancı bankalarca daha düşük risk ağırlığı kullanılacak ve böylece bu bankalar standart yaklaşım kullanan bankalara göre önemli avantaj elde edeceklerdir. Basel-II ile ilgili olarak OECD üyesi olma avantajının ortadan kaldırılmasıyla sermaye yükümlülüğünün ülke rating derecelerine bağlı olarak artıp azalabilecektir. Ülkemizin rating derecesi, % 0 risk ağırlığından faydalanabilmek için gerekli AA seviyesinin oldukça altında bulunmaktadır. Dolayısıyla, ülke rating derecesinin düşük olması nedeniyle bankaların sermaye yeterlilik rasyolarında düşüş olması beklenmektedir.¹¹⁰ Ülkemizdeki banka bilançolarının temel özelliği karakter ve nitelik itibarıyla vade uyumsuzlukları içinde olmasıdır. Bunun temel nedeni bankalar kısa vadeli fonları uzun vadeli kullanımlara dönüştürme işlevleri nedeniyle vade uyumsuzluğuna dayalı bilançolara sahip olmalarıdır.¹¹¹ Gelecek yıllarda sektör üzerindeki risk potansiyelinin piyasa riskinden kredi riskine doğru kaymaya başladığı Basel- II entegrasyon sürecinde bu durum daha da zorlayıcı olacaktır.¹¹²

Bankaların giderek artan bir rekabet içinde olmalarının daha fazla farkında olmaları gerekmektedir. Bu rekabeti asla ve asla yerel bir rekabet olarak algılamamak gerekmektedir. Çünkü artık sınırlar kalktığından yabancı bankaların daha baskın hale gelmesi, satım almalar, birleşme ve devralmalar bu rekabetin göstergelerindendir.

¹¹⁰ Şirin, **Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri**, s. 113.

¹¹¹ Ali İhsan Karacan, **"Bankalar Kanunu Tasarısı Üzerine Bazı Düşünceler," KHU**, İstanbul, 2003, s. 5-6.

¹¹² M.Barış Akçay, K.Evren Bolgün, **"Finansal Risk Yönetimi: Türk Bankacılık Sektöründe Piyasa Riski ve Aktif/Pasif Yönetimi Uygulaması," İTÜ Ulusal Finans Sempozyumu**, İstanbul 2004, s. 9.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

BASEL–II KRİTERLERİNİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE DENETİM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

3.1. BANKALARDA DENETİM

Basel-II Kriterleri sektördeki denetim faaliyetlerini tüm yönleri ile etkilemiştir. Öncelikle ulusal denetim otoritesinin kurulması gereği ortaya çıkmış ve bu durum bankaların hem iç hem de dış denetimine yönelik yeni düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. Bu nedenle çalışmamızın bu kısmında sektörde uygulanan denetim türlerine ilişkin bilgilere yer verilecektir. Öncelikle bankalarda yapılan denetimin amacına ve önemine değinilecek, daha sonra denetim türleri ele alınacaktır.

3.1.1. Bankalarda Denetim ve Gözetimin Amacı ve Önemi

Bankalar ülke ekonomisinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle, özellikle ulusal denetim ve gözetim otoritesi ile diğer banka ilgilileri açısından (ortaklar, mevduat sahipleri, fon kullananlar, yatırımcılar, çalışanlar, vb.) bankaların faaliyetlerinin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesine yönelik denetim çalışmaları büyük önem arz etmektedir.

Birer güven ve itibar müessesesi olan bankaların, ekonomideki kaynak ve gelir dağılımını etkileyebilmeleri, kaydi para yaratarak ekonomideki para hacmini artırma ya da azaltma gücüne sahip olmaları, enflasyonist baskılara ve ekonomik durgunluğa neden olabilmeleri, başarısızlıkları halinde ekonominin tüm kesimlerinin zincirleme bir biçimde etkilenebilmesi, kaynaklarını diğer kesimlerden sağlamaları ve bunların yanı sıra bir ülkede bankacılık sisteminin yapısının hükümetlerin uygulamayı düşündükleri para ve kredi politikalarının başarısını ve niteliğini belirleyen unsurlardan biri olmaları gibi nedenler bu kurumların etkin bir biçimde denetim ve gözetimlerini zorunlu kılmaktadır.¹¹³

¹¹³ Nezaket Çakmak, *İşletmelerde İç ve Dış (Bağımsız) Denetim Faaliyetleri ve Bankalarda Uygulanışı*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, 2006, s.45.

Bankalar üzerindeki denetim ve gözetimin başlıca amacı, emanet edilen tasarrufların zamanında sahiplerine geri verilebilmesini ve bankacılık işlemlerinin ekonomiye zarar vermeyecek biçimde aksamadan yürütülmesini sağlamaktır. Bankalar üzerindeki denetim ve gözetimin bir diğer amacı da, mali sistemde verimlilik ve rekabeti teşvik etmektir. Değişen ekonomik koşullara ve teknolojik gelişmelere hızla adapte olabilecek verimli ve rekabetçi bir piyasa yapısının oluşturulmasında, bankalar üzerindeki denetim ve gözetimlerden elde edilen sonuçların önemi büyüktür.¹¹⁴

3.1.2. Bankalarda Yapılan Denetim Türleri

Yasal çerçeve içinde Türkiye'deki bankaların denetlenmesi iki bölümde ele alınabilir. Bunlar; dış denetimler ve iç denetimlerdir.

3.1.2.1. Bankalarda Dış Denetim

Bankaların faaliyetlerinin Türkiye'de geçerli olan yasal mevzuata uygun olup olmadığını denetlemek amacıyla, banka dışı ve genellikle resmi makamların yapmakta olduğu denetimlerdir. Bankaların ürettikleri tablolarda verdikleri bilgilere göre “uzaktan” yapılan denetimler olmakla birlikte bankalara yapılan ziyaretler ile “yerinde” denetimler de yapılmaktadır.

Dış denetimi; örgütün, kendi personeli olmayan denetçilerden oluşan, örgütle doğrudan ilgili, bağlı vb. şekilde organik bağı olmayan bağımsız ve farklı bir tüzel kişiliği olan denetim organı, grubu veya kişisi tarafından denetlenmesi şeklinde ifade edebiliriz. Dış denetim, bağımsız denetim ve kamu denetimi şeklinde ikiye ayrılır.¹¹⁵

3.1.2.1.1. Bankalarda Bağımsız Denetim

Ülkemizde bankaların bağımsız denetim faaliyetleri 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na dayanılarak düzenlenmiş bulunmaktadır. Bağımsız denetime ilişkin bankacılık mevzuatında, bağımsız denetimin amaç ve kapsamı, yürütülmesi ve kuruluşlar nezdinde uygulanacak müeyyideler hakkında ayrıntılı belirlemeler yapıldığı

¹¹⁴ İhsan Uğur Delikanlı, **Bankaların Denetimi ve Gözetimi: Türkiye ve Avrupa Birliği Uygulamaları**, Aktive, Haziran-Temmuz 1998, s. 2. <http://www.makalem.com/> (03.04.2009)

¹¹⁵ Kenger, http://www.ydk.gov.tr/egitim_notlari/denetim.htm (25.01.2009).

görülmektedir.¹¹⁶ Bu Kanunla birlikte bankaların bağımsız denetiminde detay düzenlemeler, BDDK'nın 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete'de yayınlamış olduğu "Bankalarda Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik ve Bağımsız Denetim Yapacak Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Yetkilerinin Geçici veya Sürekli Olarak Kaldırılması Hakkında Yönetmelikte yer almaktadır.¹¹⁷

Çalışmamızın bu kısmında, bağımsız denetim kavramı, önemi ve amacı belirtildikten sonra yukarıda geçen ilgili mevzuat çerçevesinde bankalarda bağımsız denetim faaliyetlerini gerçekleştiren şirketler ve yapılan çalışmalar hakkında bilgilere yer verilecektir.

3.1.2.1.1.1. Bağımsız Denetim Kavramı, Amacı ve Önemi

Mali tabloların güvenilir (doğru) olup olmadıklarını objektif olarak belirleyen ve bunu rapor eden faaliyet Bağımsız Denetim (Independent Audit) olarak adlandırılır. Bu faaliyette temel ilke her zaman mali tabloların gerçeği ve doğruyu yansıtır yansıtmadığının saptanmasıdır. Bağımsız dış denetçi işletme faaliyetlerinin muhasebe standartlarına uygun olup olmadığını tarafsız bir biçimde kanıtlara dayalı olarak inceler ve raporlar.¹¹⁸

Bağımsız dış denetim kavramını biraz daha açmak gerekirse, işletmenin talebi sonucunda, işletme ile herhangi bir organik bağlantısı olmayan ve denetim mesleğini serbest olarak, profesyonelce icra eden şahıs veya şirket ile imzalanan bir denetim sözleşmesi çerçevesinde yapılan denetimdir. Denetim talebi, işletme faaliyetleriyle yakından ilgili olan kişi veya kuruluşlardan da (ortaklar, işletme ile ilişkisi olan diğer işletmeler, yatırımcılar, devlet vb.) gelebilir.

Denetimin konusu finansal tablo denetimi, uygunluk denetimi ve faaliyet (performans) denetimi olabilir. Uygunluk ve performans denetimleri daha çok işletmenin özel isteği doğrultusunda yapılmaktadır. Finansal tabloların bağımsız dış denetimi ise, söz konusu tabloların veya içerdikleri bilgilerin gerçeği yansıtır

¹¹⁶ Mahmut Okur, **Bağımsız Denetimin Denetimi**, SPK Yeterlilik Etüdü, Ankara, 2007, s. 9-10.

¹¹⁷ Çakmak, s.87

¹¹⁸ Rifat T. Nalbantoğlu, **Türk Bankacılık Sektöründe Krediler ve Muhasebe Denetim Mesleği**, İSMMMO İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, 5. Muhasebe Denetimi Sempozyumu, 2-6 Mayıs 2001, s.4. <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/Sempozyum/05.SEMPOZYUM/17-RIFAT%20NALBANTOGLU.doc> (17.05.2009).

yansıtmadığı, bunların Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine uygun olarak tesis edilip edilmediği yönünde bir kanaate ulaşmak amacıyla yapılan denetimdir.¹¹⁹

Mevcut bankacılık mevzuatına baktığımızda bankalarda bağımsız denetim, bankaların hesap ve kayıt düzeni ile finansal tablolarının doğruluğunun, güvenilirliğinin, bankacılık düzenlemelerine uygunluk derecesinin araştırılması ve sonuçlarının ilgili taraflara bildirilmesi amacıyla kanıt toplanması ve bu kanıtların değerlendirilmesi sonucunda görüş oluşturulması ve rapora bağlanması aşamalarından oluşan bir süreçtir.¹²⁰

Bağımsız denetimin önemini arttıran başlıca sebep güvenilir bilgi sağlama işlevidir.¹²¹ Bunun için, bağımsız denetim çerçevesinde yapılan finansal tablo denetimi ile denetçi, yönetimin iddiasının yani finansal tabloların işletme yönetiminin uyması gereken muhasebe standartları doğrultusunda hazırlanıp hazırlanmadığı görüşünü, gerçekleştirdiği denetim çalışmasının sonuçlarına dayandırarak finansal tablo kullanıcılarına sunmaktadır.¹²²

Bağımsız denetimi önemli kılan unsurlardan bir diğeri ise, yönetime mali tablolarla ilgili olarak tahmin, analiz, denetim ve rapor hazırlama gibi konular üzerinde, geleceğe ait kararların saptanmasında yol gösterici olmasıdır. Ayrıca; işletme büyüklüğünün artması, işletmelere olan devlet müdahalesinin çoğalması, işletme ile ilgili çıkar gruplarının kuvvetlenmesi ve çoğalması, iş yaşamındaki rekabet ortamının şiddetlenmesi, insan faktörünün önem kazanması gibi hususlarda bağımsız denetimin önemi ile paralellik arz eder.¹²³

¹¹⁹ Ercüment Güler, **Bağımsız Dış Denetim Süreci Kurumsal-Sosyal Sorumluluk İlişkisi Bankacılık Sektörü Uygulaması**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006, s.35.

¹²⁰ BDDK, **Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik**, 1 Kasım 2006, 26333 Sayılı Resmi Gazete, Madde 5, s.3. http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/1677bankal_arda_kurulus_yetkilendirilmesi_faaliyetleri_yonetmelik_islenmi%C5%9F.pdf (29.05.2009).

¹²¹ Serdar Orhan, **Bankacılık İşlemleri ve Bankaların Bağımsız Denetimi**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2007, s.69.

¹²² Turgay Sakin, **Türk Muhasebe Hukukunda Bağımsız Denetim ile ilgili Standartların Yeterliliğinin ve Uygulanma Düzeyinin Türk Ekonomisine Etkilerinin Araştırılması**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2008, s.6.

¹²³ Serdar Orhan, s.69-70.

3.1.2.1.1.2. Bağımsız Denetim Şirketleri

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun bağımsız denetim kuruluşlarına ilişkin 33. maddesinde "Bu Kanun'un 15. maddesine göre yetkilendirilecek bağımsız denetim kuruluşlarının çalışmalarına ilişkin esaslar Türkiye Serbest Muhasebeci Malî Müşavirler ve Yeminli Malî Müşavirler Odaları Birliği, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, Merkez Bankası ve kuruluş birliklerinin görüşü alınarak Kurulca (BDDK) düzenlenir" denilmektedir.¹²⁴

BDDK tarafından yayınlanan "Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik'te, bağımsız denetim şirketleri, A.Ş. olarak kurulmak zorundadır ve öngörülen en az sermayenin%51'i denetleme sorumluluğu bulunan sorumlu ortak ve baş denetçi niteliğini taşıyan kişiye ve denetçilere ait pay senetlerinin de ada yazılı olması gerekir.¹²⁵

Yine, ortaklığın çalışma alanı yalnızca yönetim danışmanlığı ve bağımsız denetim olmalıdır. Denetleme işi, bir ya da birkaç ortağın kişisel sorumluluğu ve gözetimi altında yürütülür ve rapor, ilgili denetlemenin hukuki sorumluluğunu üstlenen ortaklarca imzalanır. Bağımsız denetim kuruluşları bankalar yasası uyarınca yaptıkları faaliyetlerden dolayı üçüncü kişilere verecekleri zararlardan sorumlu olurlar.¹²⁶

Bağımsız denetim kuruluşları, bankaların iç ve dış gözetim ve denetim sisteminde bir anahtar kuruluş niteliğindedir. Bankalar bağımsız denetim için, BDDK tarafından belirlenen bağımsız denetim kuruluşlarından birini seçip BDDK'ya bildirerek onayını almak zorundadırlar. Bağımsız denetim kuruluşları, bankaların genel kurullarına sunacağı yıllık bilançoları ile kar ve zarar cetvellerini incelemek ve bir rapor hazırlamak ve onayı ihtiva eden bu raporlarını BDDK'ya vermekle yükümlüdür. Bankalar da bu onaylı raporlarını şeffaflık gereği yayınlamakla yükümlüdürler.¹²⁷ Yine bankalar, bu raporları Merkez Bankası'na göndermekle de yükümlüdürler.

¹²⁴ Ahmet Polat, **5411 Sayılı Bankacılık Kanununa Göre Bankaların Denetlenmesi**, Banka ve Sermaye Piyasası Hukuku Dönem Ödevi, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2006, s.11.

¹²⁵ BDDK, **Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik**, 1 Kasım 2006, Md.14.

¹²⁶ A.Sait Yüksel, Aslı Yüksel, Ülkü Yüksel, **Bankacılık Hukuku ve İşletmesi**, 10.Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım, 2004, s.168.

¹²⁷ İbrahim Kaplan, **Bankaların Gözetimi, Denetimi ve Hukuki Sorumluluk**, s. 11.

<http://profkaplanlawoffice.com/info/Bankalar.doc> (03.05.2009).

Bağımsız denetim kuruluşlarınca hazırlanan denetim raporları, Bankalar Yeminli Murakıplarınca hazırlanan raporlardan farklı niteliği haizdir. Denetim raporu, muhasebe standardı yönünden, bankaların iç ve dış finans çevrelerinde güvenilirliklerini sağlama amacına matuftur. Bankalar Yeminli Murakıplarınca hazırlanan raporlar ise bankaların mali yapılarının tahlilini, taahhüt ve yükümlülüklerini yerine getirme gücünü içermektedir.¹²⁸

Bankalarda bağımsız denetim faaliyetleri, bankanın bağımsız denetim sözleşmesi imzaladığı yetkili denetim kuruluşunun ilgili sorumlu ortak baş denetçisi başkanlığında, aynı yetkili denetim kuruluşunca istihdam edilen 3568 sayılı Kanun'a göre denetim yetkisine sahip bağımsız denetçiler tarafından yürütülür.¹²⁹

3568 Sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu'nun 2. maddesinde, gerçek ve tüzel kişilere ait teşebbüs ve işletmelerin mali tablolarının denetimini yapma yetkisi, serbest muhasebeci mali müşavirlere ve yeminli mali müşavirlere verilmiştir. Ayrıca, bu Kanun'un 12. maddesi, yeminli mali müşavirlere, gerçek ve tüzel kişilerin veya bunların teşebbüs ve işletmelerinin mali tablolarının ve beyannamelerinin mevzuat hükümlerine, muhasebe ilkeleri ile standartlarına uygunluğunu ve hesapların denetim standartlarına göre incelendiğini tasdik etme yetkisi vermiştir.¹³⁰

3.1.2.1.1.3. Bankalarda Bağımsız Denetim Dönemleri

Bankalarda bağımsız denetim uygulaması aşağıda belirtilen dönemlerde yapılır:

Yıllık Denetim; Tam kapsamlı olarak ve gerekli tüm denetim teknikleri kullanılarak hesap dönemi sonları itibarıyla bağımsız denetim yapılmasıdır.

Ara Denetim; Sınırlı denetim ilke ve kurallarına uygun şekilde yıllık denetimi gerçekleştiren yetkili denetim kuruluşu tarafından yıllık denetim planına uygun bir şekilde ara dönemler itibarıyla bağımsız denetim yapılmasıdır.

¹²⁸ Türkan Önder, **Batan Bankalar, Bağımsız Denetim ve Meslek Ahlakı**, 1.Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım, 2001, s.22.

¹²⁹ BDDK, **Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik**, 1 Kasım 2006, Md.6.

¹³⁰ Serap Unan, **Bankacılık Gözetim Sisteminde İç Denetimin Dış Denetimi Destekleme Koşulları**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006, s.75

Özel Amaçlı Denetim; Vergi mevzuatı hariç olmak üzere, Kurumca (BDDK) belirlenecek özellik arz eden veya Kanun uyarınca yürürlüğe konulan yönetmeliklerde öngörülen konulara münhasır olmak üzere bağımsız denetim yapılmasıdır.

Bağımsız denetim faaliyetleri Kanun ve Kanun'a ilişkin düzenlemeler, diğer ilgili düzenlemeler ile Uluslararası Denetim Standartları dikkate alınarak gerçekleştirilir.¹³¹

3.2.2.1.1.4. Bağımsız Denetimin Planlanması Denetim Stratejisi; Bağımsız denetimin kapsamı, zamanlaması ve denetim sürecinde üzerinde durulması gereken önemli hususlar için yetkili denetim kuruluşunun yönetim kurulunca, bankanın iç sistemlerinin yeterliliği dikkate alınarak, risk derecesi yüksek konularda yeterli deneyime sahip bağımsız denetçilerin görevlendirilmesi veya ilgili konularda uzman yardımına başvurulmasını da içerecek şekilde insan kaynağının nasıl tahsis edileceği, özel denetim alanları için gerekli kaynakların nasıl sevk ve idare edileceği, gözetiminin nasıl gerçekleştirileceği gibi hususları ortaya koyan genel bir denetim stratejisi belirlenir. Denetim stratejisinde yapılan değişiklikler ve gerekçeleri karşılaştırmalı görülebilecek şekilde kayıt altına alınır.¹³²

Denetim Planı; Genel denetim stratejisinden daha ayrıntılı olan denetim planı, denetim riskini makul bir düzeye indirebilecek yeterli denetim kanıtının elde edilmesi için, bağımsız denetçiler tarafından uygulanacak mutlak denetim tekniklerini, önemli ölçüde yanlış beyan risklerinin değerlendirilmesinde kullanılacak denetim teknikleri ile gerektiğinde yararlanılacak ilave denetim tekniklerinin kapsamı ve zamanlamasına ilişkin bilgileri içerir. Belgelendirilmiş bir denetim planı aynı zamanda, ilave denetim tekniklerine geçilmeden önce, o ana kadar planlanıp yürütülmüş olan denetim tekniklerinin uygunluğuna yönelik gözden geçirme ve onaylama yapılabilecek kayıtları da sunar.¹³³

¹³¹ BDDK, **Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik**, 1 Kasım 2006, Md.5.

¹³² BDDK, **Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik**, 1 Kasım 2006, Md.28.

¹³³ BDDK, **Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik**, 1 Kasım 2006, Md.29.

3.1.2.1.1.5. Bağımsız Denetim Süreci: Bağımsız denetim süreci aşağıdaki aşamalardan oluşur:

Bankanın faaliyetleri ve finansal tabloları üzerinde önemlilik arz edecek uygulamalara ilişkin gözlemlerde bulunulur, ilgili personel hakkında bilgi toplanır, ilgili belge ve dokümanlar incelenir.

Denetim riskini değerlendirmek üzere risk değerlendirme tekniklerinin uygulanması ve önemlilik arz edecek seviyenin belirlenmesi amacıyla bankanın faaliyet sonuçları ile finansal durumu analitik yöntemle incelenir.

Bankanın hesap ve kayıt düzeni hakkında bilgi edinilmesi, iç sistemlerinin değerlendirilmesi amacıyla bankanın iş akışları, iç kontrol sistemi ve muhasebe sisteminin işleyişi ile ilgili bilgi toplanır.

Bağımsız denetçi, finansal tablolarda yer alan tutarların ve bunlarda meydana gelen hareketlerin maddi test teknikleri uygulanarak doğruluğunun araştırılmasında ne dereceye kadar güvenilir kontrol mekanizmalarının oluşturulduğunu belirleyerek iç kontrol sisteminin ön değerlendirmesini yapar.

Muhasebe sisteminde üretilen kayıtlara ve hesap bakiyelerine ilişkin verilerin doğruluğunun değerlendirilmesi amacıyla dış kaynaklardan teyit alma, yeniden hesaplama, kayıt sistemini yeniden izleme gibi detaylı testlerden ve özel analitik incelemelerden oluşan maddi doğrulama testleri uygulanır.

Bağımsız denetim görüşüne esas teşkil edecek yeterli ve uygun denetim kanıtının sağlanması amacıyla şarta bağlı yükümlülükler ve bilançonun düzenlendiği tarihten sonra ortaya çıkan hususlar gözden geçirilir, yapılan çalışmalar tamamlanarak finansal tabloların doğruluğu ve gerçeği yansıtıp yansıtmadığı hakkında görüş oluşturulur.¹³⁴

¹³⁴ BDDK, **Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik**, 1 Kasım 2006, Md.30.

3.1.2.1.1.6. Denetim Teknikleri

Bağımsız denetçiler, bağımsız denetim planını uygularken yeterli ve gerekli sayıda denetim kanıtını aşağıdaki tekniklerin hepsini ya da bir kısmını kullanarak toplar:

Fiziki inceleme; Belgelerin ve kayıtlarda gösterilen fiziki kıymetlerin mevcudiyetinin görülmesi ve saptanan kıymetlerin bankaya ait olduğunun resmi belge ve kayıtlarla doğrulanması işlemidir.

Gözlem; Belirli faaliyetlerin yürütülmesi sırasında bağımsız denetçinin hazır bulunmasını ifade eder.

Doğrulama; Bağımsız denetçinin belirlediği çerçevede, banka dışındaki bir kaynaktan bankanın yazılı talebiyle bilgi istenmesi ve bu bilginin doğrudan bağımsız denetçiye iletilmesi işlemidir.

Bilgi Toplama; Bağımsız denetçinin, bankanın müfettişleri başta olmak üzere ilgililerden yazılı veya sözlü bilgi alması işlemidir.

Kayıt Sistemini Yeniden İzleme; Örneklemeler yoluyla kaynak belgeler seçilmesi ve bu belgelerden hareketle muhasebe kayıtlarının doğruluğunun araştırılması işlemidir.

Yeniden Hesaplama; Yapılan kayıtların bağımsız denetçi tarafından doğrulanması işlemidir. Özellikle, kredi ve mevduat faiz reeskontlarının, amortismanların ve karşılıkların örneklem yöntemiye göre yeniden hesaplama işlemine tabi tutulmasıdır.

Belge incelemesi; Faaliyetlere ve finansal tablolara ilişkin her türlü belgenin içeriğinin ve kayıtlara uygunluğunun ayrıntılı şekilde incelenmesi işlemidir.

Analitik İnceleme; Finansal tablolar ile banka hakkında edinilen bilgilerin tutarlı olup olmadığının değerlendirilmesidir.

Örnekleme; Bir işlemler grubu veya hesap bakiyeleri içerisindeki kalemlerin bütünü hakkında bilgi edinebilmek amacıyla bunların bir kısmına denetim tekniklerinin

uygulanmasıdır.

Sağlama; Bankanın iç kontroller olarak uyguladığı yöntem ve kontrollerin bağımsız denetçi tarafından bağımsız biçimde manuel ya da bilgisayar destekli yöntemlerle tekrar yapılmasıdır.

Teyit Alma; Doğrudan iletişim kurulması suretiyle üçüncü taraflardan bilgi edinilmesi sürecidir. Bağımsız denetçi, olumlu ya da olumsuz teyit alma tekniğinin birini veya ikisini birlikte kullanabilir. Olumlu teyit mektubunda, doğrulanması istenen bilgilerin doğru veya yanlış olduğuna bakılmaksızın ilgili kişilerin cevap vermesi istenir. Olumsuz teyit mektubunda banka ile ilgili bilgi yazılır ve bu bilgi yanlışsa cevap istenir.¹³⁵

3.1.2.1.1.7.Kamu Denetimi ve Bankaların Dış Denetimini Yapan Kamu Kuruluşları

Kamu denetimi, görev ve yetkilerini yasalardan alan ve kamu adına, kamunun ihtiyaçlarına cevap vermek üzere denetim yapan kişilerce gerçekleştirilen mali tablo, uygunluk ve faaliyet denetimlerini ifade etmektedir.

Bankaların dış denetimini yapan kamu kuruluşlarını şöyle sıralayabiliriz;

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK); 1999 yılında çıkarılan 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun kurulması öngörülmüş ve uzun süren tartışma ve bekleyişin ardından Kurul üyeleri 31.03.2000 tarihinde atanmıştır. Kurum'un 1 Eylül 2000 tarihi itibarıyla faaliyete geçmesiyle birlikte, Hazine Müsteşarlığı ve TCMB bir protokolle denetim yetkilerini Kurum'a devretmişler ve bankaların yerinde denetimini yapan Bankalar Yeminli Murakıpları Kurulu ile dışarıdan denetimini yapan TCMB Bankacılık Genel Müdürlüğü, Bankalar Gözetim Müdürlüğü bu çerçevede Kurum'a devredilmiştir.¹³⁶

Yeni 5411 sayılı Bankacılık Kanununda, BDDK'nın yetki ve sorumlulukları belirlenmiştir. İlgili Kanunun 93. maddesinin A bendinde "Bankalar ve finansal holding şirketleri ile diğer kanunlarda ve ilgili mevzuatta yer alan hükümler saklı kalmak

¹³⁵ BDDK, **Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik**, 1 Kasım 2006, Md.33.

¹³⁶ Günah, **Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği**, s.34

kaydıyla finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketlerinin; kuruluş ve faaliyetlerini, yönetim ve teşkilat yapısını, birleşme, bölünme, hisse değişimini ve tasfiyelerini düzenlemek, uygulamak, uygulanmasını sağlamak, uygulamayı izlemek ve denetlemek”, denilerek Kurum’un denetim görevi belirlenmiştir.

BDDK, bankaların belli dönemler itibariyle kendisine gönderdiği bilanço, gelir tablosu ve diğer raporlar yardımıyla bankaların mali bünyelerinin sağlığını, kanun ve diğer düzenlemelere uyup uymadıklarını kontrol ve takip etmektedir. Gerekli durumlarda ise, kendine bağlı çalışan Bankalar Yeminli Murakıpları ile de yerinden denetim yapmaktadır.¹³⁷ BDDK, denetim faaliyetlerinde etkinliğin, sürekliliğin, yeterliliğin ve denetim kaynaklarının etkin kullanımının sağlanması amacıyla risk odaklı denetim yaklaşımını benimsemiştir.¹³⁸

Bankalar Yeminli Murakıpları; Bankalara yapılan uzaktan denetimin yanı sıra yasaların getirdiği sınırlamalara ve mevzuata uyulup uyulmadığının yerinde ve bankanın kayıt ve belgeleri üzerinden yapılması veya bankanın konu ile ilgili olan personeli ile görüşülmesi gerekebilir. Bu durumda Bankalar Yeminli Murakıpları belgeleri bankadan talep ederek ya da bankaya bizzat gelerek inceleyebilirler.¹³⁹

Bankaların, Bankalar Yeminli Murakıplar tarafından denetleneceği, ilk kez 1936 yılında çıkarılan 2999 sayılı Bankalar Kanununda yer almıştır. Yeni 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 95. maddesinde de bankalarda yapılacak yerinden denetimlerin BDDK’ya bağlı yeminli murakıplarca yapılacağı belirtilmiştir.¹⁴⁰

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası; T.C. Merkez Bankası Kuruluş Kanunu’nda para ve kredi politikaları ile bankalar hakkında getirmiş bulunduğu düzenlemelere uyulup uyulmadığını denetleme yetkisi tanınmış bulunmaktadır.

T.C. Merkez Bankasına, Bankalar Kanunu ve 1567 sayılı TPKKHK ile de bazı görevler verilmiş bulunmaktadır. Buna göre; para, kredi ve bankacılık hakkındaki temel

¹³⁷ Alptekin Güney, **Banka işlemleri**, 1. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2007, s. 3.

¹³⁸ BDDK Tanıtım Kitapçığı, s.20.

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Kurum_Bilgileri/BDDK_Hakkinda/5802BDDK_Tanitim_Kitapcigi_26_12_2008.pdf (20.05.2009).

¹³⁹ Çetin Uçar, **Basel II Kriterlerinin Türk Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Denetim Süreçlerine Etkileri ve Örnek Bir Uygulama**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009 s.247

¹⁴⁰ Güney, s.161

düzenlemelerin uygulanması ki bunların başlıcaları; mevduata verilecek faizler ile kredilerden alınacak faiz oranlarının ve diğer ücretlerin tespiti, ya da tamamen serbest bırakılması yönündeki kararları, bankaların mevduat munzam karşılığı ve disponibilite yükümlülüğü yönündeki kararları, döviz yönetimi ve kur riski yönündeki düzenlemeleri, genel kredi hacimleri, kredilerin kalitatif ve kantitatif denetimini kapsamaktadır. Bunlar Merkez Bankası Kanunu'nun 4. ve 40. maddelerinde tanzim edilmiş hususlardır.

Yine TCMBK 43. maddesinde bankalardan bilgi isteme, risk santralizasyonu, bankaların gözetimi maksadıyla aylık bilanço, üç aylık hesap hülasaları, yasal yükümlülükler v.b. şeklindeki mali tabloları izlemek suretiyle gözetim ve denetimde bulunmaktadır. Gerekirse mahallinde denetim yapabilmektedir.¹⁴¹

Maliye Müfettişleri; Bankalar da tüm diğer ticari işletmeler gibi vergi yükümlüsü ve sorumlusu kuruluşlardır. Maliye müfettişlerinin genel olarak ilgilendiği ve denetimini yaptığı konular vergiler ve bunların doğru hesaplanıp hesaplanmadığı, yine doğru beyan edilip edilmediği ve doğru zamanda yatırılıp yatırılmadığıdır. Bununla birlikte, diledikleri tüm konuları inceleme hakları bulunmaktadır.

Maliye müfettişleri bankalar dışında diğer kişi ve kurumlar ile ilgili bilgileri de talep edebilirler. Pratikte vergi suçlarına ilişkin genel araştırmalar sırasında bankalardan üçüncü kişi ve kurumlar ile ilgili bilgiler (mevduat bakiyesi, kredi bakiyesi, aklığı ve verdiği faizler vb.) talep edilmektedir.¹⁴²

3.1.2.2.3. Bankalarda Risk Odaklı Denetim

Denetimin risk odaklı yapılması, denetim faaliyetinin geçmişin hatalarını arama amaçlı ve münhasır bir işlem veya şahsa odaklı yürütülmesi yerine, gelecekte kurumun daha iyi yönetilmesine çevrilmesinin en kısa ifadesidir.

3.1.2.2.3.1. Risk Odaklı Denetim Kavramı

Risk odaklı denetim, işletmelerin faaliyet alanlarına ilişkin risk faktörlerinin tanımlanmasını, risk seviyelerinin ölçülmesini, bu riskler için uygulanan kontrollerin

¹⁴¹ Ünen, s.73-74.

¹⁴² Şendoğdu, s.148-149.

etkinlik ve yeterliliğinin değerlendirilmesini ve yüksek risk içeren alanlara denetim önceliğinin verilmesini öngören bir denetim yaklaşımı olup, işletmenin riskleri ve bu risklerin yönetilmesi ve denetlenmesi üzerine odaklanan bir süreçtir.¹⁴³

Bir diğer ifade ile mali, idari sistem ve kontrol mekanizmalarının risk, hata ve zayıflıklarının belirlenmesi ve iyi uygulama örneklerinin yaygınlaştırılması yoluyla sistemlerin geliştirilmesine yönelik olarak, mevzuata uygunluk, yönetim ve davranış standartlarıyla, iç kontrollerin denetimi konularında yoğunlaşan bir denetim türüdür.¹⁴⁴

Bankacılık açısından bakıldığında risk odaklı denetim; bankaların risk profillerinin belirlenmesi, denetim sürecinin bankanın risk profiline göre şekillendirilmesi ve denetim kaynaklarının buna göre tahsis edilmesi esasına dayanan ve denetimin etkililiğini arttırmayı amaçlayan bir denetim yaklaşımıdır. Risk odaklı denetim, bir denetim tekniğini de içermekle birlikte, denetim tekniğinden daha öte bir anlam taşımaktadır. Diğer bir ifade ile, bankaların risk profillerinin ve risklerin gelecekteki yönlerinin belirlenmesi, yeni bir denetim prosedürünü gerektirmekte, ancak, risk profillerinin belirlenmesi başlangıç aşamasını oluşturduğundan, bir bütün olarak risk odaklı denetim, geleneksel denetim ve inceleme teknikleri de dâhil olmak üzere tüm denetim ve inceleme tekniklerini içine alan sistematik bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yaklaşım çerçevesinde, murakıplar tarafından öncelikle bankanın risk profili ortaya çıkarılmakta, bundan sonraki denetim prosedürünün kapsamı, içeriği, zamanlaması, kaynakların tahsisi gibi hususlar bankanın risk profiline göre şekillendirilmektedir.¹⁴⁵

3.1.2.2.3.2. Bankalarda Risk Odaklı Denetimin Önemi ve Amacı

Risk esaslı denetimde amaç; denetim kaynaklarının etkin kullanımının sağlanması ve riskli alanlara yoğunlaşarak yönetim, kontrol ve risk yönetimi süreçlerinin etkinlik düzeylerinin artırılmasında yönetime yapılan katkının en üst seviyeye çıkartılmasıdır. Etkin bir iç denetim sistemi, iç denetim biriminin risk değerlendirmelerine dayalı olarak gerçekleştirilir. İç denetimde risk değerlendirmeleri, iç

¹⁴³ Süleyman Uyar, **Risk Odaklı Denetim**, <http://www.muhasabetr.com/yazarlarimiz/suleyman/004/>

¹⁴⁴ Mahmut Demirbaş, **İç Kontrol ve İç Denetim Faaliyetlerinin Kapsamında Meydana Gelen Değişimler** İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 7, 2005, s.177.

¹⁴⁵ Mehmet Tahir Özsoy, **Risk Odaklı Denetim, ABD Uygulaması ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi**, Aktive, Mart-Nisan 2004, s.1. <http://www.makalem.com/> (06.05.2009).

denetim birimi tarafından bankanın maruz kaldığı riskler ve bunlara ilişkin kontroller dikkate alınarak denetim çalışmalarında öncelik verilecek olanların, dikkate alınacak ayrıntıların ve denetimin sıklığının belirlenmesine yönelik yürütülen bir işlemdir.¹⁴⁶

Yaşanan muhasebe skandalları işletmelerin gelecekte karşılaşılabileceği risklerin tespit edilmesi ve bu risklerin yönetilmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. Risk odaklı denetim yaklaşımında denetçiler şirketin başlıca risklerine ve bu riskleri yönetebilmesini ve kontrol edebilmesini sağlayan sistemlere odaklanmaktadır. Söz konusu denetim yaklaşımı temelde kurumsal yönetime dayanır ve kurumsal yönetimin etkin bir biçimde uygulanıp uygulanmadığını saptamaya çalışır. Bu bağlamda risk odaklı denetim, risk yönetimi ve kurumsal yönetim anlayışının ayrılmaz bir parçası durumundadır.¹⁴⁷

Geçtiğimiz 20-25 yılda, ürün/hizmet karmaşasının yanı sıra çevresel, yasal ve teknolojik alanlarda yaşanan gelişmeler, bankacılık sektörünün risk karakteristiğinde önemli değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu kapsamda birçok ülke tarafından, bankaların değişen risk profillerine duyarlılıklarının belirlenmesi ve denetimin şeklinin, yoğunluğunun ve araçlarının bu duyarlılığın derecesine göre belirlenmesi gereğine izafen, risk odaklı denetim yaklaşımı benimsenmiştir.

Risk odaklı denetim, riskleri kontrol etme sorumluluğunu banka yönetimine bırakmaktadır. Bu denetim yaklaşımında, bankanın sadece belli bir tarihteki / andaki durumu değerlendirilmekten ziyade, bankaların bu riskleri zaman içinde ne kadar iyi yönettikleri değerlendirilmektedir. Risk odaklı denetim, denetim otoritesine, sistemik risklere ve sistem için çok büyük risk oluşturan kurumlara veya alanlara konsantre olunmasına olanak tanımaktadır.

Bir bankanın risklerini tam olarak yönetemediği durumlarda, risk odaklı denetim yaklaşımının amacı, banka yönetimini, faaliyetlerini bankacılık ilke ve teamülleri doğrultusunda düzeltilmesini temin etmeye yönelik olarak etkileyecek uygun araçları kullanmaktır.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Sabit Yörükler, **Risk Odaklılık ve Dönemsellik Bağlamında İç ve Dış Denetim Hakkında Değerlendirme**, SAYDER Sayıştay Denetçileri Derneği, s.1. <http://www.sayder.org.tr/> (15.01.2009).

¹⁴⁷ Uyar, **Risk Odaklı Denetim**, s.1.

¹⁴⁸ Özsoy s.1-2.

3.1.2.2.3.3. Risk Odaklı Denetimin Klasik Denetimden Farkı

Çağdaş iç denetim uygulamalarının çıkış noktası şirket amaç ve hedeflerini tehdit eden riskler ve bunlara yönelik kontrollerdir. Elbette mali, vergisel veya uygunluk riskleri de bunun içindedir. Ancak bunlar dışında şirketi etkileyebilecek pek çok farklı risk türü bulunmaktadır. Operasyonel riskler, piyasa riskleri, stratejik riskler, sistemsel riskler, itibar riskleri, teknoloji riskleri ve diğer pek çok risk türü, şirketler açısından en az muhasebe ve vergi riskleri kadar ve hatta çok daha fazla yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Bunların bütüncül bir yaklaşım ile ele alınması ve şirketin karşı karşıya olduğu tüm risklerin etkin yönetildiğine dair güvence sağlanması gerekir. Bu ise, çağdaş risk odaklı iç denetim uygulamalarının özüdür. Risk odaklı denetim değer katma misyonu ile hareket eder.¹⁴⁹

Geleneksel denetim geçmiş faaliyetler üzerinde yoğunlaşmakta ve geçmişin hatalı faaliyetlerini ortaya çıkartmaya çalışırken risk odaklı denetim ise hatalı işlemlerin ortaya çıkmasını önlemeye çalışmaktadır. Geleneksel denetimde denetçi yoğun olarak rutin işlerle ilgilendiği için işletmeye değer katma bakımından risk odaklı denetimde görev alan bir denetçiye göre daha geri plandadır. Geleneksel iç denetim iç kontrole odaklandığı için denetçi iç kontrolün titiz çalışıp çalışmadığı, fayda maliyet etkinliğinin sağlanıp sağlanmadığına yönelik tavsiyelerde bulunur.

Risk odaklı denetimde ise denetçi riskler çeşitlendirilmiş mi, risklerden sakınılmış mı, riskler paylaşılmış mı, riskler transfer edilmiş mi gibi sorulara cevap arar.¹⁵⁰ Örneğin, kamu tarafından gerçekleştirilen banka denetim uygulamalarındaki geleneksel mali bünye incelemeleri, esas itibarıyla bankanın belli bir tarihteki mali durumunu ve taahhütlerini karşılama gücünü tespit etmeye yöneldiğinden dolayı, bankaların risk profillerinde meydana gelebilecek hızlı değişimleri kavrayamamaktadır. Özellikle gelişmiş piyasalarda ortaya çıkan yeni enstrümanlar ve hızlı teknolojik gelişim, bankaların risk karakteristiklerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Risk odaklı denetim, bankaların belli bir tarihteki mali bünye durumunun yanı sıra, risk profillerindeki değişimleri de kavramaya yönelik olarak risk değerlendirme araçları geliştirmiştir. Diğer

¹⁴⁹ Bertan Kaya, **İç Denetim Nedir?**, s.8.

http://icden.meb.gov.tr/digeryaziler/ic_denetim/Bertan_kaya_5_makale.pdf (30.01.2009).

¹⁵⁰ Yunus Kışalı, Davut Pehlivanlı, **Risk Odaklı İç Denetim ve İMKB Uygulaması**, Risk ve Denetim, http://www.riskvedenetim.com/RISK_ODAKLI_DENETİM_son.pdf (19.03.2009)

yandan risk odaklı denetim yaklaşımı, pro-aktif denetimin temel aracını oluşturmaktadır.¹⁵¹

3.1.2.2.3.4. Risk Odaklı Denetimin Aşamaları

Denetçi, risk odaklı denetim yaklaşımının tanımında da belirtilen risk yönetimi ve kontrol sistemlerin etkinliğine ilişkin güvence verebilmek için, öncelikle organizasyonun ulaşmak istediği hedefleri ve organizasyonun risk yönetim süreçlerini çok iyi analiz etmelidir. Bu süreçte yapacağı risk değerlemesi denetçiye risk odaklı denetim planını hazırlarken öncelik vermesi gereken yüksek riskli alanları belirlemesine ve denetimin bundan sonraki aşamalarını şekillendirmesine yardımcı olacaktır.¹⁵² Buna göre etkin bir iç denetim sistemi, iç denetim biriminin risk değerlendirmelerine dayalı olarak gerçekleştirilir.

İç denetimde risk değerlendirmeleri, iç denetim birimi tarafından bankanın maruz kaldığı riskler ve bunlara ilişkin kontroller dikkate alınarak denetim çalışmalarında öncelik verilecek alanların, dikkate alınacak ayrıntıların ve denetimin sıklığının belirlenmesine yönelik yürütülen bir işlemdir.

Her yıl itibarıyla risk değerlendirmelerinin yapılabilmesi için;

- Tüm işlemler, ürün çeşitleri, sunulan hizmetler ve görevler tanımlanır.
- Tanımlanan işlemler ve görevler kapsamında yapılan faaliyetler ve bunlara yönelik Kanun hükümleri ve diğer ilgili mevzuat belirlenir.
- Önemli iş birimleri ve ürünler ile bunlara ilişkin faaliyet ve kontrol riskleri belirlenir ve risk yönetimi ve iç kontrol sistemlerinin yapısına ilişkin dokümanlar tespit edilir.
- Önemli iş birimleri ve ürünlere ilişkin faaliyet ve kontrol risklerinin değerlendirilmesi ve önem derecelerinin belirlenmesi için risk ölçüm ve derecelendirme sistemleri kullanılır. İç denetim birimi tarafından yapılacak risk değerlendirmesinde, bankanın taşıdığı risk kompozisyonları asgari olarak aşağıdaki matriste belirtilen alanlar itibarıyla izlenmek ve

¹⁵¹ Özsoy, s.4.

¹⁵² Fulya Kaşıkçı, **Risk Odaklı Denetim ve Bir Uygulama**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006, s.48-49

değerlendirilmek zorundadır.¹⁵³

Tablo 3.1. Banka Risk Değerlendirme Matrisi

Bankadaki Operasyonel Faaliyetler	Hacim veya Nisbi Ağırlık	Operasyonel Faaliyetler ile İlgili Riskler							Risk Yönetim Sistemleri				Birleşik Ortalama Risk Düzeyi
		Kredi Riski	Piyasa Riski	Likidite Riski	Operasyonel Risk	Kanunlardan Kaynaklanan Risk	İnbar Riski	Diğer Riskler	Üst Yönetimin Gözetimi	Politikalar, Uygulama Usulleri ve Limitler (Sınırlar)	Risk Yönetimi, İzlenimi ve Yönetim Bilgi Sistemi	İç Kontroller	
Kredilendirme (Türlerine göre sınıflandırılabilir.)													
Bünyesel Bankacılık Operasyonları													
Mevduat Toplama ve Yatırım Ürünleri													
Fon Yönetimi (Bilanço içi ve dışı alım-satım işlemleri dahil)													
Mali Yatırımlar ve Plazmanlar													
Müşteri Fonlarının İdaresi ve Saldama													
Birleşme ve Devralmalar													
Sigortacılık Hizmetleri													
Ödemeler Sistemi													
Bilgi Sistemleri													
İnsan Kaynakları													
Hukuki İşlemler													
Yeni Teknolojiler													
Diğer Faaliyetler													
Nihai Risk Düzeyi :													

Kaynak: BDDK, **Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik**, 1 Kasım 2006, Md.26.

Risk değerlendirme matrisine göre banka bünyesinde yer alan operasyonel faaliyetler ve bu faaliyetlere ilişkin riskler ayrı ayrı belirlenir. Söz konusu risklere ilişkin risk yönetim sistemleri değerlendirilir ve sonucunda ortalama risk düzeyi belirlenir. Birim ve işlemlere ilişkin risk değerlendirmeleri, birim yöneticileri ile birlikte yapılır. Risk değerlendirmelerinde iç kontrol ve risk yönetimi birimlerinin görüşleri de alınır, fakat nihai karar iç denetim biriminindir.

¹⁵³ BDDK, **Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik**, 1 Kasım 2006, Md.26

Risk değerlendirmeleri düzenli olarak gözden geçirilir. Yeni rnler, mevzuatta ve organizasyonda değişiklikler gibi risk değerlendirmelerini etkileyebilecek olaylar, birim yöneticileri tarafından iç denetim birimine bildirilir. İç denetim birimi bu tür değişiklikleri dikkate alarak risk değerlendirmelerini gözden geçirir. İç denetim birimi yöneticisi risk değerlendirmelerini ve değişikliklerini inceler ve uygunluğunu onaylar.

3.2. BASEL II KRİTERLERİ VE DENETİM KAVRAMI

Basel-II'nin uygulanabilirliğini belirlemede, denetim otoriteleri, uygulamanın fayda ve maliyetleri ile ulusal veya denetimsel öncelikler arasında bir denge kurmalıdırlar. Denetim otoriteleri özellikle, bankacılık sisteminin emniyetini ve sağlamliğını temin eden temel yapısal unsurların etkinliğini, karar verilen yasal sermaye çerçevesinden bağımsız bir şekilde değerlendirmelidir. Bu değerlendirmeler, bazı denetim otoriteleri için ülkelerindeki bankaların uyum sağlayabileceği Basel-II yaklaşımlarının neler olabileceği hususunda etkili olacaktır. Diğer bazı ülkelerde, denetim otoriteleri, Basel-II'nin uygulanmasını ertelemeyi ve kısa dönem çabalarını, alt yapı unsurlarının geliştirilmesine yönlendirmeyi tercih edebilecektir.

3.2.1. Asgari Sermaye Gerekleri, Denetim ve Bilgilendirme Yükümlülükleri

Basel-II'nin temel amacı, birbirini destekleyen  yapısal bloğun kullanılması yoluyla gelişmiş risk yönetimini teşvik etmektir. Bankaların birincil sorumluluğu, önemli riskleri gerçeğe yakın bir şekilde ölçmek ve bunları telafi edecek sermaye düzeyini korumak olmasına rağmen Basel-II erevesi, Birinci Yapısal Blok asgari sermaye yükümlülüklerinin, bankalarda yeterli sermaye ve risk yönetimine sahip olunması veya bankacılık sisteminin güven ve sağlamliğının temin edilmesi açısından tek başına yeterli olamayacağını öngörmektedir.

Sırasıyla, İkinci Yapısal Blok ve nc Yapısal Blok kapsamında erken müdahale ve piyasa disiplini haiz güçlü bir risk odaklı denetim, asgari sermaye yükümlülüklerinin tamamlayıcısı olmaktadır.

Yukarıda belirtilen hususlarla uyumlu olarak, bazı ülkelerde denetim otoriteleri, asgari sermaye yükümlülükleriyle ilgili mevcut yaklaşımların devam ettirilmesi ve İkinci Yapısal Blok ve Üçüncü Yapısal Blok ilkeleriyle uyumlu bir denetimsel gözden geçirme çerçevesi oluşturulması ve piyasa disiplininin geliştirilmesi üzerinde odaklanmayı tercih edebileceklerdir.

Ülkelerin, Basel Komitesi'nin Etkin Denetim Standartlarına (BCP) uyum düzeyinin, temel denetim şartlarının yerine getirilmesi için güçlendirilmesi gereken denetim alanlarının tespiti hususunda önemli göstergeler sağlayabilecek olmasına rağmen, kamuyu bilgilendirme ve piyasa disiplini konularında ek rehberlik gerekebilecektir.

Basel-II'nin uygunluğunun değerlendirilmesine ilişkin bir diğer husus da, seçilecek uygulamanın sınır ötesi etkileridir. Örneğin; denetim otoriteleri, yasal ve düzenleyici çerçevenin diğer ülke denetim otoriteleriyle bilgi alışverişine, eş güdüm ve iş birliğine olanak tanıyıp tanımayacağını değerlendirmelidir.¹⁵⁴

3.2.2.Denetimsel Çerçeve

Denetim otoriteleri (Basel-I sermaye yeterliliği düzenlemelerini devam ettirmeyi tercih edenler dahil), Etkin Banka Denetim Prensiplerine (BCP) uyum çalışmalarına ek olarak, risk odaklı denetim sistemine geçme konusunda da teşvik edilmektedir. Özellikle denetçilerin, mümkün olduğu ölçüde, bankaların risk yönetim sistemlerinin kalitesine ve maruz kalınan riskleri doğru şekilde değerlendirme kabiliyetlerine daha fazla önem vermeleri gerekmektedir. Ancak, birçok ülke için, bankaların kredi portföyündeki bazı kredilerin değerlendirilmesi etkin denetimin önemli bir parçası olarak kalmaya devam etmelidir.

Bunun da ötesinde, denetim sistemi; yerinden inceleme, uzaktan gözetim, periyodik raporlama, önemli hususlarda bankanın üst düzey yönetimi ve yönetim kurullarıyla görüşme yapılması gibi araçların bir bileşimini içermelidir. Denetim yaklaşımındaki böyle bir değişim, bankaların içsel derecelendirme sistemlerinin Basel-II çerçevesinde değerlendirmesinde bir ön koşuldur.

¹⁵⁴ **Basel II'nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar** Temmuz 2004 s.9 (http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Basel-II/1240basel_uygulama.pdf)

Bütün bankalar, İkinci Yapısal Bloкта belirtilen prensipler uyarınca sermaye gereksinimlerini değerlendirmeye yönelik süreçler ve sermaye düzeyini korumaya yönelik stratejiler geliştirmek için çalışmalıdır. Denetim otoriteleri, bunları gözden geçirmeye teşvik edilmektedirler.

Sermaye seviyesi ve değerlendirme süreçleri bankanın risk profiline, faaliyetlerine ve kontrollerine (Prensip 1) uyarlanmalıdır. Ardından denetim otoriteleri, bankayla bu süreçler hakkında diyaloga girmelidir (Prensip 2). Bu diyalogun önemli bir fonksiyonu, çeşitli karmaşıklık düzeyine sahip bankaları; sermaye düzeylerini değerlendirme ve yönetme konusunda daha kapsamlı düşünceleri hususunda motive etmektir. Denetim otoriteleri, bankaların yasal asgari sermaye düzeyinin üzerinde sermaye bulundurmalarını sağlamalı ve sermayenin yasal asgari düzeyin altına inmesini engelleyici bir erken müdahale sürecine sahip olmalıdır (Prensip 3–4).

3.2.3.Kamuyu Bilgilendirme Sistemi

Bankaların finansal bilgilerinin zamanında ve güvenilir bir şekilde kamuya açıklanması, piyasa oyuncularına banka faaliyetlerini ve bu faaliyetlerin içerdiği riskleri değerlendirme ve buna uygun tepki gösterme imkanı vererek piyasa disiplini geliştirecektir. Bu uygulama, bankaları ihtiyatlı bir şekilde davranmaya iterek finansal istikrarın sağlanmasına yardımcı olacaktır.

Kamuyu yeterli biçimde bilgilendirmeye dayalı piyasa disiplini, bankaları sağlam risk yönetim sistemleri ve uygulamalarını sürdürme konusunda teşvik etmeye yönelik denetim çabalarının etkili bir tamamlayıcısıdır. Yukarıdaki amaçlarla uyumlu olarak, denetim otoriteleri bankaların etkin bir piyasa disiplini için temel teşkil edecek, zamanında, doğru ve kapsamlı periyodik açıklamalar yapmalarını zorunlu kılmalıdır. Açıklanan bilgilerin güvenilirliği, etkin dış ve iç denetim ile tamamlanmış sağlam iç kontrol ve risk yönetim sistemleriyle sağlanabilir. Pek çok ülkede, Basel-II'nin ve bununla ilgili olarak Üçüncü Yapısal Blok'un getirdiği yükümlülüklerin uygulanması, söz konusu amaçları karşılayacak kamuyu bilgilendirme çerçevesinde doğal bir değişime sebep olacaktır. Diğer bazı ülkelerde ise denetim otoriteleri, başlangıçta bankalar arasındaki kamuyu bilgilendirme uygulamalarının temel bilgilendirme alanları

düzeyinde uyumlulaştırılmasının teminine odaklanabilecektir. Bu, piyasa disiplininin geliştirilmesi için uygun bir başlangıç noktası olabilecektir.¹⁵⁵

İleriye dönük olarak, denetim otoriteleri, bankalar, yatırımcılar ve finansal bilgilerin diğer kullanıcıları arasında aktif bir diyalog kurulmasını sağlamaya teşvik edilmektedir. Bu diyalog, denetim otoritelerinin, tarafların bilgi ihtiyacını, piyasa disiplininin uygulamayı sağlayan araçları değerlendirmelerini ve asgari bilgilendirme yükümlülüklerini uygun bir şekilde belirlemelerini mümkün kılacaktır.

3.2.4.Yasal ve Düzenleyici Alt yapı ve İyi Yönetişim

Bir dizi yasal ve denetimsel ön koşulun sağlanması, etkin bir denetim sisteminin desteklenmesi için zorunludur. Bu ön koşullar, operasyonel özerklik, yeterli kaynaklar, düzenleme ve düzeltici müdahalede bulunmak için uygun yetkiler ve denetçilerin iş güvenliğini de içeren uygun yasal çerçeve hususlarına ilişkin olarak Etkin Denetim Prensiplerinin çeşitli maddelerinde kapsamlı olarak ortaya konulmaktadır. Bunlara ek olarak, uluslar arası alanda kabul görmüş muhasebe ilkeleri; tutarlı, gerçekçi ve ihtiyatlı varlık değerlendirme ilkeleri; krediler için geri ödenme kabiliyetini gerçekçi biçimde yansıtabilecek karşılık ayırma politikalarının benimsenmesi, bankanın sermaye yeterliliği rasyolarının (Basel-I ya da Basel-II ye göre hesaplanmış) bankanın sermaye yeterliliğini anlamlı bir şekilde yansıtmalarını sağlayacaktır.

Denetim otoriteleri, bankalardaki faaliyetlerin kurumsal yönetime uygun yürütülmesini teşvik edici uygulamalarda bulunmalıdırlar. Basel-II, sağlam risk yönetimi ve kurumsal yönetim arasındaki karşılıklı etkileşimin önemini vurgulamaktadır. Örneğin, kredi riski için içsel derecelendirme yaklaşımı, güçlü bir risk değerlendirme sistemi, etkin kontroller ve şeffaflık gereksinimlerini ortaya koymaktadır.

Yönetim kurulu ve üst düzey yönetimin, sırasıyla, bankanın bütünleşik risklerini anlamaları ve bankanın bütünleşik risk yönetimini ve performansını yönlendirmeleri beklenmektedir.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Basel Komitesi tarafından Eylül/1998de yayımlanan *Banka Şeffaflığının Artırılması* dokümanı kamuya açıklanacak "temel" bilgiler hakkında detaylı tavsiyeleri sunmaktadır

¹⁵⁶ Komite, **Banka Organizasyonlarında Kurumsal Yönetişimin Genişletilmesi** (Eylül 1999) isimli dokümanda, bankalar için sağlıklı iyi yönetim uygulamalarını ortaya koymuştur.

Denetim otoriteleri hangi yaklaşımın kabul edildiğine bağlı olmaksızın tüm bankaların iyi yönetim uygulamalarını gerçekleştirmelerini sağlamalıdır.¹⁵⁷

3.2.5. İnsan Kaynakları

Doğru personele sahip olmak Basel-II uygulamalarının başarısı için kritik öneme sahiptir. Bu, daha kalifiye personelin istihdam edilmesi ve eğitim programları geliştirilmesini gerektirebilecektir.

Özellikle, Basel-II kapsamındaki gelişmiş yaklaşımları uygulayan ülkelerde, hem bankalar hem de denetim otoritelerinin, bankaların derecelendirme sistemlerini, modellerini ve sermaye değerlendirme stratejilerini anlayacak kantitatif kabiliyet ve uzmanlığa sahip personele ihtiyacı bulunmaktadır. Daha basit yaklaşımlar için bile, hem banka hem denetim personelinin, kredi riski azaltımı, operasyonel risk ve İkinci Yapısal Blok çerçevesinde sermaye yeterliliğinin değerlendirmesi konularındaki yeteneklerini geliştirmeleri gerekebilecektir.

3.3. BASEL-II KRİTERLERİNİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE DENETİM SÜREÇLERİNE ETKİLERİ

Türk bankacılık sektöründe denetim faaliyetlerinin Basel-II Kriterlerine uyumu için birçok düzenleme yapılmıştır. Öncelikle yasal alt yapının oluşturulduğunu ve bankaların denetim ve gözetiminin tek elden yürütülmesi için gerekli adımların atıldığını görüyoruz. Oluşturulan ulusal denetim ve gözetim otoritesi ile birlikte ülkemizde bankaların denetimi yeni bir sürece girmiş, yeni açılımlar, düzenlemeler ortaya çıkmış, böylece bankaların iç ve dış denetimine yönelik önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda yapılan yasal düzenlemeler ve Basel-II Kriterlerinin denetim faaliyetlerine etkileri aşağıda ele alınmıştır.

3.3.1. Yasal Düzenlemeler

Basel Komitesi'nin, uluslararası denetim sistemindeki boşlukların doldurulmasına

¹⁵⁷ **Basel II'nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar** Temmuz 2004 s.9 (http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Basel-II/1240basel_uygulama.pdf s.11)

yönelik önemli bir hedefi vardır. Bu hedef kapsamında iki önemli prensip belirlenmiştir; birinci prensip, hiçbir bankacılık kuruluşunun denetlemeden kaçmaması gerektiği, ikinci prensip ise, yapılan denetlemelerin yeterliliğidir.

Basel Komitesinin temel amacı, bankaların maruz kaldıkları riskleri daha doğru bir biçimde yansıtan esnek bir uygulama alanı oluşturmaktır. Sağlıklı ve istikrarlı bir finansal sistemi sürdürülebilir kılmak elbette tek başına asgari sermaye yeterliliğinin sağlanması ile olanaklı değildir. Bunun için, etkin bir denetim ve gözetim sistemi oluşturulup uygulanması ve piyasa disiplininin etkinliğinin artırılmasının sağlanması da gereklidir.¹⁵⁸ Bu çerçevede ülkemizde Basel Kriterlerine uyum için, 1999 yılında 4389 Sayılı Bankalar Kanunu yürürlüğe konulmuştur. Bu Kanun ile uluslararası uygulamalara paralel olarak, Türk bankacılık sektörünün düzenleme, gözetim ve denetimi görevleri, idari ve mali özerkliğe sahip Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na devredilmiştir. Kanun'da Kurumun karar organı olarak, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tanımlanmıştır.

19 Aralık 1999 tarihinde kabul edilen 4491 Sayılı Kanun ile, bankalarla ilgili olarak kuruluştan tasfiyeye kadar olan süreçte alınması gereken kararların tamamı BDDK'nın yetkisine bırakılarak, özerklik statüsü sağlanmıştır. Bankacılık sektörünün gözetim ve denetiminden sorumlu kamu birimleri de bünyesinde birleştirilen Kurul, 31 Ağustos 2000 tarihinden itibaren fiilen çalışmaya başlamıştır.¹⁵⁹ Yine, 4389 sayılı Kanunla birlikte ülkemizdeki bankaların denetim süreçlerinin Basel-II Kriterlerine uyumu için getirilen yeniliklerden bir diğeri iç denetim faaliyetlerine yönelik düzenlemelerdir.

Bankalarda iç denetim uygulamalarına ilişkin olarak 4389 sayılı Kanundan önceki bankacılık kanun ve düzenlemelerinde yalnızca yeteri kadar müfettiş istihdamı zorunluluğuyla ilgili genel bir düzenlemeye yer verilmiş, fakat bu faaliyetten beklenen amaç ve bu amaca yönelik gerekli olan kurallara yer verilmemiştir.

Bu durum bankalar arasında farklı iç denetim uygulamalarına neden olmuş, iç

¹⁵⁸ Güler Aras, **Basel II Bankacılık Düzenlemeleri ve İç Denetim**, Deloitte Touche, s.2.
<http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Makaleler/03.01.2009>

¹⁵⁹ Yavuz Çiftçi, Alper Erserim, **İç Kontrol Sistemi-Bağımsız Denetim ilişkisi ile ilgili Ulusal ve Uluslararası Düzenlemelerin İncelenmesi**, s.6-7.
http://www.mu.edu.tr/private/yciftci/calismalar/yciftci_aerserim.pdf (10.01.2009).

denetim genellikle hata bulmaya ve cezalandırmaya odaklanmış, bankanın iç kontrol ve risk yönetim sistemlerinin geliştirilmesi yönünde olması gereken katkıyı vermekten uzak kalmıştır. Bu hususta, bankacılığımızda önemli bir dönüm noktası olan 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, bu Kanuna geçişin temel hedefinin Basel prensipleriyle uyumu sağlamak olduğu görülmektedir

Söz konusu Kanun ile getirilen düzenlemelerin en önemlilerinden birisi de Kanun'un 9/4. maddesinde yer almıştır. Bu maddede "Bankalar, işlemleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, esasları ve usulleri Kurumca çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ve risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla" yükümlü tutulmuşlardır.¹⁶⁰ Daha sonra, 01.11.2005 tarih ve 25983 mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile, Avrupa Birliği direktifleri, uluslararası ilkeler ve standartlar ile uyumlu olarak mevcut sorunları çözümlmeyi ve geleceğe yönelik politikalar ile, şeffaflık ilkesi çerçevesinde anlaşılır ve açık olunması hedeflenmiştir. Bu Kanun, 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda yer alan maddelerin birçoğunu aynen benimsemekle birlikte 4389 sayılı Kanunda yer almayan yeni tanım ve kuruluşlara ilişkin hükümler de getirmiş bulunmaktadır. Adı geçen Kanunda risk yönetimi, iç kontrol, iç denetim sistemleri, denetim komitesine ilişkin hükümler ayrı başlıklar halinde detaylı olarak ele alınmaktadır.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun "İç Sistemler" konu başlığı altındaki ikinci bölümün 29-32. maddelerinde bankalar tarafından oluşturulması gereken iç sistemler (iç kontrol, iç denetim ve risk yönetimi sistemleri) hakkında çeşitli yükümlülükler düzenlenmiş, 29. maddede "Bankalar, maruz kaldıkları risklerin izlenmesi, kontrolünün sağlanması, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu ve değişken koşullara uygun, tüm şube ve konsolidasyona tâbi ortaklıklarını kapsayan yeterli ve etkin bir iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemi kurmak ve işletmekle yükümlüdürler. İç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin kuruluşuna, işleyişine, yeterliliğine, oluşturulacak birimlere, icra edilecek faaliyetlere, üst yönetimin görev ve sorumlulukları ile Kuruma yapılacak raporlamalara ilişkin usûl ve esaslar Kurumca belirlenir" ifadesine yer verilmiştir. Bankacılık Kanunu'nun geçici 1.maddesinde ise öngörülen düzenlemelerin bir yıl içerisinde yürürlüğe konulması zorunluluğu belirtilmiştir.

¹⁶⁰ Gürdoğan Yurtsever, **Bankacılığımızda İç Kontrol**, TİDE Türkiye İç Denetim Enstitüsü Derneği, İç Denetim Dergisi, Sayı 22, Haziran 2008, s.32-33.

Kanun'un 30. maddesinde ise bankaların kurmak zorunda oldukları iç kontrol sistemine ilişkin temel hususlara yer verilmiştir. Buna göre "Bankalar, iç kontrol sistemi kapsamında, faaliyetlerinin mevzuata, iç düzenlemelerine ve bankacılık teamüllerine uygun olarak yürütülmesini, muhasebe ve raporlama sisteminin bütünlüğünü, güvenilirliğini ve bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini her seviyedeki personeli tarafından uyulacak ve uygulanacak sürekli kontrol faaliyetleri ile sağlamak, görevlerin fonksiyonel ayrımlarını, yetki ve sorumlulukların paylaşımını, fon ödemelerini, banka işlemlerinin mutabakatını, varlıkların korunmasını ve yükümlülüklerin kontrol altında tutulmasını temin etmek, maruz kalınan her türlü riskin tanınması, değerlendirilmesi ve yönetimi için gerekli alt yapıyı hazırlamak ve yeterli iletişim ağını oluşturmak zorundadır.

İç kontrol faaliyetleri yönetim kuruluna bağlı olarak çalışacak iç kontrol birimi ve personeli tarafından yürütülür" ifadesi yer almaktadır.

5411 sayılı Kanunda bankaların kurmak zorunda oldukları iç kontrol, iç denetim ve risk yönetim sistemlerine ilişkin bir önceki kanuna göre daha detaylı hükümlere yer verilmiş, bu sistemleri kapsar bir şekilde iç sistemler ifadesi kullanılmış, 30.maddenin son fıkrasında belirtilen iç kontrol faaliyetlerinin yönetim kuruluna bağlı olarak çalışacak iç kontrol birimi ve personeli tarafından yürütülmesi ifadesi ilk defa bir kanun maddesi olarak düzenlenmiştir. Bu Kanunla birlikte getirilen diğer yeni düzenlemeler arasında; bankalarda denetim komitesinin oluşturulması ve bağımsız denetim, derecelendirme, değerlendirme kuruluşları için mesleki sorumluluk sigortası hükümlerinin getirilmiş olması, yerinde denetim faaliyetlerinin bütünlük içinde yerine getirilmesi için kurumun meslek personelinin oluşturulan bankalar yeminli murakıp ve yardımcılarının yanında, bankacılık uzmanı ve yardımcısı, bilişim uzmanı ve yardımcısı, hukuk uzmanı ve yardımcılarının da görev alacağı bir denetim ekibi tarafından yerine getirilmesi, risk odaklı denetim anlayışının benimsenmesi gibi konular bulunmaktadır.

Basel Komitesi'nin iç kontrol ve iç denetim ile ilgili olarak yayınlamış olduğu dokümanlara genel olarak bakıldığında, BDDK tarafından çıkarılan "Bankaların İç

Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik" hükümlerinin büyük oranda söz konusu dokümanlarla paralellik gösterdiği görülmektedir.¹⁶¹

BDDK tarafından bankaların, karşılaştıkları risklerin izlenmesini ve kontrolünü sağlamak üzere kuracakları iç denetim sistemleri ile risk yönetim sistemlerine ilişkin esas ve usulleri belirlemeyi amaçlayan, 08.02.2001 Tarih ve 24312 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik" yürürlüğe girerek bankalardaki iç denetim faaliyetlerine yeni bir düzenleme getirilmiştir.

Son düzenleme, 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik", bankaların risklerinin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak için kuracakları iç kontrol, iç denetim ve risk yönetim sistemlerine ve bunların işleyişine ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir.

Mevcut düzenlemede Basel-II'de yer alan kredi riski, operasyonel risk ve piyasa riski ile iç sistemlere ilişkin esaslar yer almaktadır.

Ülkemizde bağımsız denetim düzenlemelerine baktığımızda, bankacılık sisteminde bağımsız denetime yönelik ilk düzenleme "Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcılığının Bağımsız Denetim Kuruluşlarına İlişkin Tebliği" adıyla 16.01.1987 tarih ve 19343 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan tebliğdir.

21.03.1997 tarihinde "Bankalarda Bağımsız Denetim Yapacak Kuruluşlara İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik" adıyla 22940 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan düzenleme ile yukarıda adı geçen düzenleme yürürlükten kalkmıştır.

BDDK'nın kurulması ile bankacılık alanında düzenleme yapma yetkisi bu kuruluşa geçmiş ve bu kurumun yayınladığı "Bağımsız Denetim Yapacak Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Yetkilerinin Geçici veya Sürekli Olarak Kaldırılması Hakkında Yönetmelik" ve "Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik" ile de önceki düzenlemeler yürürlükten kaldırılmıştır.

¹⁶¹ Taşpınar, **Bankacılık Sektöründe İç Denetim Sistemi ve Basel Komitesi Kararları**, s.2.

BDDK tarafından yayınlanan "Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik"te, bankalarda bağımsız denetim yapacak bağımsız denetim kuruluşlarının yetkilendirilmesine, faaliyetlerine ve yetkilerinin kaldırılmasına ilişkin hususlar ele alınmaktadır.

3.3.2. Türk Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri

Basel-II Kriterlerine uyum çalışmaları, etkin risk yönetimi ve iç kontrol sisteminin yerleşmesiyle birlikte bankalarımızda "Kurum İçi Risk / Kontrol Kültürü"nün oluşturulmasına katkı sağlamıştır.

Etkin bir risk yönetimi anlayışı çerçevesinde "Risk Odaklı Denetim" sürecine katkı sağlayarak bankaların sağlıklı büyümesine ve bu anlamda toplam risk faktörleri içinde %20'lik bir ağırlığa sahip olan iç kontrol sisteminin yeterliliği ve etkinliğinin de son derece önem kazanmasına yol açmıştır.¹⁶² Resmi Gazetede yayınlanan "Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik" Türk bankacılığında iç kontrol, iç denetim ve risk yönetimi sistemlerinin oluşturulması açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur.¹⁶³

Yönetmeliğin yayınlanmasının ardından bankacılık sektöründe iç denetim ve risk yönetimi hususunda olumlu yönde gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler, bankacılık sektöründe iç denetim ve risk yönetimi alanlarında bilinçlenme seviyesini artırmış, aynı zamanda bankalarda, risk odaklı denetim sisteminin tesisi için gerekli alt yapının oluşturulması bakımından önemli bir başlangıç olmuştur.

Basel-II Kriterleri, risk odaklı kredilendirmeyi esas alarak aslında bankalar ve firmalar için risk yönetiminin gerekliliğini ortaya koyan bir düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır.

BIS tarafından 1997 yılı Eylül ayında yayınlanan "Bankacılıkta Etkin Denetime İlişkin Temel Prensipler" başlıklı metinde yer alan birçok prensip, risk odaklı denetimin

¹⁶² Gökhan Taşpınar, **Basel II Sürecinin Türk Bankacılık Sistemine Yansımaları**, s.1.

http://paribus.tr.googlepages.com/g_taspinar.doc (15.02.2009)

¹⁶³ Yurtsever, **Bankacılığımızda İç Kontrol**, TİDE İç Denetim Dergisi, s.33.

unsurlarına işaret etmektedir. Ülkemizde de 5411 sayılı Bankalar Kanunu ve BDDK tarafından yayınlanan bankaların iç sistemlerine yönelik ilgili yönetmelikte de ifade edildiği üzere risk odaklı denetim anlayışının bankalarda uygulanması istenmektedir.

Ülkemizdeki bankalar, Basel-II Kriterlerine uyum çerçevesinde organizasyonlarında değişikliklere gitmişler, bankanın denetim faaliyetlerinin etkinliğinin ve verimliliğinin artırılmasına ve yasal düzenlemelere uyumuna yönelik iç sistemlerini oluşturan iç denetim, iç kontrol ve risk yönetimi birimlerini birbirinden bağımsız olarak yapılandırmışlardır.¹⁶⁴

Basel-II Kriterlerine uyum noktasında bankaların bağımsız denetimi ve gözetimi konusunda yapılan düzenlemelerle Türk bankacılık sektörünün güvenilirliği ve etkinliğine yönelik olumlu gelişmeler olmuştur.

Basel-II Kriterleri ile bankaların kredi riski taşıyan aktifleri yeni bir karşı taraf sınıflandırmasına tabi tutulmuş, karşı tarafların kredi değerliliği ön plana çıkarılmış ve bağımsız denetimin önemi vurgulanarak, şeffaflık yolunda önemli adımlar atılmıştır.

BDDK tarafından yayınlanan "Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Tebliği" uyarınca; "Kredi değerliliğinin derecelendirilmesinde, bağımsız denetim kuruluşlarınca veya 3568 sayılı Kanun'a göre ruhsat almış, denetim yetkisine sahip meslek mensupları tarafından Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) tarafından belirlenmiş muhasebe ilkelerine uygunluğu onaylanmış finansal tablolar esas alınmalıdır". Dolayısıyla derecelendirmede iyi bir not alabilmek için, işletmelerin Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'na (UFRS) uygun mali tablo hazırlamaları, kayıt dışı işlemlerini kayıt altına almaları, sermaye yapılarını güçlendirmeleri, yönetim ve organizasyon yapılarına önem vermeleri gerekmektedir. Ayrıca Basel-II'ye geçilecek olması, bağımsız denetime tabi olmayan binlerce firmanın mali tablolarının bağımsız denetimden geçmesine ve Türkiye'de denetim sektörünün büyümesine de katkı sağlayacaktır.¹⁶⁵

¹⁶⁴ TBB, **Bankaların Risk Yönetimi Çalışmaları Hakkında Değerlendirme**, Nisan 2004, s.2.

<http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/Riskanket.pdf> (13.02.2009).

¹⁶⁵ Şaban Uzun, **Küreselleşmenin İşletmelerde Muhasebe ve Denetim Uygulamalarına Etkisi**, s.9.

http://iibf.erciyes.edu.tr/akademik/eski/suzay/SUZAY_6_7_2007.pdf (25.05.2009).

Bütün bunların yanında Basel-II Kriterlerine tam uyumun sağlanması ile bankacılık sektöründe beklenen muhtemel diğer etkileri aşağıdaki gibi özetleyebiliriz.

Basel-II Kriterleri iç denetim açısından bankaların yanı sıra kredi müşterileri için de etki yaratmaktadır. Basel-II uygulamasında kredi fiyatının firmanın taşıdığı riske göre belirlenmesi ve banka tarafından riske göre kredi fiyatı teklif edilmesi söz konusudur. Bu zorunluluk, yüksek kredi riskinin bankanın kendi taşıdığı riski de yükselterek daha fazla sermaye bulundurma ihtiyacı doğurması ve bankanın bu maliyeti kredi fiyatını belirlerken hesaba katmak durumunda olması nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bankaların müşterilerinin de etkin bir iç denetim yapısına sahip olması müşterinin kredibilitesi ve bankanın da riskleri açısından olumlu etkiler sağlayacaktır.

Basel düzenlemeleri ile iç kontrol ve iç denetimden, tam, doğru ve güvenilir bilgi, yasal mevzuat ve düzenlemeler çerçevesinde koşulların gereğinin yerine getirilmesi, operasyonel anlamda etkinlik ve verimliliğin sağlanması, performans etkinliğinin sağlanması gibi faydalar, olumlu etkiler beklenmektedir.¹⁶⁶

Basel düzenlemeleri doğrultusunda, tüm iş akışları ve iç süreçlerinde, süreçlerin içine yerleştirilmiş iç kontrollerin bulunması ve bu iç kontrollerin etkinliğinin de bağımsız ve yetkin denetçilerce denetlenmesi önemlidir. Güçlü bir iç kontrol yapısı ve etkin işleyen bir iç kontrol sistemi, kurumsal yönetimin gücünü artırıcı etki yapar. Ayrıca hem işletme yönetimine hem de gözetim otoritelerine işletmenin kurumsal yapısı ve finansal bildirimlerinin doğruluğu ve güvenilirliğine ilişkin önemli bilgi sağlar.¹⁶⁷

Basel-II ile etkin risk yönetimi ve denetim anlayışı ön plana çıkarılmıştır. Yeni dönemde, risklerini iyi değerleyemeyen ve etkin bir iç kontrol sistemi olmayan bankaların bu sisteme uyum sağlamaları olanaksız olacaktır. Bu nedenle düzenleme ile öncelikle bankaların bu konudaki altyapılarını sağlamlaştırmaları ve risk yönetim ve denetim kültürünü geliştirmeleri gerekli olup, bankalar bu konudaki çalışmalarını sürdürmektedirler.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Aksoy, **Basel II ve İç Kontrol**, s.356.

¹⁶⁷ Aksoy, **Basel II ve İç Kontrol**, s.336.

¹⁶⁸ Güler Aras, **Basel II Bankacılık Düzenlemeleri ve İç Denetim**, TİDE Türkiye İç Denetim Enstitüsü Derneği, İç Denetim Dergisi, Sayı 17, Mart 2007, s.26.

3.4. BASEL II KRİTERLERİNİN DENETİM OTORİTESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülerek değerlendirilmesine yönelik olarak, Basel Bankacılık Denetim Komitesi (Basel Committee on Banking Supervision-BCBS) tarafından yayımlanan standartlar bütünü olarak tanımlayabileceğimiz¹⁶⁹ Basel-II kriterleri, 01.01.2007 tarihinden itibaren AB ülkelerinde uygulamaya başlanmış ve 01.01.2008 tarihinden itibaren de Türkiye’de uygulanmaya başlanması planlanmış ancak ertelenmiştir.

Basel Komitesi, Basel-I kriterlerini dünya finansal piyasalarını önemli ölçüde etkileyen Asya krizinin ardından meydana gelen gelişmeleri de dikkate alarak Haziran 1999’da yayımladığı ilk istişare metnini (Consultative Paper-1), 2001 yılında yayımlanan ikinci istişare metni (Consultative Paper-2) ve Nisan 2003’te yayımlanan üçüncü istişare metni (Consultative Paper-3) izlemiştir. İstişare niteliğinde olan bu metinler ilgili ülke denetim otoritelerinin yorumları ile şekillendikten sonra revize edilerek yenilenmiş ve çalışmamıza konu olan nihai Basel-II kriterleri, komite tarafından Haziran 2004’te yayımlanmıştır.¹⁷⁰ Basel-II kriterleri, üç yapısal bloktan oluşmakta olup bu bloklar; asgari sermaye gerekliliği, denetim otoritesinin incelemesi ve piyasa disiplini. Bu yapısal bloklar, Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından 2004 yılında yayımlanan uzlaşma metninin, BDDK Araştırma Dairesi tarafından yayınlanan çevirisinden¹⁷¹ istifade etmek sureti ile izah edilmeye çalışılmıştır.

İkinci yapısal blok (denetim otoritesinin incelemesi) komite tarafından belirlenen denetim otoritesinin incelemesine, risk yönetimi rehberliğine ve denetimsel şeffaflık ile hesap verebilirliğe ilişkin temel prensipleri; her biri için rehberlik de dahil olmak üzere, diğer hususların yanında, bankacılık hesaplarındaki faiz oranı riskinin, kredi riskinin (stres testi, temerrüt tanımı, artık risk ve kredi yoğunlaşması riski), operasyonel riskin, artan sınır ötesi iletişim ve işbirliği ile menkul kıymetleştirmenin ne şekilde ele alınacağını da içerecek şekilde bankacılık risklerine göre ele almaktadır.

¹⁶⁹ **10 Soruda Yeni Basel Uzlaşısı (Basel-II)**, BDDK Araştırma Dairesi, Ocak 2005, (www.bddk.org.tr).

¹⁷⁰ BDDK Araştırma Dairesi, **agt**, s. 2

¹⁷¹ BCBS, 2004, **Bank For International Settlements, Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)**, Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), Haziran 2004, (www.bddk.org.tr).

3.4.1. Denetim Otoritesinin İncelemesinin Önemi

Uzlaşıda yer alan denetim otoritesinin incelemesi süreci, yalnızca bankaların faaliyetlerindeki tüm risklerinin sermaye ile desteklenmesinin değil bankaların risklerini izlemesi ve yönetmeleri esnasında daha iyi risk yönetimi tekniklerini geliştirmelerini ve kullanmalarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Denetimsel inceleme süreci, bir içsel sermaye değerlendirme süreci geliştirilmesini ve bankanın risk profili ve kontrol ortamı ile uyumlu sermaye hedeflerinin belirlenmesinde banka yönetiminin sorumluluğunu benimsemektedir. Uzlaşıda, banka yönetimi bankanın esas asgari sermaye yükümlülüğünün ötesinde, risklerini desteklemek amacıyla yeterli düzeyde sermaye bulundurması sorumluluğunu taşımaya devam etmektedir.

Denetim otoritelerinden, riskleri ile orantılı olarak bankaların kendi sermaye ihtiyaçlarını ne kadar iyi belirlediklerini değerlendirmeleri ve gerektiğinde müdahalede bulunmaları beklenmektedir. Bu etkileşimin, bankalar ile denetim otoriteleri arasındaki diyalogun gelişmesini sağlamak suretiyle yetersizliklerin ve eksikliklerin belirlenmesi halinde risklerin azaltılması veya sermayenin tekrar yeterli seviyeye gelmesinin sağlanması amacına dönük acil ve kararlı eylemlerin gerçekleştirilmesini sağlaması amaçlanmaktadır. Bundan dolayı denetim otoriteleri risk profillerine veya faaliyet tecrübelerine dayalı olarak bu tür tedbirlerin alınmasını gerektirecek bankalara daha fazla odaklanmayı isteyebilirler.

Komite, bankanın riskleri için bulundurduğu sermaye miktarı ile bankanın risk yönetimi ve iç kontrol süreçlerinin gücü ve etkililiği arasındaki ilişkiyi benimsemektedir. Ancak sermayenin artırılması, bankanın risklerindeki artışın karşılanmasında tek yöntem olarak görülmemelidir. Risklerle ilgili olarak risk yönetiminin güçlendirilmesi, içsel limitlerin uygulanması, karşılıkların ve yedeklerin seviyesinin güçlendirilmesi ve iç kontrollerin düzeltilmesi gibi araçlar da dikkate alınmalıdır. Ayrıca, sermaye temel olarak yetersiz iç kontrol veya risk yönetimi süreçlerine bir alternatif olarak

görülmemelidir.¹⁷²

İkinci Yapısal Blok (P2) kapsamında özellikle değerlendirilebilecek başlıca dört alan bulunmaktadır: Birinci Yapısal Blok (P1) kapsamında ele alınan ancak bu süreçte tamamıyla ele alınamayan P1 riskleri (kredi yoğunlaşması riski gibi), P1 süreci içerisinde dikkate alınamayan faktörler (bankacılık hesaplarındaki faiz oranı riski, iş riski ve stratejik risk gibi) ve banka için dışsal olan faktörler (ekonomik konjonktür dalgasının etkileri gibi). P2'nin bir diğer önemli unsuru ise P1'deki daha ileri yöntemlerin, özellikle kredi riski için İçsel Derecelendirme Bazlı (IRB) yaklaşımların ve operasyonel risk için İleri Ölçüm Yaklaşımlarının (AMA), asgari standartlara ve kamuya açıklama yükümlülüklerine uyumunun değerlendirilmesidir. Denetim otoriteleri, hem modellerin ilk olarak kullanım izninin verilmesi hem de kullanım yeterliliğinin devamı için gerekli yükümlülüklerin bankalarca yerine getirilmesini sağlamalıdır.

3.4.2.Denetim Otoritesinin İncelemesinin Dört Temel Prensibi

Komite, denetim otoritesinin incelemesine ilişkin olarak dört temel prensip belirlemiştir. Bu prensipler, Komitenin daha önce geliştirdiği ve yapı taşı Etkin Bankacılık Denetiminin Temel Prensipleri Yönteminin¹⁷³ oluşturduğu denetim otoriteleri için kapsamlı rehberlerin tamamlayıcısıdır.

3.4.2.1.Prensip-1

Bankaların, risk profilleri ile ilişkili bütünlük bir sermaye yeterliliği değerlendirme süreci ile sermaye seviyelerinin korunmasına yönelik stratejileri bulunmalıdır.

Bankalar, belirlenen içsel sermaye hedeflerinin sağlam temellere ve gerekçelere dayandığı ve bu hedeflerin kapsamlı risk profilleri ve mevcut faaliyet çevreleri ile tutarlı olduğunu kanıtlamalıdır. Banka yönetimi sermaye yeterliliğinin değerlendirilmesi esnasında bankanın faaliyette bulunduğu ekonomik konjonktür konusunda dikkatli

¹⁷² BCBS, 2004, **Bank For International Settlements, Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)**, Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), Haziran 2004, (www.bddk.org.tr).

¹⁷³ Core Principles for Effective Banking Supervision, Basel Committee on Banking Supervision (September 1997), ve Core Principles Methodology, Basel Committee on Banking Supervision (October 1999).

olmalıdır. Bankayı olumsuz bir şekilde etkileyebilecek muhtemel olayları veya piyasa koşullarındaki muhtemel değişimleri tanımlayan, kötü ve şiddetli koşulları gösteren ve geleceğe dönük olan stres testleri yapılmalıdır. Banka yönetimi açık ve kesin olarak, bankanın maruz bulunduğu riskler için gerekli yeterli sermayenin bulundurulması konusunda esas sorumluluğu taşımaktadır.

Bankaların içsel sermaye değerlendirme sürecinin temel özellikleri şunlardan oluşmaktadır:

- Yönetim kurulunun ve üst düzey yönetiminin gözetimi ve denetimi (oversight),
- Sağlam ve güvenilir sermaye değerlendirmesi,
- Risklerin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi,
- İzleme ve raporlama,
- İç kontrol sistemi tarafından kontrolden geçirilmesi.

3.4.2.1.1. Yönetim Kurulunun ve Üst Düzey Yönetimin Gözetimi ve Denetimi

Sağlam ve güvenilir bir risk yönetimi süreci, bankanın sermaye pozisyonunun yeterliliğinin etkili bir şekilde değerlendirilmesinin temelini oluşturmaktadır. Banka yönetimi, bankanın aldığı risklerin niteliği ve seviyesi konusunda ve bu risklerin bankanın yeterli sermaye düzeyi ile nasıl bir ilişkisi olduğu konusunda bilgi ve bilinç sahibi olmakla sorumludur.

Banka yönetimi, ayrıca, risk yönetimi sürecinin formal yapısının ve gelişmişlik düzeyinin bankanın risk profili ve iş planı ile uygunluğunun sağlanmasından sorumludur.

Bankanın mevcut ve gelecekteki sermaye gereksinimlerinin stratejik amaçları ile birlikte analiz edilmesi, stratejik planlama sürecinin olmazsa olmaz unsurlarındandır. Stratejik plan, açık bir şekilde bankanın sermaye gereksinimlerini, beklenen sermaye maliyetlerini, istenilen sermaye seviyesini ve harici sermaye kaynaklarının ana hatlarını göstermelidir. Üst düzey yönetim ve yönetim kurulu, sermaye planlamasını istenilen stratejik hedeflerin elde edilebilmesinde kritik öneme sahip bir unsur olarak görmelidir.

Yönetim Kurulu, bankanın risk alma kapasitesinin (risk tolerans düzeyi) belirlenmesinden sorumludur. Yönetim kurulu banka yönetiminin, muhtelif risklerin değerlendirilebilmesi için gerekli bir yapıyı tesis etmesini, bankanın sermaye düzeyini risklerle ilişkilendirecek bir sistem geliştirmesini ve bankanın içsel politikalara uygun hareket edilip edilmediğinin izlenmesi amacıyla bir yöntem tesis etmesini sağlamalıdır. Yönetim kurulunun, sağlam iç kontrol ve yazılı politika ve prosedürler benimsemesi ve bunları desteklemesi ile yönetimin bunları tüm banka organizasyonuna etkili bir şekilde iletmesini sağlaması aynı şekilde önemlidir.

3.4.2.1.2. Güvenilir ve Sağlam Sermaye Değerlendirmesi

Güvenilir ve sağlam sermaye değerlendirmesinin ana unsurları şunlardan oluşmaktadır:

- Bankanın tüm önemli risklerini tanımlamasını, ölçmesini ve raporlamasını sağlamak amacıyla tasarlanmış politika ve prosedürler;
- Sermayeyi risk düzeyi ile ilişkilendirecek bir süreç;
- Bankanın iş strateji ve planlarını göz önünde bulundurarak sermaye yeterliliği hedeflerini risklerle birlikte ele alan bir süreç;
- Tüm yönetim sürecinin bütünlüğünü sağlayan iç kontrolleri, incelemeleri ve teftişleri içeren bir süreç.

3.4.2.1.3. Risklerin Kapsamlı Olarak Değerlendirilmesi

Bankanın karşı karşıya bulunduğu tüm riskler sermaye değerlendirmesi sürecinde ele alınmalıdır. Komite, tüm risklerin tam ve kesin olarak ölçülemeyeceğini kabul etmekle birlikte, risklerin ölçümü için bir sürecin geliştirilmesi gerektiğini benimsemektedir. Dolayısıyla, aşağıda yer alan ve hiçbir şekilde tüm riskleri kapsamayan listede yer alan risk tutarları değerlendirmede dikkate alınmalıdır.¹⁷⁴

¹⁷⁴ BCBS, 2004, Bank For International Settlements, **Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması** (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı), Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), Haziran 2004, (www.bddk.org.tr). s.3

Kredi Riski: Tüm finansal kuruluşların karşı karşıya olduğu temel risk faktörlerinden birisi kredi riskidir. Kredi riski; borçlu kişi veya kuruluşun anlaşma şartları dahilinde taahhüt ettiği yükümlülükleri yerine getirememesi olarak tanımlanabilir.

Kredi vermek çoğu bankanın en temel faaliyetidir. Kredi işlemleri, bankaların ödünç alanların kredibilitesi konusunda doğru kararlar vermelerini gerektirir. Bu kararlar her zaman doğru olmayabilir ya da ödünç alanların kredibilitesi çeşitli faktörlere bağlı olarak zaman içerisinde azalabilir.¹⁷⁵

Bankalar, bireysel borçlulara veya diğer taraflara yönelik olarak yapılan işlemlerden kaynaklanan kredi riski ile portföy düzeyindeki kredi riskini değerlendirebilmelerini sağlayacak yöntemlere sahip olmalıdır. Daha karmaşık bankalar için, sermaye yeterliliğinin kredi riski açısından değerlendirilmesi asgari olarak dört alanı kapsamalıdır: risk derecelendirmesi sistemleri, portföy analizi/portföy toplulaştırması, menkul kıymetleştirme/karmaşık kredi türevleri ve büyük krediler ile risk yoğunlaşmaları.

İçsel risk derecelendirmesi kredi riskinin izlenmesinde önemli bir araçtır. İçsel risk derecelendirmesi, tüm kredi işlemlerinden kaynaklanan riskin tanımlanması ve ölçülmesini destekleyebilmesi için yeterli düzeyde olmalı ve bankanın kredi riskinin ve sermaye yeterliliğinin ele alındığı kapsamlı analize entegre edilmelidir. Derecelendirme sistemi, yalnızca kritik durumdaki veya sorunlu varlıklar için değil, tüm varlıklar için detaylı dereceler sağlamalıdır.

Krediler için ayrılan karşılıklar, sermaye yeterliliği için yapılacak kredi riski değerlendirilmesine dahil edilmelidir.

Kredi riski analizi, riskteki herhangi bir yoğunlaşmayı da içerek şekilde portföy düzeyindeki hata ve zaafı yeterince ortaya koymalıdır. Kredi riski analizi, kredi yoğunlaşmalarının ve diğer portföy konularının yönetimine dönük olarak kullanılan menkul kıymetleştirme programları veya karmaşık kredi türevleri gibi mekanizmalardan kaynaklanan riskleri de yeterince dikkate almalıdır. Bunlara ilave olarak, karşı taraf kredi riskinin analizi, denetim otoritesinin Etkin Bankacılık Denetimi için Temel Prensipler

¹⁷⁵ Alkin, Emre, Tuğrul Savaş ve Vedat Akman (2001), **Bankalarda Risk Yönetimine Giriş**, Çetin Matbaacılık, İstanbul. s.110

uyum düzeyinin kamuoyu tarafından değerlendirilmesini de dikkate almalıdır.¹⁷⁶

Operasyonel Risk: Yetersiz veya başarısız içsel süreçler, insanlar ve sistemler ya da dışsal olaylar sonucu ortaya çıkan doğrudan ve dolaylı kayıp riski olarak tanımlanmıştır.¹⁷⁷

Komite, diğer önemli bankacılık risklerinin yönetiminde uygulanan kararlılığın ve katılığın benzer şekilde operasyonel risklerin yönetiminde de uygulanması gerektiğine inanmaktadır. Operasyonel riskin uygun bir şekilde yönetilmesindeki başarısızlık bir bankanın risk/getiri profilinin yanlış ifade edilmesi ile sonuçlanabilmekte ve bankanın önemli miktarda zararlar karşı karşıya kalmasına neden olabilmektedir.

Bir banka operasyonel riskin yönetimi için bir yapı geliştirmeli ve bu yapı kapsamında sermaye yeterliliğini ele almalıdır. Bu yapı, operasyonel riskin yönetimi ve riskin banka dışına hangi kapsamda ve şekilde transfer edileceğine ilişkin politikalarla ortaya konulduğu gibi, bankanın operasyonel risk alma eğilimini ve risk alma kapasitesini (risk toleransını) kapsamalıdır. Bu yapı, operasyonel riskin tanımlanmasına, değerlendirilmesine, izlenmesine ve kontrol edilmesine/azaltılmasına yönelik bankanın yaklaşımının ana hatlarını gösteren politikaları da içermelidir.¹⁷⁸

Piyasa Riski: Bu değerlendirme büyük oranda bankanın kendi Riske Maruz Değer (RMD) ölçümüne veya standart yaklaşıma dayanmaktadır. Bu aşamada, bankanın alım-satım fonksiyonunu destekleyecek sermayesinin yeterliliğini ele almada stres testleri gerçekleştirmesine önem verilmelidir.

Bankacılık Hesaplarındaki Faiz Oranı Riski: Ölçüm süreci bankanın tüm önemli faiz oranı pozisyonlarını içermeli ve tüm ilgili yeniden fiyatlandırma ve vade verilerini dikkate almalıdır. Bu amaçla kullanılacak veriler genellikle araçlar ve portföylerle ilişkili cari hesap durumu ve sözleşme faiz oranlarını, anapara ödemelerini, faiz oranı belirlenme tarihlerini, vadeleri, yeniden fiyatlandırmada kullanılan oranlara ilişkin endeksleri ve uyumlaştırılabilir oranlı olanlar için sözleşmeyle belirlenen faiz oranı tavan ve tabanlarını

¹⁷⁶ BCBS, 2004, Bank For International Settlements, **Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması** (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı), Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri), Haziran 2004, (www.bddk.org.tr). s.4

¹⁷⁷ Basel Committee on Banking Supervision 2001a: “**Operational Risk**” Supporting Document to the New Basel Capital Accord , BIS, Basel, Switzerland, January 2001

¹⁷⁸ BCBS a.g.e. s.4

içerecektir. Ölçüm sistemi, yeterli düzeyde yazılı hale getirilmiş varsayımlara ve tekniklere sahip olmalıdır.

Banka yönetimi, ölçüm sisteminin türü ve karmaşıklık düzeyinden ayrı olarak, bu sistemin yeterli ve eksiksiz olmasını sağlamalıdır. Çünkü ölçüm sisteminin niteliği ve güvenilirliği büyük oranda modelde kullanılan verilerin niteliği ile modelin varsayımlarına dayanmaktadır. Banka yönetimi sistemin bu unsurlarına özel olarak dikkat etmelidir.

Likidite Riski: Likidite riski bankanın yükümlülüklerindeki azalmayı iyi düzenleyememesi ya da aktiflerindeki artışı karşılayacak şekilde yeterli kaynak bulundurması nedeniyle ortaya çıkar. Likidite sıkıntısı çeken bir banka kısa sürede yükümlülüklerini artırarak ya da aktiflerini makul maliyetlerde nakde çevirerek ihtiyacı olan fonu sağlayamayabilir. Olağandışı hallerde likidite yetersizliği bankanın yükümlülüklerini yerine getiremez duruma düşmesine yol açabilir.¹⁷⁹

Likidite, her bankanın yaşayabilirliğinin sürekliliği için hayati öneme sahiptir. Bankaların sermaye pozisyonlarının özellikle bir kriz esnasında likidite sağlama kabiliyetlerine etkisi bulunmaktadır. Her bankanın likidite riskinin ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesi için yeterli sistemlere sahip olması zorunludur.

Bankalar sermaye yeterliliklerini kendi likidite profilleri ile faaliyette bulunduğu piyasaların likiditesini dikkate alarak değerlendirmelidir.

Diğer Riskler: Komite itibar riski ve stratejik riski gibi "diğer" risklerin kolaylıkla ölçülemediğini kabul etmekle birlikte, sektörün bu risklerin tüm unsurlarının yönetimi için gerekli teknikleri daha da geliştirmesini beklemektedir.

3.4.2.1.4. İzleme ve Raporlama

Banka, risk tutarlarının izlenmesi ile raporlanması için ve değişen risk profilinin bankanın sermaye ihtiyacını nasıl etkilediğinin değerlendirilmesi için yeterli bir sistem tesis etmelidir. Bankanın üst düzey yönetimi veya yönetim kurulu düzenli bir şekilde

¹⁷⁹ TBB, **Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetim Prensipleri** s.20 <http://www.tbb.org.tr/>

bankanın risk profili ile sermaye ihtiyaçlarına ilişkin raporlar almalıdır. Bu raporlar üst düzey yönetimin:

Önemli risklerin seviyesi ve trendi ile bunların sermaye düzeylerine etkisini ele almasını, sermaye değeriendirmesine ilişkin ölçüm sisteminde kullanılan önemli varsayımların duyarlılıklarını ve makul olup olmadığını ele almasını, bankanın maruz bulunduğu risklere karşılık olarak yeterli sermaye bulundurmasını ve tesis edilen sermaye yeterliliğinin bankanın amaçlarına uygunluğunu belirlemesini, bankanın raporlanan risk profiline bağlı olarak gelecekteki sermaye gereksinimlerini değeriendirmesini ve buna bağlı olarak bankanın stratejik planında gerekli ayarlamaları yapmasını sağlamalıdır.

3.4.2.1.5. İç Kontrol Sistemi Tarafından Kontrolden Geçirilmesi

Bankanın iç kontrol yapısı sermaye değeriendirme süreci için gereklidir. Sermaye değeriendirme sürecinin etkili bir şekilde kontrolü bağımsız bir incelemeyi ve uygun ise iç ve dış denetçilerin katılımını içerir.

Banka yönetim kurulu, banka yönetiminin bankanın maruz bulunduğu muhtelif risklerin değeriendirilmesi için gerekli sistemi tesis etmesini, bankanın risklerini sermaye düzeyi ile ilişkilendirecek bir sistemi geliştirmesini ve içsel politikalara uyumun izlenebilmesi için gerekli yöntemi tesis etmesini sağlamakla sorumludur.

Yönetim kurulu düzenli olarak bankanın iç kontrollere ilişkin sisteminin bankanın faaliyetlerinin düzenli ve basiretli bir şekilde yürütülebilmesini sağlamaya yeterli olduğunu incelemeli ve doğrulamalıdır.

Banka, risk yönetimi sürecinin doğruluğunu, tamlığını ve uygunluğunu sağlamak amacıyla bu süreçleri düzenli olarak incelemelidir. Gözden geçirilecek alanlar şunları içermelidir:

- Bankanın sermaye değeriendirme sürecinin bankanın faaliyetlerinin doğası, kapsamı ve karmaşıklığına uygunluğu,
- Büyük risk tutarlarının ve risk yoğunlaşmalarının tanımlanması,

- Bankanın değerlendirme sürecinin girdisini oluşturan verilerin doğruluğu ve tamlığını,
- Değerlendirme sürecinde kullanılan senaryoların geçerli ve uygun olup olmadığı,
- Stres testleri ile varsayımların ve girdilerin analizi.¹⁸⁰

3.4.2.2. Prensip 2:

Denetim otoriteleri, bankaların kendi içsel sermaye yeterliliği değerlendirmeleri ve stratejileri ile birlikte yasal sermaye yeterliliğini izleme ve sağlama kabiliyetlerini de incelemeli ve değerlendirmelidir. Denetim otoritesi bu süreçten tatmin edici sonuç elde edemediğinde gerekli tedbirleri almalıdır. Denetim otoriteleri, bankanın sermaye yeterliliği, risk pozisyonu, ortaya çıkan sermaye seviyesi ve tutulan sermayenin niteliği konularındaki değerlendirmelerine ilişkin süreci düzenli olarak incelemelidir. Denetim otoriteleri, ayrıca, bankanın içsel sermaye yeterliliği değerlendirme sürecinin sağlamlık ve güvenilirlik seviyesini ele almalıdır. İncelemelerin dikkati bankanın risk yönetiminin ve kontrollerinin niteliği üzerine yönelmeli ve denetim otoritesinin banka yönetimi gibi fonksiyonda bulunması ile sonuçlanmamalıdır. Düzenli aralıklarla yapılan incelemeler şu denetim araçlarının çeşitli kombinasyonlarından oluşabilir:

- Yerinde inceleme ve soruşturmalar
- Uzaktan izleme ve değerlendirmeler
- Banka yönetimi ile görüşmeler
- Bağımsız denetçilerin çalışmalarının değerlendirilmesi (gerekli sermaye konularına yeterince odaklananların)
- Düzenli aralıklarla yapılan raporlamalar.

Analiz yöntemlerindeki veya varsayımlarındaki hataların sonuç olarak ortaya çıkan sermaye gereksinimi üzerindeki etkisinin büyük olabilmesi, her bir bankanın içsel analizlerinin denetim otoriteleri tarafından detaylı bir şekilde gözden geçirilmesini gerektirmektedir.

¹⁸⁰ BCBS a.g.e. s.5

3.4.2.2.1. Risk Değerlendirmesinin Yeterliliğinin Gözden Geçirilmesi

Denetim otoriteleri, bankanın içsel hedeflerinin ve süreçlerinin bankanın karşı karşıya bulunduğu tüm önemli risklerle ilişkilendirilme ve bir arada ele alınma düzeyini değerlendirmelidir. Denetim otoriteleri, ayrıca, içsel sermaye yeterliliğinin değerlendirilmesinde kullanılan risk ölçütlerinin yeterliliğini ve bu risk ölçütlerinin operasyonel olarak limitlerin belirlenmesinde, iş kolu performansının değerlendirilmesinde ve risklerin daha genel olarak ele alınmasında ve kontrol edilmesinde kullanılma derecesini incelemelidir. Denetim otoriteleri bankaların gerçekleştirdiği stres testlerinin ve duyarlılık analizlerinin sonuçlarını ve bu sonuçların sermaye planları ile nasıl ilişkilendirildiğini ele almalıdır.

3.4.2.2.2. Sermaye Yeterliliğinin Değerlendirilmesi

Banka öz sermayesi, bankaya fon sağlaması, hissedarların sabit gelir kaynağı olması, büyüklüğü ölçüsünde risk alınması, zararların karşılanması ve bankanın büyümesine olanak vermesi gibi birçok amaca hizmet eder. Asgari sermaye yeterliliğine ilişkin yükümlülükler, mevduat sahiplerinin, bankanın ve banka hissedarlarının kayıp risklerini azaltmak ve bankacılık sektöründe istikrarın sağlanmasında gözetim ve denetim otoritelerine yardımcı olmaktır. Gözetim ve denetim otoritesi uygun asgari sermaye yeterliliğini belirlemeli ve bankaları asgari sermaye yükümlülüğünün üzerinde sermaye bulundurmaları için teşvik etmelidir.

Bir bankanın taşıdığı risklerin mahiyeti dolayısıyla ya da aktif kalitesi, risk dağılımı ve/veya bankanın mali yapısına ilişkin diğer özelliklerde belirsizlikler varsa, gözetim ve denetim otoritesi asgari sermaye yeterliliği rasyosunu daha yüksek tutabilmelidir. Bankanın sermaye yeterliliği rasyosu asgari oranın altına düşerse bankacılık gözetim ve denetim otoritesi belli zaman sürecinde asgari yükümlülüğün tekrar karşılanması için bankanın gerçekçi bir planı olduğundan emin olmalıdır. Gözetim ve denetim otoritesi ayrıca söz konusu durumlarda gerekli olabilecek ilave sınırlandırmalar olup olmadığını da dikkate almalıdır.¹⁸¹

¹⁸¹ TBB, **Bankacılıkta Etkin Gözetim Ve Denetim Prensipleri** s.22 [http:// www.tbb.org.tr/](http://www.tbb.org.tr/)

Denetim otoriteleri bankanın süreçlerini aşağıda yer alan konulardaki yeterliliğinin belirlenmesi amacıyla incelemelidir:

- Seçilen hedef sermaye seviyelerinin kapsamlı ve bankanın hâlihazırdaki çalışma koşullarına uygunluğu.
- Bu seviyelerin üst düzey yönetim tarafından gereğince izlenip değerlendirildiği.
- Sermaye bileşenlerinin banka faaliyetlerinin doğasına ve ölçeğine uygunluğu.

Denetim otoriteleri, ayrıca, bankaların sermaye düzeylerinin belirlenmesinde beklenmeyen olayların dikkate alınma derecesini de ele almalıdır. Bu analiz kapsamlı bir şekilde bir dizi dışsal koşulu ve senaryoyu kapsamalı ve kullanılan tekniklerin ve stres testlerinin gelişmişlik düzeyi bankanın faaliyetleri ile orantılı olmalıdır.

3.4.2.2.3. Kontrol Ortamının Değerlendirilmesi

Denetim otoriteleri bankanın yönetim bilgi sistemlerinin ve raporlamalarının niteliğini, iş risklerinin ve faaliyetlerinin toplulaştırılması ve yönetimin gelişmekte olan veya değişen risklere verdiği tepkilere ilişkin geçmiş performansı açısından dikkate almalıdır.

Bir bankanın sermaye düzeyi, her durumda, bankanın risk profili ile risk yönetimi süreçleri ve iç kontrollerinin yeterliliği esas alınarak belirlenmelidir. Ekonomik konjonktürün etkisi ve makroekonomik ortam gibi dışsal faktörler de ayrıca dikkate alınmalıdır.

3.4.2.2.4. Asgari Standartlara Uygunluğun Denetim Otoritesince Gözden Geçirilmesi

Birtakım içsel yöntemlerin, kredi riski azaltımı tekniklerinin ve varlıkların menkul kıymetleştirilmelerinin yasal sermaye yeterliliğinin hesabında dikkate alınabilmesi için risk yönetimi standartları ve kamuyu bilgilendirme yükümlülükleri de dahil olmak üzere bankaların birçok yükümlülüğü yerine getirmeleri gerekecektir. Bankalar, özellikle, asgari sermaye yükümlülüklerinin hesaplanmasında kullandıkları içsel yöntemlerin özelliklerini kamuya açıklamakla yükümlü olacaklardır. Denetim otoriteleri, denetimsel inceleme sürecinin bir parçası olarak, bu koşulların bankalar tarafından sürekli

olarak sağlanmasını sağlamak zorundadır.

Komite, asgari standartlara ve yeterlilik ölçütlerine ilişkin incelemeyi ikinci prensipte yer alan denetimsel inceleme sürecinin gerekli bir parçası olarak görmektedir. Komite asgari ölçütlerin belirlenmesinde hali hazırdaki sektör uygulamalarını göz önünde bulundurmuştur. Komite, bu asgari standartların denetim otoriteleri için kullanışlı ve banka yönetiminin etkili risk yönetimi ve sermaye tahsisine yönelik beklentileriyle uyumlu bir dizi kıstas oluşturmasını beklemektedir.

Bankanın standart yaklaşımlar için belirlenmiş olan koşullara ve yükümlülüklerle uyum düzeyinin belirlenmesinde de, denetim otoritesinin incelemesi sürecine önemli bir rol atfedilmektedir. Bu kapsamda, P1 sermaye yükümlülüğünün azaltılmasında kullanılabilecek birçok risk azaltımı aracının güvenilir, sağlam, test edilmiş ve uygun bir şekilde yazılı hale getirilmiş risk yönetimi sürecinin bir parçası olarak kullanılmasının ve anlaşılmasının sağlanması konusunda denetimsel incelemeye duyulan ihtiyaç ortaya çıkacaktır.

3.4.2.2.5. Bankaya Yönelik Tedbir Alma

Denetim otoriteleri, yukarıda tarif edilen inceleme sürecinin yerine getirilmesinin ardından bankanın kendi risk değerlendirmesi ve sermaye tahsisi sonuçlarından tatmin olmamışlarsa, bankaya yönelik olarak gerekli gördükleri tedbirleri almalıdırlar.

3.4.2.3.Prensip 3:

Denetim otoriteleri, bankaların asgari yasal sermaye yükümlülüğünün üzerinde sermaye ile faaliyette bulunmalarını istemeli ve asgari yükümlülüğün üzerinde sermaye bulundurmalarını sağlayacak güce sahip olmalıdır.

P1 sermaye yükümlülükleri, P1 rejimini çevreleyen ve bankacılık kesimindeki her bankayı etkileyen belirsizlikler için bir sermaye koruması sağlayacaktır. Bankaya özgü olarak ortaya çıkan belirsizlikler P2 kapsamında ele alınacaktır. P1 altında yer alan bu tür sermaye tamponlarının güçlü içsel sistemlere ve kontrollere, iyi bir şekilde çeşitlendirilmiş risk profiline ve P1 rejimi tarafından yeterince kapsanan bir iş profiline

sahip bir bankaya makul düzeyde güvence sağlayacağı ve P1'deki sermaye yükümlülüğüne eşit düzeyde sermaye ile faaliyette bulunan bir bankanın P1'de ifadesini bulan sağlamlık için gerekli asgari hedeflere ulaşacağı beklenmektedir. Diğer taraftan, denetim otoriteleri sorumlu oldukları piyasaların belli başlı özelliklerinin yeterince kapsanıp kapsanmadığını göz önünde bulundurma ihtiyacı duyacaklardır. Denetim otoriteleri, bankaları P1 standartlarının üzerinde ve ötesinde bir koruma sağlayan ilave sermaye ile faaliyette bulunmalarını isteyecek veya teşvik edecektir.

Sermayesinin asgari yasal sermaye yükümlülüğünün altına düşmesi bankalar için çok ciddi bir sorundur. Bu durum bankaların bu konudaki düzenlemelere aykırı harekette bulunması ve/veya denetim otoritelerinin bankaların istediği dışında acil düzeltici müdahalede bulunmaları sonucunu doğurmaktadır.

Denetim otoritelerinin, her bir bankanın yeterli düzeyde sermaye ile faaliyette bulunmasını sağlamak amacıyla kullanabilecekleri birçok araç bulunmaktadır.

Denetim otoritesi, diğer yöntemlerin yanında, bankanın sermayelendirilme düzeyinin tanımlanması amacıyla tetik ve hedef rasyolar belirlenmesi ya da asgari düzeyin üzerinde sermaye sınıflarının tanımlanması (iyi sermayelendirilmiş, yeterli düzeyde sermayelendirilmiş gibi) gibi yöntemler benimseyebilir.¹⁸²

3.4.2.4.Prensip 4:

Denetim otoriteleri, bankaların risk profiline göre belirlenen sermayelerinin asgari seviyenin altına düşmesini engellemek için erken müdahalede bulunabilmelidir. Sermayenin korunamadığında veya tekrar yerine konulamadığında bankadan hızlı düzeltici tedbirlerin alınmasını istemelidir.

Denetim otoriteleri, bankanın yukarıda ana hatlarına yer verilen prensiplerin içerisinde yer alan yükümlülükleri yerine getiremediğine ilişkin bir kaygı taşımaları halinde alınacak tedbirler konusunda bir dizi seçeneği göz önünde bulundurmalıdır. Bu tedbirler, bankanın izleme yoğunluğunun artırılması, temettü ödemelerinin kısıtlanması, bankadan tatmin edici bir sermaye yeterliliğini eski haline getirme (restore

¹⁸² BCBS a.g.e. s.7

etme) planı hazırlamasını ve uygulamasını isteme ve bankadan acilen sermaye artırımına gitmesini isteme gibi tedbirleri kapsayabilmektedir. Denetim otoriteleri, bankanın içinde bulunduğu kendi koşullarına ve faaliyet ortamının koşullarına en uygun araçları kullanma yetkisine sahip olmalıdır.

Bankanın karşılaştığı zorlukların kalıcı çözümü her zaman sermayenin artırılması değildir. Diğer taraftan, istenilen bazı tedbirlerin (sistem ve kontrollerin güçlendirilmesi gibi) uygulanması belli bir zaman alabilmektedir. Dolayısıyla, bankanın pozisyonunun düzeltilmesine yönelik tedbirler uygulanırken sermayenin artırılması geçici bir tedbir olarak kullanılabilir. Kalıcı tedbirler alınmış ve denetim otoritesi tarafından bunların etkili olduğu görülmüş ise geçici sermaye artırımını yükümlülüğü kaldırılabilir.

3.4.3. Denetim Otoritesinin İncelemesi Sürecinin Diğer Unsurları

Denetim otoritesinin incelemesi sürecinin diğer unsurları ise şunlardır.

3.4.3.1. Denetim Otoritesinin Şeffaflığı ve Hesap Verebilirliği

Bankaların denetimi kesin sonuçları olan bir bilim değildir. Dolayısıyla denetim otoritesinin incelemesi süreci içerisinde ihtiyari unsurların olması kaçınılmazdır. Denetim otoriteleri sorumluluklarını şeffaf ve hesap verebilir bir şekilde yerine getirmeye dikkat etmek zorundadır. Denetim otoritelerinin bankaların içsel sermaye değerlendirmelerinin gözden geçirilmesinde kullanacakları ölçütleri kamuya açıklamaları gereklidir. Denetim otoritesi, hedef ve tetik rasyoların belirlenmesi ya da asgari yasal sermayenin üzerinde sermaye kategorilerinin tanımlanmasını benimsemesi halinde bunları gerçekleştirilmede göz önünde bulunduracağı etkenleri kamuya açıklamalıdır. Bir banka için sermaye gereksiniminin asgari düzeyin üzerinde belirlenmesi halinde, denetim otoritesi bu gereksinimin ortaya çıkmasına neden olan bankaya özgü risk karakteristiği ve gerekli düzeltici tedbir konusunda bankaya açıklama yapmalıdır.¹⁸³

3.4.3.2. Artan Sınır Ötesi İletişim ve İşbirliği

Büyük bankacılık işletmelerinin etkili denetimi, sektör katılımcıları ve denetim

¹⁸³ BCBS a.g.e. s.11

otoriteleri arasında yakın ve sürekli bir diyalogun bulunmasını gerektirmektedir. Buna ilave olarak, Uzlaş ı özellikle karmaşı k uluslararası bankacılık gruplarının sınır ötesi denetimi için denetim otoriteleri arasında güçlü bir işbirliğini gerektirecektir.

Uzlaş ı, ulusal denetim otoritelerinin yurtiçindeki kuruluşların düzenlenmesine ilişkin yasal sorumluluklarını veya mevcut Basel Komitesi standartlarında belirlenen konsolide denetime ilişkin yapmış oldu ğu anlaşmalarını değıştirmeyecektir. Ana ÷lke denetim otoritesi Uzlaş ının bankacılık grubuna konsolide bazda uygulanmasının gözetiminden, ev sahibi ÷lke denetim otoriteleri ise kendi ÷lkelerinde faaliyette bulunan kuruluşların denetiminden sorumludur.

Düzenlemelere uyum yükünün azaltılması ve yasal düzenleme arbitrajından kaçınılabilmesi için, bir banka için grup düzeyinde kullanılan yöntem ve izin süreçleri ev sahibi ÷lke denetim otoritesi tarafından (yerel otoritenin getirdi ği yükümlölüklerin yeterli düzeyde yerine getirilmesi halinde), yerel düzeyde kabul edilebilecektir. Denetim otoriteleri, bankalar üzerindeki uygulama yükünün azaltılabilmesi ve denetim kaynaklarının korunabilmesi için gereksiz ve koordinasyonsuz izin ve yetkilendirme işlemlerinden mümkün oldu ğunca kaçınılmalıdırlar.

Uzlaş ının uygulanmasında, denetim otoriteleri, birden fazla ÷lkede faaliyet gösteren ve önemli düzeyde sınır ötesi faaliyeti bulunan bankacılık gruplarına ana ÷lke ve ev sahibi ÷lke denetim otoritelerinin her birinin rollerini bildirmelidir. Ana ÷lke denetim otoritesi bu koordinasyon çalışmalarına ev sahibi ÷lke denetim otoritesi ile koordinasyon halinde liderlik edecektir. Ayrı ayrı denetim rollerinin iletilmesinde, denetim otoriteleri mevcut yasal sorumluluklarının değışmedi ği konusunun aydınlatılmasına özen göstereceklerdir.

Komite, denetim otoriteleri arasındaki uluslararası işbirliği için önemli bir temel olarak uluslararası aktif bankalar için karşılıklı tanıma konusunda pragmatik bir yaklaşımı desteklemektedir. Bu yaklaşım, uluslararası aktif bankaların ÷lkelerdeki ba ğlı kuruluşları söz konusu oldu ğunda ortak sermaye yeterlili ği yaklaşımlarının tanınmasını ve aynı zamanda ba ğlı ortaklıklarının aşırı düzenleme yüküyle karşı karşıya kalmaması için ana ÷lke ve ev sahibi ÷lkenin ulusal sermaye yeterlili ği düzenlemeleri arasındaki

farklılıkların en aza indirilmesinin arzu edilebilirliğini ima etmektedir.¹⁸⁴ Ulusal denetim ve gözetim kurumlarının yapmış oldukları çalışma ve faaliyetlerin ulusal bankaların yararına olduğu hiçbir zaman unutulmamalıdır. Bu sayede bankalar gerek risklere karşı en üst derecede korunurken gerekse de uluslararası piyasalara vermiş oldukları şeffaf olduklarına dair izlenim sayesinde de yabancı ve yerel yatırımcılar tarafından çok daha fazla tercih edileceklerdir. Bu sayede bankalar fon gereksinimlerini uluslararası piyasalardan çok daha uygun koşullarda sağlayabilirler. Bu durum Basel II'nin bankalara kendi gerçek finansal yapılarını ortaya koyabilme noktasında sağlamış olduğu en büyük avantajlardan birisidir. Basel II sayesinde bankalar tüm kontrollerde sadece kendi finansal durumlarından sorumlu hale gelmişlerdir.

Basel II ile birlikte her banka kendi yapısı ile analiz edilecektir. Bu sayede iyi yönetilen ve sağlam bir finansal yapıya sahip bankalar ile finansal verileri iyi olmayan bankalar arasındaki farklılıklarda çok net bir şekilde ortaya konmuş olacaktır. Bu durum bankalar arası rekabet açısından oldukça büyük bir öneme sahiptir. Basel II, bankalara iyi yönetilmeleri sonucunda çok daha düşük maliyette fon bulabilme ve iyi yönetilmeyen riskli bankalardan kendilerini ayırabilme ve müşterilerine farklı bir alternatif sunabilme fırsatı sunmaktadır. Basel II ile birlikte bankalar açısından sabit kıymetlerde uzun vadeye bağlı finansal kaynakların sermaye piyasalarında yeniden değerlendirilmesi mümkün olmakta ve bu sayede finansal piyasalarda sermaye hareketleri artmaktadır.¹⁸⁵

3.5. BASEL II KRİTERLERİNİN BANKA DENETİM BİRİMLERİNE ETKİLERİ

Basel II kararları, bankacılık sektöründe olası riskleri en aza indirmeyi, bankacılık sektörünü olası risk ve tehlikelerden korumaya yönelik yeni standartlar getirmeyi hedeflemektedir. Günümüzde bankacılık sektöründe risk kavramının tanımlanması ve bu risklerle mücadele edilmesi hayati bir öneme sahiptir. Bankacılık sektöründe risk beklenen para tutarındaki değişkenlik olarak kabul edilmektedir.¹⁸⁶ Bu noktada Basel II kararlarının bankacılık sektörü süreçlerinde başarılı bir şekilde

¹⁸⁴ BCBS a.g.e. s.12

¹⁸⁵ B. RENAUD, **Housing Finance In Emerging Finance**, An Overview of Current Issues, in Housing Finance in Emerging Markets, London UK, March 2003, s.14.

¹⁸⁶ Cudi Tuncer GÜRSOY, **Finansal Yönetim İlkeleri**, İstanbul: Rengin Basımevi, 2000, s.91.

uygulanmasında en büyük sorumluluk banka denetim birimlerine düşmektedir. Gerek Basel II gerekse diğer uluslararası standartlar ve düzenlemeler bankaların uyması için çok sayıda yeni kural ortaya koymaktadır. Belirlenen tüm standartların, düzenlemelerin ve kuralların bankalarda tam anlamı ile uyulup uyulmadığını öncelikle takip eden birim bankaların kendi denetim birimleridir. Elbette ki her ülkedeki bankacılık denetleme ve düzenleme kurumlarının ve bağımsız denetim şirketlerinin yapmış oldukları denetimlerde bulunmaktadır. Fakat kabul edilen uluslararası standartların, kuralların ve düzenlemelerin denetlemesinden bankalarda öncelikli olarak banka denetim birimleri sorumludur. Diğer denetim organlarının yapmış oldukları denetimler zaman olarak sonraki bir zaman dilimini kapsamaktadır. Dolayısı ile uluslararası kurallara ve düzenlemelere tam olarak uyulup uyulmadığının anlaşılması sonraki bir zaman diliminde olacak ve aradaki bu zaman diliminde bankalar olası risk ve tehlikelerden dolayı zarar görebileceklerdir. Oysa banka denetim birimleri yapmış oldukları çalışmalar ile uluslararası kural, düzenleme ve standartlara uyulup uyulmadığını çok daha çabuk fark edebilirler. Bu süreçte banka iç kontrol birimlerinin yapmış oldukları sürekli ve günlük kontrollerin çok büyük bir önemi bulunmaktadır. Bu sayede olası hata ve eksikler bankalar daha zarar görmeden zamanında tespit edilmiş olacaktır. Bankalar için olası risk ve tehlikelerin zamanında belirlenmesi ve giderilmeleri için zamanında önlem alınabilmesi, bankaların tüm çalışma ve faaliyetlerini sağlıklı ve düzenli olarak devam ettirebilmesi açısından çok büyük ve belirleyici bir öneme sahiptir.

Günümüzde Basel I ile belirlenen standartlar, bankacılık sektöründe yaşanan hızlı gelişme ve değişimlere bağlı olarak bankaları risk ve tehlikelere karşı koruma noktasında yeterli olamamıştır. Özellikle günümüz küresel finans sistemi, bir bankanın karşı karşıya kalacağı riskler domino etkisi ile banka ülkelerin finans sistemlerini de etkilemektedir. Günümüzde bir bankada yaşanabilecek krizlerin tüm bankacılık sistemine yayılabiliyor olması, gerek yerel gerekse uluslararası alanda bankalar arası etkileşimin çok fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle bankaların olası risk ve tehlikelere karşı korunması noktasında Basel II düzenlemeleri ortaya konmuştur. Basel II standartları ile bankaları risk ve tehlikelere karşı koruma noktasında farklı yöntemler kullanılmaya başlanmıştır. Basel II ile özellikle bankalarda risk yönetimi bazlı yöntemler çok büyük önem kazanmıştır. Basel II kararları ile önem verilen bir diğer noktada bankaların vermiş oldukları kredilerin çok daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulmasıdır. Bu amaçla kredi verilecek olan şirketlerin rating notu alması ile ilgili

çok sayıda yeni düzenleme ortaya konmuştur.

Yapılan tüm bu çalışmalar dikkatle incelendiğinde ortaya konulan tüm yeni düzenlemelerin banka iç kontrol birimlerine yeni görev ve sorumluluklar yüklediğini görmekteyiz. Ortaya konulan yeni düzenlemelere bankalar tarafından uyulup uyulmadığının takibinden öncelikli olarak banka denetim birimleri sorumludurlar. Bu nedenle banka iç kontrol birimleri bankalarda Basel II standartları ile ortaya konulan yeni düzenlemeleri de kapsayacak yeni kontrol noktaları hazırlamak ve bu kontrol noktalarını bankaların tüm çalışma ve faaliyetlerini kapsayacak bir şekilde banka bünyesine aktarmak zorundadırlar. Banka iç kontrol birimleri bu amaçla yeni kontrol süreçleri oluşturmaktadır. Bu kontrol süreçleri Basel II ile ortaya konulan tüm standartları, düzenleme ve değişiklikleri kapsayacak bir şekilde hazırlanmalıdır.

Banka iç kontrol birimlerinin Basel II kararlarının bankalarda uygulanma şeklini de kendi açısından incelemesi ve gerekli gördüğü noktalarda müdahalelerde bulunması gerekmektedir. İç kontrol birimleri, sahip oldukları deneyimler ile Basel II kararlarının banka bünyesine aktarımı konusunda yararlı fikir ve öneriler ortaya koyacaklardır. Ayrıca banka iç kontrol birimleri, Basel II kararlarının bankalarda uygulanması aşamasında kendisi içinde kontrol süreçleri açısından yeni veriler üretecek düzenlemeleri de yapmak zorundadırlar.

3.5.1. Bankacılık Sektöründe Basel II Kriterleri

Basel Komitesinin, sermaye yeterliliği uygulamalarını uluslararası alanda kabul edilen ortak bir standart haline getirerek çok önemli bir görevi yerine getirdiği düşünülmektedir. O dönemlerde bu sayede çok sayıda bankacılık krizi önlenmiştir. Ayrıca farklı ülkelerde çok sayıda farklı bankanın ortak bir payda da buluşmasını sağlaması açısından da çok büyük bir önem taşımaktadır. Basel kararları sayesinde uluslararası bankacılık sektöründe farklı ülkelerden ve yapılardan gelen bankaların ortak paydalar altında buluşabilecekleri görülmüştür. Özellikle o dönemlerde ciddi bir sorun olan sermaye yeterliliği konusunda bankaların sıkıntıya düşmesini engelleyen önlemler alınmış ve bu konuda yeni uygulamalar yürürlüğe konmuştur. Basel Komite'nin en önemli avantajı da bankalar arasında ortak bir uzlaşma ortaya koyabilmesi, bankalar arasında benzer bir bakış açısının sağlanabilmesidir. Bu sayede bankacılık sektöründe ortaya çıkması muhtemel olası risklerle çok daha iyi mücadele

edilebileceği öngörülmektedir. Basel standartları, uluslararası bankacılık sisteminin sağlamlığının ve risk istikrarının güçlendirilmesine katkıda bulunmuş ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren bankalar arasındaki rekabet eşitliğini güçlendirmiştir. En önemlisi de bankalar arasında bu tür bir uzlaşının sağlanabileceğini göstermiş olmasıdır. Bu durum ileride planlanan çalışmalara da umut vermiştir.

Bankalar arasında finansal piyasalara ve finansal piyasalarda meydana gelen değişikliklere karşı benzer bakış açılarının ve yaklaşımlarının ortaya çıkmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Ancak, Basel Komitenin sermaye standardını yayınladığı 1988 yılından bu yana geçen sürede bankacılık sektörü, risk yönetimi yaklaşımları, finansal piyasalar ve gözetim uygulamaları çok önemli değişimler geçirmiştir. Bu zaman aralığında gerek finansal piyasalarda, gerek finansal piyasalardaki uygulamalarda oldukça önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Özellikle bankacılık sektöründe var olan risklerin belirlenmesi ve ölçülmesi için yeni yöntemler uygulamaya konmuştur.¹⁸⁷

Finansal araçlardaki çeşitlilik önemli oranlarda artmış, finansal sistem daha dinamik ve karmaşık hale gelmiştir. 1988 yılından günümüze geldiğimizde bankacılık sektöründe kullanılan araçlar değişmiş, söz konusu işlem tutarları oldukça artmış, bankaların yapıları ve kullandıkları sistemler tamamı ile değişmiştir. Bu süre esnasında ortaya çıkan yeni risklerden dolayı pek çok bankanın iflas ettiği ve bu nedenlere bağlı yeni bankacılık krizlerinin de ortaya çıktığı görülmüştür. Dolayısı ile değişen bankacılık sektörü ve ortaya çıkan yeni muhtemel risk ve tehlikeler Basel Komite'nin yeni kararlar almasını zorunlu hale getirmiştir.

Finansal araçlardaki çeşitlilik önemli oranlarda artmış, finansal sistem daha dinamik ve karmaşık hale gelmiştir. 1988 yılından günümüze geldiğimizde bankacılık sektöründe kullanılan araçlar değişmiş, söz konusu işlem tutarları oldukça artmış, bankaların yapıları ve kullandıkları sistemler tamamı ile değişmiştir. Bu süre esnasında ortaya çıkan yeni risklerden dolayı pek çok bankanın iflas ettiği ve bu nedenlere bağlı yeni bankacılık krizlerinin de ortaya çıktığı görülmüştür. Dolayısı ile değişen bankacılık sektörü ve ortaya çıkan yeni muhtemel risk ve tehlikeler Basel Komite'nin yeni kararlar almasını zorunlu hale getirmiştir.

¹⁸⁷ BIS, **Basel Committee, The Basel New Capital Accord**, Consultative Document, January 2001, s.2.

Basel Komite'nin amacı; bankacılık sisteminde daha iyi bir risk yönetimini, daha güçlü bir sermaye yapısını ve finansal istikrar için gerekli olan geliştirici şeffaf uygulamaların ortaya konmasını sağlamaktır. Bankaların çalışma ve faaliyetleri sırasında karşı karşıya kaldıkları olası risk ve tehlikeler nedeni ile ortaya çıkabilecek muhtemel kayıplara karşı oluşturulması gereken sermaye yeterlilik oranı bir bankanın çalışma ve faaliyetlerini düzenli ve sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmesinin en temel ve en önemli göstergelerinden birisidir.¹⁸⁸

Basel kararlarında ikinci yapısal blokta bankaların her zaman için çalışma ve faaliyetlerini devam ettirebilecek sermayeyi bünyelerinde bulundurmayı zorunlu kılmıştır. İkinci yapısal blokta, bankaların yapısal özelliklerine göre belirlenen sermaye yeterliliği oranının biraz daha üzerinde bir sermaye bulundurmaları önerilmektedir. Bunun nedeni bankaların finansal piyasalarda oluşabilecek ani bir değişimden olumsuz olarak etkilenmeyecek sermaye yapısına ve sermaye gücüne sahip olmalarıdır. Basel Düzenlemeleri ile temel olarak risk duyarlılığı daha fazla ve daha esnek bir yapının oluşturulması amaçlanmaktadır. Buna bağlı olarak sermaye yeterliliği hesaplamasında risk duyarlılığının artırılması ile birlikte düzenleyici yükümlülüklerde teşviklerin ve uyumluluğun artırılmasına çalışılmaktadır.

Basel I kararları ile o yıllarda çok önemli bir risk olan sermaye yeterliliği riskinin üzerine gidilmiş ve bir anlamda bankaların bu risk karşısında kendilerini ve genel anlamda tüm sistemi koruyacak ve risk altına atmayacak düzenlemeleri gerçekleştirmeleri sağlanmıştır. Basel I kararları bu açıdan bakıldığında ciddi anlamda başarılı olmuştur. Basel II kararları ise bu açıdan bakıldığında çok daha zorlu bir süreci ifade etmektedir. Basel II sürecinde Basel I kararlarında olduğu gibi tek bir riskten söz etmek mümkün değildir. Basel II'nin gündeminde değişen ve gelişen finansal piyasalara ve finansal araçlara bağlı olarak çok sayıda farklı yapıda risk bulunmaktadır. Günümüzde bankacılık sektörü ve uygulamaları 1988 yılından çok farklıdır. Basel II kararları ve uygulamaları değişen bankacılık sektörü ve uygulamalarına bağlı olarak gerek bankaları gerekse tüm bankacılık sistemini ortaya çıkan tüm yeni risklerden korumaya yöneliktir. Örneğin Basel II'de operasyonel risk; yetersiz veya aksayan iç süreçler, insanlar ya da sistemler ya da harici olaylar sonucu ortaya çıkan zararlar riski

¹⁸⁸ Hennie Van GEUNNING, Sonja Brajovic BRATANOVIC, "Analyzing and Managing Banking Risk", The World Bank, Washington DC, 2003, s.102

olarak tanımlanmaktadır.¹⁸⁹

Uygulama açısından 1988 yılına göre çok daha fazla zorluklar bulunmaktadır. Bankacılık sistemi bugün çok daha karmaşık ve işlem tutarları itibarı ile ülke ve dünya ekonomileri üzerinde çok daha güçlü bir etkiye sahiptir. Banka sayıları ve bu bankaların uluslararası piyasalarda örgütlenme modelleri çok daha karmaşık bir yapıdadır. Uluslararası alanda faaliyet gösteren banka sayısı oldukça artmış ve bankacılık sistemi çok daha karmaşık bir yapıya kavuşmuştur. Bankacılık sektörünün dünya ekonomileri üzerindeki etkisi bugün her zamankinden çok daha fazladır. Tüm dünyada gerek finansal sektör gerekse de reel sektör açısından bankacılık sektörü lokomotif sektör özelliğindedir.

Bankacılık sektörü, gerek reel sektöre gerekse de finansal sektöre destek sağlamakta; her iki sektöründe sağlıklı ve dengeli bir şekilde büyüüp gelişebilmesi için sürekli olarak görev ve sorumluluklar üstlenmektedir. Bu nedenle bankacılık sektörünün dünya ekonomileri üzerindeki etkisi her an daha da artmak da ve stratejik bir öneme kavuşmaktadır.

Yurt dışı örneklerini incelediğimiz zaman uluslararası alanda faaliyet gösteren tüm bankalar, AB'deki bütün bankalar, ISD tarafından yönetilen yatırım bankaları, ABD birincil sermaye bankaları ve uluslararası yetki alanına giren orta ve düşük seviyedeki sermaye bankaları Basel II'nin düzenlemelerinden etkilenecek kesimi oluşturmaktadır. Ne kadar çok banka Basel II kıstaslarını benimser ise en temel amaç olan bankalar arasında bir uzlaşıya ulaşılması hedefine o kadar çok yaklaşılmış olunur. Bu noktada bir diğer önemli hususta bankaların ve ülkelerin Basel II standartlarını kabul etmelerinin ardından ülkelerindeki bankacılık sektörü ile ilgili düzenlemeleri de Basel II kıstaslarına uygun bir yapıya kavuşturmalarıdır.¹⁹⁰

Basel II kıstaslarından etkin bir verim alınabilmesi için tüm bankacılık sektöründeki düzenlemelerin Basel II kararlarına uyumlu olması gerekmektedir. Basel II ile ortadan kaldırılması amaçlanan risk sayısı çok daha fazladır. Dolayısı ile bankalar arasında sağlanması amaçlanan uzlaşının önemi bugün çok daha fazladır. Ne kadar

¹⁸⁹ Gülizar KURT, **Basel II**, İSMMMO, 11.11.2006

¹⁹⁰ S.Griffith JONES WILL, **"The Proposed New Basel Capital Accord Have A Net Negative Effect On Developing Countries"**, Institute Of Development Studies, Brighton: University Of Sussex Press, 2001

çok banka bu kararları benimser ise risk olarak benimsenen ve kabul edilen unsurlar üzerinde o kadar çok bankanın önlem alması sağlanmış olunur. Basel II'nin ulaşmaya çalıştığı ana hedefleri gözden geçirmek gerekirse bunları: Sermaye düzenlemelerinde tutarlılığı sağlamak, kredi ve piyasa riskleri için daha hassas ölçüler ve operasyonel risk için yeni sermaye gereksinimleri getirerek var olan sermaye yeterlilik standartlarını güçlendirmek olarak bahsedebiliriz.

Basel II kararları ile uluslararası ölçekte çalışan bankaları etkileyen denetleyici düzenlemelerin korunması ve uluslararası bankacılık sisteminin sürekliliğini daha da güçlendirecek bir altyapının oluşturulması amaçlanmaktadır. Bu amaçlar Basel I ile ortaya konulan amaçlardan çok daha zordur. Bu zorluğun en temel nedeni bugün tüm dünyada bankacılık sektörlerinin çok daha karmaşık bir yapıya kavuşmasıdır. Tüm bu saymış olduğumuz hedefler bankaları ve bankacılık sistemlerini ortaya çıkabilecek muhtemel risk ve krizlerden korumaya yönelik kararlar ve unsurlardır.

Günümüzde artık bankalar ve bankacılık sistemleri küresel bir yapıda çalışmaktadırlar. Dolayısı ile birinde meydana gelebilecek bir sorun diğerlerini de hızlı bir şekilde etkilemekte ve ciddi zararlara yol açabilmektedir. Bu nedenle Basel II kararları ile bu risklere karşı çok sayıda bankanın ortak önlemler alması amaçlanmaktadır. Bu sayede bankacılık sistemleri ve çalışma biçimleri birbirlerine benzer ortak bir yapıya kavuşturulacak ve gerek bankalar gerekse bankacılık sistemleri açısından ciddi ve önemli bir koruma sağlanacaktır. Ekonomiye yönelik olarak yeni uzlaş ı özetle, finansal aracılık fonksiyonunun etkinleşmesi, kurumsal yatırımcı olarak bankaların risk analizlerinin değişmesi, banka finansal araçlar ve banka müşterisi şirketlerdeki kurumsal yönetim yapısındaki iyileşmenin kayıt dışılık, şeffaflık ve sermaye piyasalarının etkinliğinin artması gibi hususlarda çeşitli etkiler ortaya çıkaracaktır.¹⁹¹

Basel II uzlaş ısı, temel olarak üç konu üzerinde odaklanmakta ve bu noktalarda bankalar arasında ortak bir uzlaş ı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu hedefler arasında birinci aşamayı, Daha iyi Sermaye Değerlemesi (Capital Assessment) oluşturmaktadır. Bu alanda yeni yapı ile birlikte sermaye yeterlilik oranları düşecek, buna bağlı olarak risk değerlendirmesi ve sermaye gereksinim ölçümlerinin isabetliliği artacaktır. Bu

¹⁹¹ BDDK, **Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaş ısı(Basel II)**, Aralık 2004, s.20.

sayede yönetilemeyen risklerden kaynaklanan kayıpları azaltmak için gerçek ve eş zamanlı veriler kullanılacaktır. Bu sayede bankalara risk tabanlı sermayeye değer biçme imkânı sağlanacak ve operasyonel sermaye yönetiminde etkinlik için Sarbanes-Oxley yasasında belirtilen içsel kontrol birimleri kullanılacaktır.

Basel II ile birlikte bankaların finansal yapılarına göre bünyelerinde sermaye tutmaları amaçlanmaktadır. Bu sayede bankalar ne gereğinden fazla ne de gereğinden az sermayeyi yapılarında bulundurmayacaklardır. Bankaların gereğinden az sermaye bulundurması faaliyetlerinin devamlılığı açısından çok büyük bir risk olmakla birlikte gereğinden çok fazla sermaye bulundurmalarında bankalar için ciddi bir maliyet ve kaynak israfı anlamına gelmektedir. Basel I uygulamalarında bankalar için sabit bir oranda sermaye yeterliliği öngörülmekteydi. Oysa Basel II ile birlikte bankaların yapısına, olası risklere ve bankacılık sektörünün genel yapısına göre bir sermaye yeterlilik oranı belirlenmektedir. Bir başka ifade ile her bankanın sermaye yeterliliği oranı sabit bir oran yerine her bankanın kendi iç dinamiklerine göre belirlenmektedir. Basel II ile birlikte sermaye ihtiyacının tekrar tanımlanmasına yönelik sermaye yeterlilik oranı her banka için ayrı bir oranı ifade etmektedir. Kredi riski için daha detaylı tanımlara yer verilmiş, piyasa riskinde herhangi bir değişiklik olmamış ve tanımlamaya ilk defa operasyonel riskte dâhil edilmiştir.¹⁹² Bu arada Basel II kararlarının temel olarak gelişmiş ülke bankalarına dönük olarak hazırlandığını unutmamak gerekmektedir. Gerek ekonomik, gerek yasal çerçeve ve gerekse bankacılık düzenlemeleri açısından buna hazır olmayan ülkelere Basel I ve Basel II arasında kalan bazı ara modelleri kullanmaları önerilmektedir.¹⁹³

Basel I ve Basel II kararlarının uygulanabilmesi için bankacılık sektöründe bir takım kuralların ve kurumların daha önceden oluşturulması gerekmektedir. Bu kuralların ve kurumların oluşturulamadığı ülkelerde ve bankacılık sektörlerinde Basel kararlarının uygulanması mümkün değildir.

Basel II kararlarının ortaya koyduğu en temel farklılık risk anlayışının müşterilerin yapılarına göre değişkenlik göstermesidir. Yeni hazırlanan Basel II kararları ile birlikte her bankanın sahip olduğu risklere göre sermaye yeterlilik oranı ayrı

¹⁹² BIS, **Bank Of International Settlements, Basel Committee on Banking Supervision**, The New Basel Capital Accord, An Explanatory Note, 2001

¹⁹³ Patricia JACKSON, **“Capital Requirements and Bank Behaviour: The Impact of The Basle Accord”**, BCBS Working Papers, No.1, April 1999

ayrı belirlenecektir. Bu Basel II'nin en temel ve en önemli farklılığıdır. Basel II ile bankalara genel değil kendi yapılarına özgü standartlar getirilmektedir. Bu durum aslında sağlıklı çalışan bankalar için Basel I de olan bir haksızlığı da ortadan kaldırmıştır. Basel I de sabit bir oran varken, bugün bu oran her bankanın kendi özelliklerine ve yapısına göre ayrı ayrı belirlenmektedir.

Sağlıklı faaliyet gösteren bir banka ile çok fazla risk alan bir banka aynı kefeye konulmamaktadır. Bu durum bankalar arasında sermaye yeterliliği sağlama noktasında oluşması muhtemel bir haksız rekabeti önleyecek bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Riskli bir yönetim tarzını benimseyen, portföyünde riskli enstrümanları çok daha fazla bulunduran bankaların buna bağlı olarak sermaye yeterlilik oranları daha fazla olurken; diğer yandan çok daha az risk alarak yönetilen ve portföyünde riskli araçlara daha az yer veren bankaların tutması gereken sermaye yeterliliği oranının çok daha az olması sağlanmaktadır. Bu sayede tutulan sermaye oranı açısından bankalar arasındaki haksız rekabet ortadan kaldırılmıştır. Unutmamalıdır ki bankalarda tutulan sermaye aynı zamanda belirli oranlarda maliyet anlamına da gelmektedir. İkinci ve üçüncü aşama ise şeffaflığı ve raporlamayı içeren uygulamalardan oluşmaktadır. Bu iki uygulamada, ortaya çıkması muhtemel sorunların gerekli kurumlar tarafından zamanında belirlenmesine ve önlemlerin alınmasına sağlamaya yöneliktir.

Söz konusu bu yeni uygulamalar kurumların gerçekleştirmeleri gerekmekte olan kontrol süreçlerini basitleştirerek ve banka kaynaklarını en üst seviyede yarar sağlayacak etkinliklerde kullanmalarına olanak sağlamaktadır. Bu sayede düzenleyici otoritelerle daha kolay çalışma imkânı sağlanacaktır.

Denetim süreçleri Basel II ile birlikte çok daha etkin ve verimli bir yapıya kavuşturulmaktadır. Bankaların müşteri sırları dışında kalan konularda şeffaflığı benimsemesi ve finansal yapılarını, finansal bilgilerini piyasalar ile paylaşması sonucunda bankaların yapısı herkes tarafından izlenebilecektir. Bu durum söz konusu bankaların hisse senedi fiyatlarını artıracak ve bu sayede bankalar rakiplerinin bir adım önüne geçebileceklerdir.

Şeffaflık sayesinde çok daha iyi yönetilen ve çok daha güçlü bir finansal yapıya sahip olan bankaların daha zayıf finansal yapıya sahip bankalar arasında farkları çok

daha net bir şekilde ortaya çıkacak ve tüm piyasa oyuncuları tarafından görülebilecektir. Bu durum mevduat sahiplerinin banka tercihleri konusunda da belirleyici olacaktır. Mevduat sahipleri, ellerindeki fonları daha şeffaf olan hakkında daha çok bilgiye sahip oldukları bankalara yönlendireceklerdir. Bu sayede bankalar arasındaki haksız rekabette sona ermesi planlanmaktadır. Yeni düzenleme ile mevduat sahipleri de bankalar hakkında daha yakından bilgi sahibi oldukları için tercihlerini çok daha objektif verilere göre yapmış olacaklardır.

Bankalar raporlama konusunda da uluslararası yaklaşımları ve uygulamaları benimsemelidirler. Bu sayede bankaların finansal yapıları daha çok kişi tarafından izlenip anlaşılabilir. Bu iki aşamadaki anahtar gereksinimler ise; ulusal düzenleyicilerle daha yakın ilişkilerde bulunmak, sermaye değerlendirme sürecinde daha yaratıcı olmak ve tüm finansal kuruluşlar için getirilen standart raporlama sistemlerini kullanmak şeklinde sıralanabilmektedir. Uygulanan bu yaklaşımlar sayesinde farklı ülkelerde faaliyet gösteren çok sayıda banka arasında ortak paydalar yaratılmış olmaktadır. Bu noktada en temel unsurlardan birisi elbette ki bankalar ve ulusal denetim ve gözetim organları arasındaki ilişkilerdir. Bu ilişki ne kadar şeffaf ve yalın olursa bu durum bankalar açısından oldukça büyük bir avantajı ifade etmektedir.

Basel II ile birlikte bankacılık sektöründe sermaye hareketlerinin dağılımı çok büyük bir aşama kaydetmiştir.¹⁹⁴

3.6. BASEL-II'NİN UYGULAMA KAPSAMININ BELİRLENMESİ

Basel-II'ye uyumu seçen ülkelerde, denetim otoritelerinin bankaların uygun bir zaman dilimi içinde uygulamaya koyabileceği Basel-II yaklaşımlarının kapsamını ve yeni çerçeveye tabi olacak bankaların sayısını belirlemeleri gerekecektir.

Söz konusu hususların tespiti, önemli bankalar (significant banks) için kalitatif ve kantitatif kriterler ile farklı Basel-II yaklaşımlarının maliyet ve faydalarının değerlendirilmesine dayalı birbirini takip eden bir süreçtir. Bu süreç, denetim otoriteleri ile bankalar arasında, bankaların Basel-II ile getirilen yükümlülöklere hangi düzeyde

¹⁹⁴ Güler Aras, **Basel II Bankacılık Düzenlemeleri ve İç Denetim**, Deloitte Touche, s.2.

hazır olduklarına ilişkin değerlendirmeler, denetim açısından hazır olunup olunmadığının analizi, seçilen yaklaşımın sermaye düzeyi üzerindeki tüm etkileri ve rekabetçi eşitlik hususlarını kapsayan diyalogların sonuçlarıyla da beslenecektir.

Denetim otoritelerinin, uygulamanın zamanlaması ve kapsamı konusundaki beklentilerini zamanında ilgili taraflarla istişare etmeleri gerekmektedir. Bu beklentiler, bazı ülkelerde yasal zorunluluklara dönüşürülerek daha resmi hale getirilebilecektir.

3.6.1.Basel-II'ye İlişkin Seçenekler

Bir ülke, boyutları ve gelişmişlik düzeyleri farklılık gösteren risk yönetim süreçlerine sahip ulusal ve uluslar arası bankaların bileşiminden oluşan bankacılık kuruluşlarına sahip olabilir. Bunun bir sonucu olarak, her ülke, sermaye yeterliliği hesaplamalarında her biri belirli düzeyde karmaşıklığa ve gelişmişliğe sahip farklı yöntemler öngörebilecektir. Ancak, denetim otoriteleri sermaye yeterliliğinin tespitinde farklı yaklaşımlara izin vermenin, aynı tipteki işlemler için farklı sermaye yükümlülükleri hesaplanmasına neden olabileceğinin farkında olmalıdırlar. Uygulanacak Basel-II yaklaşımlarının kapsamı belirlenirken, her bir denetim otoritesi, kendi özel şartlarına ve amaçlarına uygun bir strateji belirlemelidir. Sonuç olarak, denetim otoriteleri sermaye yükümlülüklerinde çoklu yaklaşımlardan kaynaklanabilecek potansiyel farklılıkları da göz önüne alarak aşağıdaki hususları değerlendirmelidir:¹⁹⁵

O ülkede faaliyet gösteren bankacılık kuruluşlarının çeşitliliği de dikkate alınarak bankacılık sisteminin yapısının belirlenmesi; Örneğin, uluslar arası alanda faaliyet göstermeyen sadece ulusal bankalara sahip bir ülkede göz önüne bulundurulacak temel kriterler, sadece yabancı banka şube ve iştiraklerine sahip bir ülkeden farklı olacaktır.

Bankacılık sektörünün gelişmişlik düzeyi de göz önünde bulundurulması gereken önemli bir husustur. Eğer sektörde faaliyet gösteren karmaşık ve uluslar arası düzeyde aktif bankaların sayısı fazlaysa, denetim otoriteleri çabalarını gelişmiş

¹⁹⁵ BCBS, 2004, Bank For International Settlements, **Basel II'nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)**, (Türkçe Çeviri), Haziran 2004, (www.bddk.org.tr). s.12

yaklaşımlar kullanmak suretiyle bu kuruluşların taşıdıkları riskleri karşılayabilecek düzeyde sermaye bulundurulmasına yöneltmeyi tercih edebileceklerdir. Göz önünde tutulacak diğer bir husus, bankacılık denetim alt yapısının gelişmişlik düzeyi ve kapasitesi ile denetim otoritelerinin sermaye yeterliliği hesaplamasında kullanılan daha karmaşık ve gelişmiş kredi riski ve operasyonel risk yaklaşımlarını denetleyebilme kapasitesidir.

Sermaye yeterliliği ile ilgili başlıca denetimsel amaç ve stratejilerin de gözden geçirilmesi gerekecektir. Bunlar, tüm bankacılık sektöründeki sermaye yeterlilik düzeyinin yükseltilmesi, daha iyi risk yönetim metotlarının özendirilmesi, operasyonel riskler için sermaye bulundurma yükümlülüğünün yürürlüğe konulması, tüm katılımcılar için faaliyet koşullarının aynı düzeye getirilmesi (leveling playing field), denetim standartları ve piyasa disiplininin geliştirilmesi hususlarını kapsayabilecektir. Bu amaçlar tamamlayıcı nitelikte olduğu için denetim otoriteleri, ulusal amaçları bağlamında bunlara farklı ağırlık ve öncelik verebileceklerdir.

Denetim otoriteleri, önerilen sermaye yeterliliği planının kendi finansal piyasalarında geliştirilmekte olan yeni ürün ve hizmetler üzerindeki olası etkilerini de dikkate almak durumundadır. Örneğin, ulusal tahvil piyasasının gelişimi ve menkul kıymetleştirme, türev ürünler ve diğer bilanço dışı işlemlere ilişkin piyasaların gelişme dinamikleri, yasal sermaye yükümlülüklerinin ekonomik sermaye değerlendirmeleri ve maruz kalınan riskler ile ne derece örtüştüğüne bağlı olarak değişebilecektir.

Denetim otoriteleri, özellikle gelişmiş yaklaşımların geçerliliğinin onaylanması ve sürekli izlenmesine ilişkin diğer denetim otoritelerinin değerlendirmelerine ne derece itimat edebilecekleri hususunu da kapsayacak şekilde ana ülke/ev sahibi ülke ilişkilerini de değerlendirmek zorundadırlar.

Bu değerlendirmeler yapıldıktan sonra, bazı denetim otoriteleri sadece Basel-I'in veya kredi ve operasyonel riskler konusunda Basel-II yaklaşımlarından göreceli olarak daha temel düzeyde olanların kullanılmasına izin verirken, diğerleri, ülkelerindeki bankaların bir kısmından veya tümünden 1988 Uzlaşısından Basel-II'deki daha gelişmiş yaklaşımlara doğrudan geçmelerini isteyebileceklerdir. Bu belirlemeler yapılırken, denetim otoriteleri Basel-II'nin bankaların gelişmiş yaklaşımlara geçişini

teşvik ederek risk yönetiminde sürekli gelişimi desteklemek amacıyla tasarlanmış olduğunu unutmamalıdır. Bazı ülkelerde bankalar gelişmiş teknikleri hemen kullanma imkanına sahip olmayabilecektir, bu durumda denetim otoriteleri, bankaların uygulamayı düşündüğü yaklaşımların zaman içerisinde gelişmiş yaklaşımlara geçme imkanı sağlayıp sağlamadığını tespit etmelidir.¹⁹⁶

3.6.2. Yasal ve Düzenleyici Çerçevenin Gözden Geçirilmesi ve Uyumlaştırılması

Basel-II'nin uygulanabilmesi için, muhtemelen, Uzlaşının hangi kapsamda (seçenekler ve banka sayısı) uygulanacağına, mevcut sistemlerdeki eksikliklere ve yasal alandaki gelenek ve genel kabul görmüş uygulamalara bağlı olacak bir dizi yasal değişiklik yapılması gerekebilecektir. Bu değişikliklerin uygulamaya geçirilmesi için gerekli olacak geçiş süreci de oldukça uzun olabileceği için denetim otoriteleri mümkün olduğunca süratli biçimde bu değişiklikler üzerinde çalışmaya teşvik edilmektedirler. Denetim otoriteleri özellikle, (a) ihtiyaç duyulan değişikliklerin kapsamını, (b) izlenmesi gerekli süreçleri (örneğin düzenlemelerin parlamentodan geçmesi veya üzerinde tartışılma yapılması aşamaları gibi) ve (c) düzenlemelerin uygulamaya başlanması için geçiş süresinin ne olacağı hususlarını değerlendirmek zorundadırlar. Bu kısım, her bir yapısal bloğun uygulanmasına ilişkin olarak ortaya çıkması olası yasal hususları ortaya koymaktadır. Zamanla, banka uygulamaları doğal olarak ilerleme kaydedecektir. Bu nedenle, söz konusu düzenlemelerin ilerideki denetim çerçevesinde gelecekte düzeltmeler ve ayarlamalar yapılmasına imkan verecek bir esneklikte inşa edilmesi gerekmektedir.

3.6.3. Denetimsel Yapı

Cevaplanması gereken temel soru; banka denetim otoritesinin gücünün kapsamı ve sağlamlılığı ve denetim otoritesinin bankalardan Basel-II'yi uygulanmasını isteme yetkisine sahip olup olmadığıdır. Bazı durumlarda görece kolay olabilecek olmasına rağmen, yeni düzenlemeler kabul edilmeden önce bunların istişare edilmesi ve test edilmesi gerekli olabilecektir. Denetim otoritelerinin yasal yetkileri çoğunlukla

¹⁹⁶ BCBS, 2004, **Bank For International Settlements, Basel II'nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar** (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı), (Türkçe Çeviri), Haziran 2004, (www.bddk.org.tr). s.13

bankacılığa ilişkin yasalarla düzenlenmiş olduğu için, bu yetkinin genişlemesi veya değiştirilmesi bir parlamento kararını gerektirebilecektir. Basel II uzlaşısında yapısal bloklara ilişkin temel başlıca sorular aşağıda belirtilmiştir.

3.6.3.1.Birinci Yapısal Blok

Birinci Yapısal Bloka ilişkin temel sorular aşağıdaki hususları içermektedir:

- Yasal çerçeve kredi riski azaltım tekniklerinin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için yeterli midir (örneğin; kredilerin menkul kıymetleştirilebilmesi, tescili ve paraya çevrilebilmesi için gerekli standartlar nelerdir) ?
- Denetim otoriteleri tarafından iç veri depolama ve risk yönetim sistemlerinin işleyişine ilişkin ayrıntılı bilgi alınmasını sağlayacak kurallar yeterince kapsamlı mıdır ve bu hususlarda ek inceleme yapılması halihazırda olanaklı kılınmış mıdır?
- Denetim otoritelerinin bankaların derecelendirme sistemlerine ilişkin periyodik olarak denetim yapma yetkisi var mıdır?
- Bankalar, operasyonel risklerin ana kategorilerine (dolandırıcılık, bilgi işlem sistemlerindeki hatadan kaynaklanan sorumluluk ve benzer riskler gibi) karşı hangi yasal korunma olanaklarına sahiptirler?

3.6.3.2.İkinci Yapısal Blok

- Denetim otoritesi, İkinci Yapısal Blokun dört prensibinin uygulanmasını sağlamak için yeterli yasal yetkiye sahip midir?
- Denetim otoritesi, münferit bir bankadan asgari orandan daha yüksek sermaye yeterliliği isteyebilmek için yeterli yetkiye sahip midir?
- Denetim otoritesi, kurallara uyumun temini için yeterli müdahale gücüne sahip midir?
- Denetimsel yetkiler, hesap verilebilirliği sağlanacak biçimde kullanılmakta

mıdır?

- Yasal ve düzenleyici çerçeve, denetim otoritelerince bilgilerin sınırlar ötesinde etkin paylaşımı, iş birliği ve eşgüdümüne katkıda bulunmakta mıdır?

3.6.3.3. Üçüncü Yapısal Blok

- Denetimin gizliliğine ilişkin kamu hukuku kuralları ile banka sırlarına ilişkin özel hukuk kuralları, kamusal açıklamaların Üçüncü Yapısal Blok kapsamında öngörüldüğü şekilde yapılmasına izin vermekte midir?
- Yasal çerçeve ve denetim sistemi, açıklanan bilgilerin doğruluğunun teyit edilebilmesi açısından yeterince sağlam ve kapsamlı mıdır? Örneğin; denetim otoritesi, olağan denetimler dışında bir takım doğrulama (verification) teknikleri tanzim edebilecek midir? ¹⁹⁷

3.6.4. Basel II Kararlarının Uygulama Süreci

Ocak 2001 tarihinde üyelerin yorumları çerçevesinde gözden geçirilmiş yeni taslak yayınlanmış ve üye ülkelerin değerlendirmelerine sunulmuştur. Bu sayede üye ülkelerin katkıları ile taslak üzerindeki eksiklik ya da hataların giderilmesi, ortaya çıkan taslağın azami sayıda ülkenin üzerinde anlaştığı uzlaşmayı temsil etmesi amaçlanmaktadır. Komitenin planı, Mayıs 2001 sonunda ikinci taslak metne ilişkin yorumların alınması ve 2001 yılı sonunda Basel II'nin son halinin yayınlanması idi. Standardın uygulamaya başlanacağı tarih ise 2004 yılı sonu olarak belirlenmişti. Ancak, komite ikinci taslak metne gelen değerlendirmeler ışığında, 2002 yılı Ekim ayında Niceliksel Etki Çalışması 3 adı altında yeni bir metin yayınlamıştır. Bu metin, 50 farklı ülkeden 300 bankaya gönderilmiştir. Sonuçların, Komitenin yayınlamış olduğu taslak metinlere ilişkin teknik bir değerlendirme yapılmasında kullanılması amaçlanmaktaydı. Komite, bu sonuçları üçüncü ve son taslak metnin hazırlanmasında kullanmayı planlanmıştır. Basel II'nin hayata geçirilmesine ilişkin güncel takvime göre

¹⁹⁷ BCBS a.g.e. s.23

Aralık 2002'de Niceliksel Etki Çalışması 3'ün sonuçlarının iletilmesinden sonra 2003 yılının ikinci çeyreğinde Basel II'nin üçüncü taslağı yorumlara sunulmak üzere yayınlanmıştır.

Basel II'nin önerdiği yöntemlerden kabul görmüş olanları uygulamayı tercih eden bankalar 2005 yılı sonuna kadar her iki standarda göre de SYR hesaplamışlardır. Standardın, 2006 yılı sonundan itibaren G-10 ülkelerinde, 2007 yılından itibaren ise G-10 ülkesi olmayan ülkelerde uygulanmaya başlanması planlanmaktadır.¹⁹⁸ Ülkemiz uygulamalarına baktığımızda ise Basel II kararlarının 01.01.2009 tarihi itibarı ile uygulanması planlanırken BDDK'nın 2008/15 sayılı ve 25.06.2008 tarihli basın açıklaması ile söz konusu uygulamaların ileri bir tarihe ertelendiği duyurulmuştur. Bu sayede gerek bankaların gerekse firmaların zamanla kendi yapılarını Basel II kıstaslarına uygun hale getirmeleri amaçlanmaktadır. Basel II yürürlüğe girene kadar bankaların kendi bünyelerini ve çalışma şekillerini Basel II şartlarına uygun bir şekilde düzenlemeleri öngörülmektedir. Bu sayede Basel II kararlarının uygulanmasının çok daha etkin, verimli ve geniş kapsamlı bir şekilde gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır.

Basel II, minimum sermaye gereksinimleri, denetim ve piyasa disiplini olmak üzere üç aşamadan oluşuyor. Bu kararlar, nasıl bir uygulamaya gidileceğini, sorunlarla nasıl baş edileceğini gösterip, bankaların yapısında esnek ve riske duyarlı bir sermaye yönetimi kurmayı amaçlamaktadır. Basel II'de yer alan minimum sermaye gereksiniminin; piyasa riski, kredi riski ve operasyonel risklere maruz değerlerin yüzde 8'ine eşit olduğu öngörülmektedir. Piyasa riski; faiz oranı, döviz kurları gibi piyasa göstergelerindeki hareketlerden doğup, bilanço pozisyonları üzerinde etkili olmaktadır. Yani Basel II, bu alanda fazla bir değişiklik getirmemektedir.¹⁹⁹

Özetle, Basel II ile bankacılık sektöründe risklerin daha duyarlı ölçülmesi ve her bankanın risk profilinin ayrı ayrı belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Banka üst yönetimine düşen sorumlulukların artırılması ve finansal tabloların bankaların gerçek durumunu en iyi biçimde yansıtacak şekilde açıklanması suretiyle finans sektörünün oyuncularları arasındaki asimetrik bilginin minimize edilmesi amaçlanmaktadır. Bu

¹⁹⁸ TBB, **Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi**, 2002, s.3

¹⁹⁹ HS RAJASHEKHAR, "**Basel II Uygulaması, Önemli Noktalar ve Pratik Yaklaşımlar**", Active Academy 2004, Aralık s.1

sayede bankacılık sektörünün çok daha rekabetçi, sağlam ve istikrarlı bir yapıya kavuşması amaçlanmaktadır. Basel II ilk etapta, uluslararası faaliyet gösteren bankaları hedeflese bile, yeni düzenlemenin bu bankalarla finansal ilişki içerisinde olan diğer bankaları da etkileyeceği ve uygulamanın yaygınlaşacağı beklenmektedir. Basel II uygulaması daha çok liberalizasyon sürecinde gelişmekte olan piyasaların rekabet gücünü azaltmaktadır. Bu da gelişmiş ülke firmaları ile rekabeti oldukça zorlaştıracaktır.²⁰⁰

Basel II sürecine ihtiyaç duyulmasının en temel nedeni bankacılık sektöründe yaşanan krizlerdir. Geçmiş yıllarda yaşanan bankacılık krizleri de gerek finansal sistem gerekse tüm ekonomi üzerinde olumsuz etkiler bırakmıştır.

Özellikle küresel ekonomik düzen dolayısı ile bir ülkede yaşanan bankacılık krizi pek çok ülkeyi de etkisi altında bırakmıştır. Fakat günümüzde bankacılık sisteminde çok sayıda finansal araç kullanılmakta ve bu araçların finansal boyutu çok yüksek rakamlara ulaşmaktadır. Bankacılık sektöründe yapılacak en ufak bir hata bile çok ağır sonuçlara neden olmaktadır. Bir tek finansal ürünün dahi hatalı kullanılması banka iflaslarına ve bankacılık krizlerine neden olabilmektedir. Bu durumda bankaların sadece kendilerinden ve ulusal bankacılık sektörlerinden sorumlu olmaları yeterli değildir. Ortaya çıkan muhtemel risk ve tehlikelere karşı uluslararası bazda bir takım önlemlerin alınması, bankalara uluslararası bazda bir takım standartlar getirilmesi gerekmektedir. Bu konuda Basel Komite kararları çok büyük bir önem taşımaktadır.

Basel I kararları uluslararası seviyede bankalar arasında bir uzlaşmayı sağlamış ve sermaye yeterliliği konusunda oldukça başarılı sonuçlar almıştır. Fakat Basel I kararları çerçevesinde hazırlanan sermaye yeterlilik oranlarının bankaların gerçek finansal durumlarını göstermediği ortaya çıkmıştır.²⁰¹ Aynı zamanda farklı ülkelerde faaliyet gösteren bankaların uluslararası alanda bir uzlaşma sağlayabilecekleri de görülmüştür. Bunun üzerine gelişen ve değişen bankacılık sektöründe ortaya çıkan yeni risk ve tehlikelerle mücadele edebilmek için Basel II kararları alınmıştır. Bu kararlarında önümüzdeki yıllarda tam anlamıyla uygulamaya konması beklenmektedir.

²⁰⁰ Robert BAILY, **Basel II and Development Countries, Understanding The Implications Development Study Institute**, 2005, s.7.

²⁰¹ BIS, **A New Capital Adequacy Framework: Consultative Paper Issued by the Basel Committee on Banking Supervision**, June 1999, s.9.

Tüm bunlarla amaçlanan sağlıklı ve etkin bir şekilde çalışan bankacılık sistemlerinin gerek ulusal gerekse uluslararası bağlamda oluşturulabilmesidir. Sağlıklı ve etkin bir şekilde faaliyet gösteren bankacılık sektörleri gerek yerel gerekse bölgesel bazda ülke ekonomilerinin büyümesine ve gelişmesine çok büyük katkılar sağlayacaktır. Şeffaf ve etkin bir şekilde işleyen bir bankacılık sistemi reel sektörü de olumlu ve doğru bir şekilde faaliyet göstermeye yönlendirecektir. Bu sayede gerek yerel gerekse uluslararası alanda bankacılık ve ekonomik krizlerin önüne geçilmesine çalışılmaktadır.

Sağlıklı ve etkin bir şekilde oluşturulan ve çalışan bankacılık sektörleri ülke ekonomilerinin büyümesinde ve gelişmesinde anahtar bir role ve öneme sahiptir.

SONUÇ

Son yıllarda dünya finans sisteminde yaşanan istikrarsızlıklar gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin finansal sektörlerinin sağlıklı yapılanması gerektiği görüşünü ön plana çıkarmıştır. Bu çerçevede uluslararası işbirliğini öngören çalışmalar hızlandırılmıştır. Bu kapsamda, gelişmekte olan ülkelere hem ekonominin hem de geleneksel olarak finansal sistemin en önemli kurumlarını oluşturan bankaların yeniden yapılandırılması önem kazanmıştır. Bankacılık sektörünün, dünya çapındaki gelişmelerden etkilenmesi ve bu sektörde yaşanan olumsuzlukların ekonomilerin tümünü kolaylıkla etkileyebilecek hale gelmesi nedeniyle ayrı bir önem taşımaya başlamıştır.

Uluslararası işbirliğinin sağlanmasını ön plana çıkaran düzenlemeler, uluslararası finansal yapının güçlendirilmesi, rekabetçi, istikrarlı, şeffaf ve etkin bir finansal yapının oluşturulması, finansal sistemde denetim yapısının güçlendirilmesi ve denetimin etkinliğinin artırılmasını amaçlamaktadır. Bu düzenlemelerden birisi de bankacılık sisteminin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması ve istikrarlı işleyişinin sağlanması amacıyla getirilen “Basel II Bankacılık Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri”dir.

Basel Komitesi, özellikle karmaşık bankacılık grupları açısından, merkez ülke ve ev sahibi ülke denetim otoriteleri arasında daha fazla işbirliği ve eşgüdüm gerektireceğini kabul etmektedir.

Uzlaş, yeni kuralların bankacılık grubunun her bir düzeyi için uygulanacak olmasının; I.ve II. yapısal bloka ilişkin değerlendirmelerde hem merkez ülke hem de ev sahibi ülke denetim otoriteleri için yoğun teknik gereksinimler doğuracağını ve bu durumun neden olacağı işbirliği ihtiyacının önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, III. yapısal blokun getirdiği yükümlülöklere ilişkin olarak da eşgüdüme ihtiyaç duyulabilecektir.

Sonuç olarak, Basel Komitesi, denetim otoritelerini, Basel Uzlaşısının uygulamada neler getireceğini daha ayrıntılı olarak ele almaları hususunda teşvik

etmektedir. Basel II standartları 2007 yılında AB ülkeleri tarafından uygulanmaya başlanmış ve 2012 yılında ise ABD tarafından uygulanmaya başlanacağı duyurulmuştur.

Basel II kriterleri denetim otoriteleri ve piyasa disiplini konusunda da yeni düzenlemeleri barındırmıştır. Türkiye’de ise yapılan son düzenleme, 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik”, bankaların risklerinin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak için kuracakları iç kontrol, iç denetim ve risk yönetim sistemlerine ve bunların işleyişine ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir. Mevcut düzenlemede Basel-II’de yer alan kredi riski, operasyonel risk ve piyasa riski ile iç sistemlere ilişkin esaslar yer almaktadır.

2008 yılında BDDK tarafından alınan bir kararla Basel II uygulamaları süresiz olarak ertelenmiştir. Fakat BDDK tarafından Basel II standartlarına uyum çalışmalarının hız kaybetmeden devam ettiği belirtilmiştir. Günümüzde Basel II standartlarının finansal istikrarın ve finansal dayanıklılığının sağlanması için Türkiye’nin kısa süre içinde Basel II standartlarına uyumunun tamamlaması gerektiği düşünülmektedir.

Basel-II Kriterlerine uyum çalışmaları, etkin risk yönetimi ve iç kontrol sisteminin yerleşmesiyle birlikte bankalarımızda “Kurum İçi Risk / Kontrol Kültürü”nün oluşturulmasına katkı sağlamıştır.

Etkin bir risk yönetimi anlayışı çerçevesinde “Risk Odaklı Denetim” sürecine katkı sağlayarak bankaların sağlıklı büyümesine ve bu anlamda toplam risk faktörleri içinde ağırlığa sahip olan iç kontrol sisteminin yeterliliği ve etkinliğinin de son derece önem kazanmasına yol açmıştır

Basel-II Kriterlerinin ülkemizde zorunlu olarak uygulanmasına yönelik geçiş tarihi ertelenmiş olsa da yapılan uyum çalışmaları ile mevcut durumda bile Türk bankacılığında risk yönetimi ve denetim süreçleri üzerinde önemli etkiler meydana getirmiştir.

Bankalar, BDDK tarafından çıkarılan düzenlemeler kapsamında organizasyon yapılarında iç sistemlerini kurmuşlardır. Bu çerçevede risk yönetimi ve iç kontrol

birimleri ile denetim komitesi gibi yapılar oluşturmuşlardır. Basel II kararları bankaların yüz yüze geldikleri risklerden en önemlilerinden birisi olarak sermaye yeterliliğinin denetimini benimsemiştir.

Banka iç kontrol ve denetim birimleri bankaların sermaye yeterliliklerini ve sermaye yeterlilik oranlarını tehdit edebilecek olası risk ve tehlikeleri sürekli yakından izlemeli ve incelemelidirler. İç kontrol birimleri yapmış oldukları kontrol çalışmalarını dışında bankaların gelişim sürecinde bilgi ve deneyimlerini de banka süreçlerine aktarmaları gerekmektedir.

Sonuç olarak geline bu süreçte bankalarda risk kültürünün yerleşmesine yönelik çalışmalar başlamış, ilgili birimlerin yönetmelikleri, iş prosesleri ve politikaları yeniden oluşturulmuş, risklerin tanımlanması, ölçülmesi, izlenmesi ve raporlanması yönündeki çalışmalar geliştirilmeye başlamış, elde edilen veriler karar alma süreçlerinde kullanılmaya ve denetim faaliyetleri risk odaklı bir yaklaşımla ele alınmaya başlamış, teftiş kurulu haricinde iç kontrol birimi oluşturulmuştur. Yapılan bu çalışmalar Türk Bankacılık Sektörü üzerinde olumlu etkiler göstermiştir.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

AKSOY Tamer, “**Tüm Yönleriyle Denetim, AB ile Müzakere ve Uyum Sürecinde Denetimde Yeni Bir Paradigma**”, 2.Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2006

ALKİN Emre, SAVAŞ Tuğrul, AKMAN Vedat, “**Bankalarda Risk Yönetimine Giriş**”, Çetin Matbaacılık, İstanbul 2001

BABUŞCU Şenol, “**Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi**”,Akademi Yayınevi, Eylül 2005

BAŞAR, M. “**Basel II Düzenlemeleri ve KOBİ’ler**”, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2007

CARUANA J., “**Implementation Of Basel II**”, Blackwell Publishing Inc.,USA, 2005

GÜNEY Alptekin, “**Banka İşlemleri**”, 1. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2007

GÜRSOY Cudi Tuncer, “**Finansal Yönetim İlkeleri**”, Rengin Basımevi, İstanbul, 2000

KOCH, T., S. Mac Donald, “**Bank Management**”,Thomson-South Western, 2002

MATTEN C., “**Managing Bank Capital**”, Second Edition, July 2003

RİME B., “**Will Basel II Lead to a Specialization of Unsophisticated Banks on High-Risk Borrowers?**”, Blackwell Publishing Ltd., 2005

ÖNDER Türkan, “**Batan Bankalar, Bağımsız Denetim ve Meslek Ahlakı**”, 1.Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul 2001

ŞİRİN Ahmet, **“Denetim Otoritesi Perspektifinden Basel II ve Finansal İstikrar”**, BDDK Yayınları İstanbul 2005

YÜKSEL A.Sait, YÜKSEL Aslı, YÜKSEL Ülkü, **“Bankacılık Hukuku ve İşletmesi”**, 10.Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul 2004

YURTSEVER Gürdoğan, **“Bankacılığımızda İç Kontrol”**, TBB, Yayın No.256, İstanbul 2008

Sürelili Yayınlar:

ACAR Boyacıoğlu M. **“Operasyonel Risk ve Yönetimi”** Bankacılar Dergisi, Sayı 43, 2002

ALTAY N.Oğuzhan, **“Avrupa Birliği Katılım Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü”**, Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı :2, 2004

ARAS Güler, **“İşletmelerde Sürdürülebilir Değer Yaratma ve İç Denetim”**, TİDE Türkiye İç Denetim Enstitüsü Derneği İç Denetim Dergisi, Sayı 16, Aralık 2006

AYTEKİN Selda, PİŞKİNOĞLU Arzu, **“Bankalarda Risk Yönetimi, Teftiş Kurulu ve İç Kontrol Birimlerinin Organizasyonu”**, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı 32, Ekim 2003

BCBS, **“Etkin Bankacılık Denetimi İçin Temel İlkeler”**, Bankacılar Dergisi, Sayı: 59, 2006

BEŞİNCİ Murat, **“Basel Sermaye Yeterliliği ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel II'ye Uyum Süreci”**, Finans-Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Yıl 42, Sayı 498 2005

ÇELİK Faik, EKİNCİ Mehmet Behzat, **“Türkiye’de Bankacılık Krizlerinin Önlenmesinde Risk Yönetiminin Yetersizliği; Stratejik bir Yaklaşım”** Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı:23, Mart-Nisan 2002

DAVIES, H., **“A Review Of The Review”**, London School Of Economics And Former Chairman Of The Financial Services Authority, 2005

DEMİRBAŞ Mahmut, **“İç Kontrol ve İç Denetim Faaliyetlerinin Kapsamında Meydana Gelen Değişimler”** İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 7, 2005

GDANSKI Jacek, **“Adopting, Implementing and Enforcing the Acquis”**, May 2005

HEİD F., **“The Cyclical Effects of The Basel II Capital Requirements”** Journal of Banking & Finance 2004

HERRİNG, R., **“The Subordinated Debt Alternative to Basel II”**, Journal Of Financial Stability, USA, 2005

HOLTON G., **“Value at Risk”**, Academic Press, 2003

JONESWILL S.Grifith, **“The Proposed New Basel Capital Accord Have A Net Negative Effect On Developing Countries”**, Institute Of Development Studies, Brighton: University Of Sussex Press, 2001

KARABIYIK, Lale ve ANBAR Adem **“Basel II’nin Gelişmekte Olan Ülkelere Etkileri”**, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 36, 2006

KAUFMAN G., **“Basel II vs. Prompt Corrective Action: Which is The Best For Public Policy?”** Financial Markets Institutions, Volume:14, No:5, 2005

MATHİESON, SA., **“Basel II Might Boost Infosecurity”**, Computer Fraud&Security, March 2006

OPERASYONEL ÇALIŞMA GRUBU **“Operasyonel Risk”** Bankacılar Dergisi Sayı 58, 2006

ÖZSOY Mehmet Tahir, **“Risk Odaklı Denetim ABD Uygulaması ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”**, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı:35, Mart-Nisan 2004

RAJASHEKHAR HS, **“Basel II Uygulaması, Önemli Noktalar ve Pratik Yaklaşımlar”**, Active Academy, Aralık 2004

RENAUD B. , **“Housing Finance In Emerging Finance, An Overview of Current Issues, in Housing Finance in Emerging Markets”**, London UK, March 2003

ROSZBACH, J., **“Credit Risk Versus Capital Requirements Under Basel II: Are SME Loans And Retail Credit Really Different?”**, Central Bank of Sweden, Working Paper Series, Vol. :162, 2005

TBB, **“Bankaların Risk Yönetimi Çalışmaları Hakkında Değerlendirme”** TBB Bankacılar Dergisi, Sayı:48, Nisan 2004

TBB, **“Basel II Çalışma Raporu”**, Bankacılar Dergisi, Özel Sayı :58, 2006

Tezler:

ATEŞ A., **“Bankalarda Üstlenilen Riskler ve Türk Bankacılık Sisteminin Basel Kriterlerine Uyumu”**, Marmara Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003

BEKTAŞ Zeki, **“Türk Bankacılık Sisteminde Risk Yönetimi ve Basel II Kriterleri”**, Master Tezi, Ankara 2006

BİLGİN Nil Aslı, **“Uluslararası Denetim Standartları ve Türkiye Uygulaması”**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006

BOLGÜN K.Evren; **“Ticari Bankalarda Riske Maruz Değer Yönetimi ile Ölçülen Piyasa Riskinin Banka Stratejilerine Etkisi”**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2002

ÇAKMAK Nezaket, **“İşletmelerde İç ve Dış (Bağımsız) Denetim Faaliyetleri ve Bankalarda Uygulanışı”**, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, 2006

İLHAN M. D. **“Basel II Kriterleri Çerçevesinde Türk Bankacılık Sektöründeki Sermaye Yeterliliği Sorununun İncelenmesi”**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi İstanbul, 2006

GÜLER Ercüment, **“Bağımsız Dış Denetim Süreci Kurumsal-Sosyal Sorumluluk İlişkisi Bankacılık Sektörü Uygulaması”**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006

GÜNER, S. **“Basel Tabanlı Kredi Riski, Modellemeleri ve Bir Uygulama”**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2005

KAŞIKCI Fulya , **“Risk Odaklı Denetim ve Bir Uygulama”**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006

KELEŞ Aytekin, **“Basel Kriterlerinin İç Kontrol Açısından Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri ve Öneriler”**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009

KINIK T., **“Basel II’nin Sermaye Piyasalarına Etkisinin Değerlendirilmesi”** Ankara Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006

MATLUM Teoman, **“Basel II Uzlaşısının Finansal Kesim ve Türk Ekonomisine Etkisi”**, İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007

ORHAN Serdar, **“Bankacılık İşlemleri ve Bankaların Bağımsız Denetimi”**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2007

ÖZGÜN Z., **“Bankacılıkta Risk Kavramı ve Denetim”**, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001

SAKİN Turgay, **“Türk Muhasebe Hukukunda Bağımsız Denetim ile ilgili Standartların Yeterliliğinin ve Uygulanma Düzeyinin Türk Ekonomisine Etkilerinin Araştırılması”**, Doktora Tezi, İstanbul, 2008

UÇAR Çetin, **“Basel II Kriterlerinin Türk Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Denetim Süreçlerine Etkileri ve Örnek Bir Uygulama”**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009

UNAN Serap, **“Bankacılık Gözetim Sisteminde İç Denetimin Dış Denetimi Destekleme Koşulları”**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006

YILDIZ Eşref, **“Basel II’nin Türk Bankacılık Sistemine Olası Etkileri”**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007

Makale, Diğer Etüt ve Tezler:

ACAR Boyacıoğlu, M., “**Bankalarda Derecelendirme (Rating) ve Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Ampirik Bir Çalışma**”, İktisadi Araştırmalar Vakfı Ünal Aysal Tez Değerlendirme Yarışma Dizisi, İstanbul, 2005

AKTİVELİNE, “**Denetim Açısından Risk Değerlemesi**”, Sayı 6, Eylül 2000, <http://www.makalem.com/>

ARAS Güler, “**Basel II Bankacılık Düzenlemeleri ve İç Denetim**”, Deloitte Touche, (03.01.2009)

BAILY Robert, “**Basel II and Development Countries, Understanding The Implications**”, Development Study Institue, 2005

BİLGİN Tefik, “**Yeni Yol Haritası:Basel II**”, (<http://www.infomag.com.tr/print-content.asp>), 06.10.2005

BOOBYER, C.,” **Leasing and Asset Finance**”, Euromoney Books, 2003

DELİKANLI İhsan Uğur, “**Bankaların Denetimi ve Gözetimi: Türkiye ve Avrupa Birliği Uygulamaları**”, Aktive, Haziran-Temmuz 1998, s. 2.<http://www.makalem.com/>(03.04.2009).

EVCİL Volkan, “**Basel II**”, <http://www.merakmerkezi/Basel/baselII.htm>, (15.11.2005)

KAPLAN İbrahim, “**Bankaların Gözetimi, Denetimi ve Hukuki Sorumluluk**”, <http://profkaplanlawoffice.com/info/Bankalar.doc> (_03.05.2009).

KAYA Bertan, “**İç Denetim Nedir?**”, http://icden.meb.gov.tr/digeryaziler/icdenetim_Bertan_kaya_5_makale.pdf (30.01.2009)

KİŞHALI Yunus, Davut Pehlivanlı, “**Risk Odaklı İç Denetim ve İMKB Uygulaması, Risk ve Denetim**”, http://www.riskvedenetim.com/RISK_ODAKLI_DENETİM_son.pdf (19.03.2009)

KÜÇÜKÖZMEN Coşkun., “**III. Yapısal Blok Piyasa Disiplini**”, Ankara 9 Aralık 2004

NALBANTOĞLU Rifat T., **"Türk Bankacılık Sektöründe Krediler ve Muhasebe Denetim Mesleği**, İSMIMO İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, 5. Muhasebe Denetimi Sempozyumu, 2-6 Mayıs 2001

OKUR Mahmut, **"Bağımsız Denetimin Denetimi"**, SPK Yeterlilik Etüdü, Ankara, 2007

ÖZİNCE Ersin **"Finansal İstikrar, Basel II ve Bankalar Açısından Etkileri"**
(<http://www2.tcmb.gov.tr/conference/present/Ozince.doc>) (10.08.2005)

ÖZSOY Mehmet Tahir, **"Risk Odaklı Denetim, ABD Uygulaması ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi"**, Aktive, Mart-Nisan 2004, s.1.
<http://www.makalem.com/> (06.05.2009).

POLAT Ahmet, **"5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'na Göre Bankaların Denetlenmesi, Banka ve Sermaye Piyasası Hukuku Dönem Ödevi"**, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2006

ŞİRİN Ahmet, **"Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri"**, İstanbul, TCMB, 16-18 Mayıs, 2005

TAŞPINAR Gökhan, **"Bankacılık Sektöründe İç Denetim Sistemi ve Basel Komitesi Kararları"**, <http://www.makalem.com/> (07.03.2009).

TAŞPINAR Gökhan, **"Basel II Sürecinin Türk Bankacılık Sistemine Yansımaları"**,
http://paribus.tr.googlepages.com/q_taspinar.doc (15.02.2009)

YÖRÜKLER Sabit, **"Risk Odaklılık ve Dönemsellik Bağlamında İç ve Dış Denetim Hakkında Değerlendirme"**, SAYDER Sayıştay Denetçileri Derneği,
<http://www.sayder.org.tr/> (15.01.2009)

UYAR Süleyman, **"Risk Odaklı Denetim"**,
<http://www.muhasabetr.com/yazarlarimiz/suleyman/004/>

UZAY Şaban, **"Küreselleşmenin İşletmelerde Muhasebe ve Denetim Uygulamalarına Etkisi"**,
http://iibf.erciyes.edu.tr/akademik_eski/suzay/SUZAY_06.07.2007.pdf (25.05.2009).

WEDER, B., M. Wedow, **“Will Basel II Affect International Capital Flows to Emerging Markets?”**, OECD Development Centre Technical Papers, No:199, 31 October 2002

Raporlar ve İncelemeler:

AKÇAY M.Bariş, BOLGÜN K.Evren, **“Finansal Risk Yönetimi: Türk Bankacılık Sektöründe Piyasa Riski ve Aktif/Pasif Yönetimi Uygulaması”**, İTÜ Ulusal Finans Sempozyumu, İstanbul 2004

BCBS, **“Basel Committee on Banking Supervision Core Principles for Effective Banking Supervision”**, (September 1997), ve Core Principles Methodology, Basel Committee on Banking Supervision (October 1999).

BCBS, **“Sermaye Ölçümünün ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbiriyle Uyumlaştırılması”**, Pillar 2, (Çeviren BDDK Araştırma Dairesi), Haziran 2004

BCBS, **“International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, A Revised Framework”**, June 2004, <http://www.bis.org/pub/bcbs/128.pdf>, (Erişim: 25 Mart 2007)

BDDK, **“Basel II : Sayısal Etki Çalışması Değerlendirme Raporu”**, Aralık 2004

BDDK, **“Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Çalışma Tebliği”**, Sayı: 1 / Ocak 2008, CRD/Basel - 2 Ülke Uygulamaları

BDDK, **“10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı”** BDDK Araştırma Dairesi, Ankara, Ocak 2005

BDDK, **“Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Araştırma Raporları”** 2005

BDDK, **“Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı: Basel II”**, Aralık 2004

BDDK, **“Basel II’ nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar”**, (Çeviren: BDDK Araştırma Dairesi), Temmuz 2004

BDDK, **“Bankacılık Sektörü Basel II Gelişme Raporu”**, 19 Haziran 2006
http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/ilerleme_raporu, (Erişim: 20 Mayıs 2007).

BDDK, **“Kobilerin Yeni Kredi ve Finansman Kriterleri”**, http://www.tbb.org.tr/turkce/konferans/risk_basel/bddk.doc, (15.07.2006).

BIS, **“Bank Of International Settlements, Basel Committe on Banking Supervision, The New Basel Capital Accord”**, An Explanatory Note, 2001

BIS, **“A New Capital Adequacy Framework: Consultative Paper Issued by the Basel Committe on Banking Supervision”**, June 1999

BIS, **“Basel Committee, The Basel New Capital Accord, Consultative Document”**, January 2001

BIS **“History of the Basel Committee and Its Membership”**
<http://www.bis.org/about/history.htm> (Erişim:5 Nisan 2007)

BLACKIE P., **“What is Happening European Capital Markets”**, European Mortgage Bond Conference Organised by EMF, Brussels, 30 May 2002

BURÇKİN E., M. BOYACIOĞLU Acar **“Basel II Uzlaşısı Çerçevesinde İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımın Bankalar Açısından Önemi :VII. Ulusal Finans Sempozyumu Bildirileri”**, İstanbul, 22-25 Ekim 2003

CANDAN Hasan, **“Risk Based Capital in Turkey”**, Risk Management Workshop Turkey, İstanbul, 9-11 Şubat 2005

ÇİFTÇİ Yavuz, ERSERİM Alper, **“İç Kontrol Sistemi-Bağımsız Denetim ilişkisi İle ilgili Ulusal ve Uluslararası Düzenlemelerin İncelenmesi”**,
http://www.mu.edu.tr/private/yciftci/calismalar/yciftci_aerserim.pdf (10.01.2009).

DELOİTTE, **“Basel II Gereksinimlerinin Neresindeyiz?”**, Seminer Slaytları, 29 Ocak 2004, <http://www.deloitte.com/dtt/cda/doc/content/Basel%20II.pdf>, (Erişim: 15 Mayıs 2008)

EARLEY F., HARDT J., **“European Integration in The Mortgage Lending Industry: Developments Since The Euro”**, 18.11.2003

İKTİSADİ ARAŞTIRMALAR VAKFI, **“Düşük Enflasyona Geçiş Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü”**, İstanbul, 2000

GEUNNING Hennie Van, BRATANOVIC Sonja Brajovic, **“Analyzing and Managing Banking Risk”**, The World Bank, Washington DC, 2003

GORDY M.B. Howells, **“Procyclicality in Basel II : Can We Treat The Disease Without Killing The Patient?”** Journal of Financial Intermediation, 2005

JACKSON Patricia, **“Capital Requirements and Bank Behaviour: The Impact of The Basel Accord”**, BCBS Working Papers, No.1, April 1999

KARACAN Ali İhsan, **“Bankalar Kanunu Tasarısı Üzerine Bazı Düşünceler”**, KHU, İstanbul, 2003

KENGER Erdal, **“Denetçi Yardımcıları Eğitim Notu, Yüksek Denetleme Kurulu”**, http://www.ydk.gov.tr/egitim_notlari/denetim.htm (_25.01.2009).

KURT Gülizar, **“Basel II”**, İSMMMO, 11.11.2006

MAZIBAŞ, M., **“Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Risk Verilerine İlişkin Bir Değerlendirme”**, BDDK, Araştırma Raporları, Ankara, Temmuz 2005

ONG. M. The Basel Handbook : **“A Guide For Financial Practitioners”**, Haymarket House, London, 2005

PRIEBE Reinhard, **“EU Enlargement: A Historic Opportunity”**, 24.05.2005

TBB, **“Banking Regulation and Supervision Board, Regulation on Measurement and Assessment of Capital Adequacy of Banks”**, www.tbb.org.tr (Erişim:19 Haziran 2007)

TBB Araştırma Grubu, “**Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirilmesi**”, 2008

TBB, Türkiye Bankalar Birliği, “**Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi**”, Ekim 2002, Özet Sunum

TBB, “**Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi**”, 2002

TBB, “**Risk Yönetimi ve Basel II’nin KOBİ’lere Etkileri**”, Yayın no:228, Eylül 2004

WYMAN M.O., “**Study On Financial Integration of European Mortgage Markets**”, 27.11.2003

YAYLA Münir, KAYA Yasemin Türker, “**Basel II Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci**”, BDDK, ARD Çalışma Raporları, Mayıs 2005

YETİM Sedat, BALCI Aslı, “**Basel II Uluslararası İnisiyatif Alanlarının Anlaşılmasına Yönelik Açıklayıcı Rehber**”, Ankara, BDDK ARD Çalışma Raporları 2005/8, Ekim 2005

Diğer:

BDDK, “**Bağımsız Denetim Kuruluşları**”,
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Kuruluslar/Bagimsiz_Denetim_Kuruluslari/Bagimsiz_Denetim_Kuruluslari.aspx (30.05.2009).

BDDK, **5411 Sayılı Bankacılık Kanunu**

BDDK, “**Bankaların Kurumsal Yönetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik**”, 01 Kasım 2006, 26333 Sayılı Resmi Gazete

BDDK, “**Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik**”, 8 Şubat 2001

BDDK “**Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemlerine İlişkin Olarak Açıklanmasına Gerek Duyulan Hususlar**”, 3 Ekim 2001

BDDK, “**Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik**”, 1 Kasım 2006

BDDK, “**Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik**” 1 Kasım 2006

BDDK Araştırma Dairesi, “**Basel II'ye İlişkin Yol Haritası**”, 30.05.2005

BDDK, “**Tanıtım Kitapçığı**”,

[http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Kurum Bilgileri/BDDK Hakkinda/5802BDDK Tanitim Kitapciği 26 12 2008.pdf](http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Kurum_Bilgileri/BDDK_Hakkinda/5802BDDK_Tanitim_Kitapciği_26_12_2008.pdf) (20.05.2009).

TİDE, (Türkiye İç Denetim Enstitüsü Derneği) “**Uluslararası İç Denetim Standartları, Mesleki Uygulama Çerçevesi**”

TBB, “**Bankacılıkta Etkin Gözetim Ve Denetim Prensipleri**”

TBB, “**Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi**”, 2002

BDDK, www.bddk.org.tr,

DELOİTTE, www.deloitte.com.tr

PRICEWATERHOUSECOOPERS, www.pwc.com

TBB (Türkiye Bankalar Birliği), www.tbb.org.tr

www.kobi.org.tr

www.bankaciyiz.biz

www.kobifinans.com.tr

www.riskyonetimi.com

www.denetimnet.net